

Пралетарыі ўсіх краін, аднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 3 снежня 1982 г. ● № 48 (3146) ● Выходзіць з 1932 г. ● Цана 10 кап.

ЯСНАЯ ЯВА БЕЛАРУСКОЙ ВЁСКИ... У гэтым новым пасёлку нядаўна адсвяткавалі наваселлі жывёлаводы міжкалгаснага прадпрыемства па вытворчасці свініны «Усходняе» Баранавіцкага раёна.
Фота В. БАРАНОУСКАГА.

ІНФАРМАЦЫЙНАЕ ПАВЕДАМЛЕННЕ аб пленуме Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі

2 снежня г. г. адбыўся IX пленум Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі.

Пленум абмеркаваў вынікі лістападаўскага (1982 г.) Пленума ЦК КПСС і задачы партыйных арганізацый рэспублікі. З дакладам па гэтым пытанню выступіў кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК КП Беларусі Ц. Я. Кісялёў.

У спрэчках па дакладу выступілі: У. А. Мікуліч — першы сакратар Мінскага абкома КП Беларусі; З. І. Мурына — брыгадзір, член парткома Гродзенскага тонкаасуконнага камбіната; Я. Я. Салоў — першы сакратар Брэсцкага абкома КП Беларусі; В. К. Старавойтаў — старшыня калгаса «Рассвет» імя К. П. Арлоўскага Кіраўскага раёна, Герой Сацыялістычнай Працы; С. М. Шабашоў — першы сакратар Віцебскага абкома КП Беларусі; А. А. Малафееў — першы сакратар Гомельскага абкома КП Беларусі; Г. Г. Барташэвіч — першы сакратар Мінскага гаркома КП Беларусі; Л. Г. Клячкоў — першы сакратар Гродзенскага абкома КП Беларусі; В. В. Прышчэпчык — першы сакратар Магілёўскага абкома КП Беларусі; Я. Ф. Саламонаў — першы сакратар Маладзечанскага райкома КП Беларусі; Л. М. Чура — міністр сельскага будаўніцтва БССР.

На пленуме заслухан таксама даклад «Аб Харчовай праграме Беларускай ССР на перыяд да 1990 года», з якім выступіў першы намеснік Старшыні Савета Міністраў Беларускай ССР, старшыня Камісіі Прэзідыума Савета Міністраў БССР па пытаннях аграпрамысловага комплексу Ю. М. Хусінаў.

Па абмеркаваных пытаннях пленум прыняў пастановы. Адобраны ў асноўным праекты Дзяржаўнага плана эканамічнага і сацыяльнага развіцця, Дзяржаўнага бюджэту Беларускай ССР на 1983 год. Адобрана таксама Харчовая праграма Беларускай ССР.

Пленум разгледзеў арганізацыйнае пытанне — выбраў т. Хусінава Ю. М. членам Бюро ЦК Кампартыі Беларусі.

У МАСКВЕ, ЗАЎСЁДЫ РОДНАЙ І ДАРАГОЙ

На ВДНГ у Маскве працягваюцца Дні братніх савецкіх рэспублік, прысвечаныя 60-годдзю ўтварэння ССРР. 29 лістапада юбілейную эстафету ад Казахстана прыняла Саевіцкая Беларусь, дэлегацыя якой ўзначальвае сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін. У складзе дэлегацыі намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР, Герой Саевіцкага Саюза У. Е. Лабанок, намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжкова, першы сакратар ЦК ЛКСМБ У. П. Шаптыка, знатныя рабочыя і хлебаробы, вучоныя і педагогі, дзеячы літаратуры і мастацтва, сродкіх народных паст Беларусі, Герой Сацыялістычнай Працы Максім Танк, народная артыстка БССР М. Захарэвіч і іншыя.

На пероне Беларускага вакзала адбыўся ўрачысты мітынг. На мітынг выступіў кіраўнік дэлегацыі Беларускай ССР, сакратар ЦК Кампартыі Беларусі А. Т. Кузьмін. Ён сардэчна падзякаваў за цёплую сустрэчу, перадаў масквічам словы шчырай удзячнасці і любові ад працоўных Беларусі.

Хвалюючыя пачуцці перажылі члены дэлегацыі, якія наведвалі ў другой палавіне дня музей «Кабінет і кватэра У. І. Леніна ў Крамлі».

Вечарам у кінатэатры «Мінск» адбылося адкрыццё фестывалю мастацкіх і дакументальных фільмаў Беларускай ССР.

30 лістапада дэлегацыя прыйшла на Красную плошчу, дзе да Маўзалея У. І. Леніна ўсклала вяночкі з жывых кветак, на якім надпіс: «Вялікаму Леніну ад дэлегацыі Беларускай ССР».

У павільёне міжгаліновых выставак ВДНГ адбылася прэс-канферэнцыя для журналістаў цэнтральных, рэспубліканскіх і маскоўскіх гарадскіх газет. Присутныя змаглі пазнаёміцца са спецыяльным выпускам газеты «Советская Белоруссия», які расказвае аб дасягненнях Беларусі ў братняй сям'і савецкіх народаў. Пра ўчарашні дзень беларускага народа, яго гераічнае мінулае, светлую сённяшняю яву расказала намеснік Старшыні Савета Міністраў

БССР Н. Л. Сняжкова. Пасля прэс-канферэнцыі гасцей і гаспадароў ВДНГ пазнаёмілі са сваім мастацтвам лепшыя калектывы мастацкай самадзейнасці нашай рэспублікі. Члены дэлегацыі аглялі беларускую экспазіцыю «У сям'і адзінай». Разам з міністрамі і намеснікамі міністраў гандлю краін — членаў СЭУ экспазіцыю аглядзеў міністр знешняга гандлю ССРР М. С. Патолічаў.

Члены Беларускай дэлегацыі наведвалі Цэнтральны музей У. І. Леніна, пазнаёміліся з яго экспазіцыяй, у жалобнай зале ўсклалі чырвоныя гваздзікі да скульптуры правадыра, зрабілі запіс у кнізе ганаровых наведвальнікаў. Адбылася сустрэча з ветэранамі партыі.

У наступны дзень дэлегацыя наведвала ў Дзяржаўным музеі М. І. Калініна.

У час сустрэч члены дэлегацыі расказалі аб дасягненнях і планах працоўных калектываў рэспублікі, падзяліліся ўражаннямі ад цёплых сустрэч у Маскве. Усе разам — гасці і гаспадары — апалябіравалі мастацтва выступіўшых самадзейных артыстаў і прафесіянальных мастацкіх калектываў Беларусі.

У Палацы культуры аўтазавада імя Ліхачова адбыўся вечар сустрэчы дэлегацыі з працаўнікамі працоўных калектываў Пралетарскага і Чырвонагвардзейскага раёнаў.

Дні Беларускай ССР на ВДНГ ССРР сталі сапраўдным святам савецкіх народаў-братоў, якія ў адзінай сям'і пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі пасляхова будуць камуністычнае грамадства, паказваюць усюму свету трыумф ленинскай нацыянальнай палітыкі.

У гэтыя дні маскоўскія газеты змяшчаюць шырокую інфармацыю аб Днях Беларускай ССР на ВДНГ, а «Вечерняя Москва» ў адным з нумароў надрывала падборку вершаў Максіма Танка, Рыгора Барадуліна, Ніла Гілевіча і Сяргея Законнікава ў перакладзе Якава Хелемскага і Мікалая Шумана.

СПРАВАЗДАЧНА-ВЫБАРЧЫ СХОД

Адбыўся справаздачна-выбарчы партыйны сход рэспубліканскай пісьменніцкай арганізацыі. Са справаздачным дакладам выступіў сакратар партбюро В. Адамчык. У абмеркаванні даклада прынялі ўдзел А. Грачанікаў, Л. Гаўрылін, Г. Васілеўская, Л. Прокша, І. Міхалю-

та, Я. Садоўскі, Т. Бондар, Э. Валасевіч, Н. Гілевіч. Выбраны новы склад партбюро: В. Карамазоў (сакратар), Г. Далідовіч і А. Кукевіч (намеснікі сакратара), В. Адамчык, Т. Бондар, Г. Васілеўская, В. Вільгоўскі, Н. Гілевіч, А. Жук, І. Новікаў, Г. Пашкоў, М. Танк, Я. Янішчыц.

ПАД СОНЦАМ ДРУЖБЫ

«Няхай і надалей радуець нас фестывалі мастацтваў — фестывалі дружбы. Чым багацейшае кола сяброў — тым багацейшыя і творчыя задумы, і паўнейшае натхненне». Так гаварылі многія госці IX Усеаюзнага фестывалю мастацтваў «Беларуская музычная восень», развітваючыся з нашай рэспублікай, Мінчанам апошнія лістападаўскія дні падарылі аўтарскі канцэрт лаўрэата Ленінскай прэміі, народнага артыста ССРР А. Тактанішвілі, выступленне маскоўскага эстраднага ансамбля танца «Сувенір». Адкрыццём для многіх з нас стала самабытнае мастацтва Літоўскага фальклорнага тэатра, артысты якога, у адзін на гарачы прыём глядачоў, літаральна ўзрушылі ўсіх яркім, шчырым выкананнем беларускай вяснянкі — «Жаварончкі, прыляцце...».

І апафэоз фестывалю — урачысты канцэрт майстроў мастацтваў саюзных рэспублік на сцэне Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР. Сімвалічна, што яго заключным акордам стала кантата Д. Шастановіча «Над Радзімай нашай сонца ззяе» — твор, які гучаў ужо на адкрыцці сёлетняй «Восені». У выкананні гэтай светлай, жыццядараснай музыкі зліліся галасы ўсіх удзельнікаў урачыстага канцэрта — гасцей і гаспадароў інтэрнацыянальнага свята мастацтваў «Беларуская музычная восень».

Фота Ул. КРУКА.

Выступае Літоўскі фальклорны тэатр.

На сцэне Дзяржаўнага харэаграфічнага ансамбля «Лола» Таджыкістана.

Справа Дзяржаўная акадэмічная руская харавая капэла імя А. Юрлова, аб'яднаны хор Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР і Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага.

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

— На філалагічным факультэце БДУ імя У. І. Леніна адбыўся вечар, прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння Янкуба Коласа.

З успамінамі пра Коласа-пісьменніка, чалавека, грамадзяніна выступіў яго сын, заслужаны работнік культуры Беларусі Д. Міцкевіч. Доктар філалагічных навук М. Мушыньскі расказаў студэнтам пра творчы шлях паэта. Аб даследчай, прапагандыскай рабоце Літаратурнага музея Я. Коласа гаварыў яго навуковы супрацоўнік І. Курбна.

Т. КАВАЛЕНКА, У. СІУЧЫКАУ.

У Палацы прафсаюзаў адбыўся літаратурны вечар, прысвечаны 60-годдзю ўтварэння ССРР. Анатоля Грачанікаў, Уладзіміра Карызна, Генадзь Пашкоў і крытык Варлен Бечыч гаварылі на ім аб узаемазвязях Беларускай літаратуры з іншымі літаратурамі народаў ССРР, кнігах братніх пісьменнікаў, што выходзяць у нашых выдавецтвах. Былі прагавораны таксама вершы, прысвечаныя саюзным рэспублікам, дружбе народаў.

П. ЯНЧУК.

Споўнілася восьмідзесяць гадоў з дня нараджэння Міхася Машары — вядомага пісьменніка, актывнага удзельніка нацыянальна-вызваленчага руху ў былой Заходняй Беларусі. Гэтай знамянальнай даце быў прысвечаны вечар, што адбыўся ў Доме літаратара. Вечар адкрыў і вёў лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР і прэміі Ленін-

скага камсамола Беларусі Рыгор Барадулін.

Пра творчасць М. Машары, яго грамадскую дзейнасць гаварылі Мікола Ваданосаў, Анатоль Кудравец, Рыгор Няхай, Алесь Савіцкі.

У вечары прынялі ўдзел артысты мінскіх тэатраў і салісты народнай харавой капэлы настаяўніка горада Мінска.

Фота Ул. КРУКА.

У рэспубліканскім Доме кіно адбылося сумеснае пасяджэнне савета Дома кіно, секцыі гісторыі, тэорыі кіно і кінарытмыкі Саюза кінематаграфістаў БССР і камісіі СК БССР па кінаадукацыі. Яно было прысвечана юбілею члена праўлення СК БССР, старшыні секцыі тэорыі, гісторыі кіно і кінарытмыкі СК БССР і лентарскага савета Беларускага аддзялення Усеаюзнага бюро прапаганды кінамастацтва, донцара філалагічных навук, прафесара Е. Бондаравай.

Вёў пасяджэнне кандыдат мастацтвазнаўства А. Красінскі. Ён расказаў пра шматгранную дзейнасць Е. Бондаравай як апэратывнага кінарытмыка і аўтара шэрагу артыкулаў у рэспубліканскім і ўсеаюзным

друку, кніг пра «дзiesiąтую музу» («Час, экран, крытыка», «Кінастужка даўжынёю ў жыццё» і інш.), пра яе ўдзел у рабоце мастацкага савета студыі «Беларусьфільм», пра вялікі ўклад у падрыхтоўку маладых кадраў журналістаў і крытыкаў.

Пра заслугі Е. Бондаравай у творчай, навуковай, педагогічнай, грамадскай сферах дзейнасці гаварылі многія яе калегі, творчыя паплекчыкі, вучні. Гэта прадстаўнік Дзяржкіно БССР У. Халіп, кандыдат мастацтвазнаўства Г. Ратніцаў, загадчык кафедры БДУ імя У. І. Леніна, доктар гістарычных навук прафесар Б. Стральцоў, дэкан факультэта журналістыкі П. Ткачоў, заслужаны дзеячы мастацтваў БССР кінарэжысёр

ры В. Нікіфараў і Ю. Лысятаў; прадстаўнікі Бюро прапаганды кінамастацтва, кінанпракату, праўлення Саюза журналістаў БССР, рэдакцыі рэспубліканскіх часопісаў і газет; студэнты журналістыкі і інш.

Шматгадовая праца Е. Бондаравай у галіне кіно была адзначана граматамі Дзяржкіно БССР і Рэспубліканскага прафсаюза работнікаў культуры, СН БССР, Ганаровай граматай Усеаюзнага бюро прапаганды кінамастацтва. Юбіляру былі ўручаны віншавальныя адрасы, памятныя падарункі, кветкі. Пасля пасяджэння адбыўся прагляд новага мастацкага фільма «Казкі старога Арбата» (павадле вядомай п'есы А. Арбузава; рэжысёр — пастаноўшчык С. Куліш).

**КАРЧОВАЯ ПРАГРАМА:
ЖЫЦЦЭВЫ ТОНУС ВЁСКИ**

ХТО ПАСЕЕ ХЛЕБ?

...Хлеб, ён не з вясны пачынаецца і не з восені. Не з жніва і не з ворыва. Ён з людзей пачынаецца, хлеб наш надзённы...

А хто пасее заўтрашні хлеб? Паслязаўтрашні? З каго ён пачнецца?

Пытанні, пытанні, і ўсе пра адно — хто?

Задае іх само жыццё. Не скарэт — старэе вёска. Чытаеш газеты, слухаеш радыё, глядзіш тэлеперадачы (гэтай праблема надаюць вялікую ўвагу) і здаецца, што не толькі спыніць,

ботай, канфліктныя сітуацыі ва ўзаемаадносінах з кіраўнікамі. Нічога новага...

Тут, мяркую, і выбухне нарэшце нецярплівы чытач: «Ну, канечне, нічога, колькі разоў чулі. Давай пра вопыт, калі абяцаў, а што цяжкасці вялікія, мы ўжо зразумелі!»

Добра, можна і пра вопыт. За апошнія два гады колькасць працаздольных калгаснікаў ва ўзросце да трыццаці гадоў (моладзь — моладзь!) на Віцебшчыне павялічылася на 2,3 працэнта.

Пытанне просіцца само па сабе — многія гэта ці мала? Перавядзём працэнты ў больш зразумелы вымярэнне. Для нагляднасці. Атрымліваецца, што кожная гаспадарка «пабагаце-

ся. Вельмі хутка. Пятрабаваў рабочых рук... І з усёй акругі ехала туды моладзь. Прыйдзе хлопец з войска, пакруціцца ў форме, пагуляе з мясца — і ў горад. А што яму, малады, хуткі, а там, канечне, цікавей. Я разумею. Каб да зямлі прыкіпець, многа сіл ёй аддаць трэба... Што рабіць было? Як на сённяшні розум сказаць, імкнуліся мы ў той час пераканаць людзей у тым, што гаспадарка наша мае вялікую перспектыву. І амаль адначасова з эканамічнымі зменамі пачалі падцягваць да сучаснага ўзроўню ўсё сацыякультурнае... Многа будаваць пачалі. І сёння будзем... Без гэтага сёння нельга. Нам трэба паспяхова канкураваць з горадамі. Толькі так; нешта не ўлічыў — і людзей, асабліва

вольны час, які — багацце. Асабліва для моладзі.

Бы ўжо заўважылі крыху вышэй, у словах Я. І. Кімстача, выраз «трэба канкураваць з горадамі». Для яго «канкураваць» — значыць будаваць. Што будаваць?

Жыллё — ужо ёсць 119 кватэр у дамах на лубы густ.

Дзіцячы сад на 140 месцаў. Стары, на 50, ужо пачынае даваць. Дарэчы, не проста, дзіцячы сад, але абавязкова з басейнам.

Гасцініцу — на 100 месцаў.

Спартыўны комплекс, таксама з басейнам.

Камбінат па перапрацоўцы садавіны...

Пераканаўча? З размахам? Так. Занадта ідэальна? Усё вельмі і вельмі рэальна. Усё прадумана і разлічана. Канкураваць, дык канкураваць.

Так, словы старшыні не ў канфлікце са справамі. З вялікімі справамі. А пра Яўгена Іванавіча Кімстача трэба сказаць асобна.

Я бачыў яго ў трох «іпастасях».

...Праз некалькі хвілін пасля таго, як пад вокнамі праўлення ліха затармазіў «газік», Яўген Іванавіч паявіўся ў прыёмнай. Невысокі, у пацёртым скураным пінжаку. Прайшоў у кабінет, сеў за стол. І як па камандзе, зазваніў тэлефон. Першы раз. Пасля званкоў было вельмі многа, яны перашкаджалі размовы (не, відаць, гэта я сваімі пытаннямі перашкаджаў старшыні, але што тут зробіш)... Справы Кімстача вырашаў хутка, не церпячы ніякай валакіты, якую лічыць галоўным ворагам справы.

Асабліва запомніўся мне адзін эпізод. У кабінет зайшоў загадчык кашальнай і сумна паведаміў, што не можа ўключыць паравое ацяпленне без дазволу цэлага легіёну інстанцый — пажарнай аховы, райэнерга і гэтак далей. Інструкцыі і загады, што і казаць, рэч жорсткая. Але затаніць было проста неабходна, бо яшчэ ноччу вецер аднекуль з поўначы нагнаў такую халадзечу, што зямлю скавала мацней за асфальт, а пасля абеду і ўвогуле залёталі белыя мухі... Інструкцыя забараняе, а людзі мерзнуць. Інструкцыя і людзі. Старшыня ўзяў бок людзей:

— Давай цяпло і як мага хутчэй, а гэты воз паперак пасля напішам. Я адказваю...

Я далёкі ад думкі заклікаць усіх старшынь парушаць інструкцыі. Але ў першую інструкцыю падумаць пра людзей — мушу. З незвычайных сітуацый пераможам выходзіць толькі той, хто не баіцца браць адказнасць на сябе...

...Іншыя абставіны — іншы вобраз. Па шашы на Полацк мякка імчыць «Волга». Кімстач утульна ўладкаваўся на сядзенні, размаўляе са мной больш ахвотна. Чаму ж не пагутарыць, калі час ёсць... А я ўсё глядзеў на штрыфель моднага пінжака, дзе ззяла Зорка Героя. Шчыра прызнаюся, так блізка я бачыў я ўпершыню.

...Яшчэ адна сустрэча. У выхадны старшыня арганізаваў суботнік... на сваім прыватным участку (гэта каб не было двухсэнсоўна). У гародчыку парушылі стары плот, ставілі новы. Яўген Іванавіч, у рабочай вопратцы зусім не падобны на папярэдніх двух Кімстачаў, капаў ямку пад слупкі. Выйшаў да мяне на сцэжку, павітаўся:

— Вось, надумаў плот паставіць новы. Стары ўжо зусім нягодны. Няёмка перад людзьмі: ад усіх парадку патрабую, а ў самога...

Так, ён на віду, па ім раўняюцца. І Яўген Іванавіч сочыць за тым, каб не было «няёмка».

(Заканчэнне на стар. 4).

Народная артыстка СССР Ларра Чконін.

Народны артыст СССР А. Салавіенка.

Народны артыст РСФСР І. Кабзон.

Фота Ул. КРУКА.

**НАСУСТРАЧ
ЮБІЛЕЮ**

Цікава працуе сёлета калектыў бібліятэкі Львоўскага вышэйшага ваенна-палітычнага ордэна Чырвонай Зоркі вучылішча. У плане работы — чытацкія канферэнцыі, сустрэчы з пісьмнікамі, літаратурныя вечары.

Шырокае адлюстраванне знайшла і багатая на таленты беларуская літаратура. У фазе бібліятэкі на сценах, прысвечаных лаўрэатам Ленінскай і Дзяржаўнай прэміі, змешчаны матэрыялы, якія расказваюць пра жыццё і творчасць Петрася Броўкі, Пімена Панчанкі, Максіма Танка.. Дарэчы, юбілею народнага паэта Беларусі, Героя Сацыялістычнай Працы Максіма Танка была прысвечана асобная кніжная выстаўка. На паліцах, побач з кнігамі «Нарачанскія сосны», «Каб ведалі», «Прайсці праз вернасць», былі выстаўлены газеты, часопісы з артыкуламі, прысвечанымі творчасці паэта.

Шасцідзесяцігадовы юбілей краіны добра ўвасоблены і ў кніжнай выстаўцы «У сям'і раўнапраўнай». На яе паліцах — лепшыя здабыткі савецкай шматнацыянальнай літаратуры. Побач з творамі Георгія Маркава, Петра Праскурына, Віталія Закрутка, Чынгіза Айтматова — «Карнікі», Алесь Адамовіч, «Я з вогненнай вёскі...» А. Адамовіч, Я. Брыля, У. Калесніка, двухтомнік выбранных твораў Івана Шамякіна, паэтычныя зборнікі Пімена Панчанкі, Генадзя Бураўкіна, Рыгора Бардуліна.

А. КАРЛЮКЕВІЧ, курсант факультэта журналістыкі Львоўскага вышэйшага ваенна-палітычнага вучылішча.

нават крыху запавольць старэнне тое немагчыма. «Не затрымліваецца моладзь», — скардзяцца старшыні. «Складаная дэмаграфічная сітуацыя», — канстатуюць сацыёлагі.

І многія прапаноўваюць выйсце. Напрыклад, выкарыстанне ў сельскай гаспадарцы рабочых з горада. І сезонна, і на больш доўгі тэрмін — на тры гады, на пяць... Дарэчы, даволі доказна даводзяць перавагі такога мерапрыемства. Але пагадзіцца з гэтай думкай — значыць перакрэсліць, быццам крыж-накрыж забіць вокны сялянскай хаты, увесць вясковы лад жыцця, псіхалогію ўзаемаадносін чалавека і зямлі, што складаліся спрадвеку.

Так, праблема складаная. І ўсё ж дазволіць сабе аптымістычны лад. Заўтрашні і паслязаўтрашні хлеб будзе сеяць і жаць вясковая моладзь. У сённяшнім караваі таксама яе вялікая доля.

Чаму я так лічу? Таму што маю перад вачамі вельмі цікавы вопыт па замацаванні моладзі, назапашаны ў калгасах і саўгасах Віцебскай вобласці...

А цяпер час прааналізаваць «дэмаграфічную сітуацыю». З усёй рэспублікі на Віцебшчыне яна самая складаная. Журботная памяць мінулай вайны — вобласць (адзіная ў Беларусі) не дасягнула яшчэ даваеннага ўзроўню насельніцтва. На гэтай зямлі загінуў кожны трэці...

Далей. Своеасаблівае вобласці, такім чынам, — «бязлюддзе». З сямі з палавінай тысяч вёсак больш за палавіну — з насельніцтвам да 50 чалавек. «Да пяцідзесяці» — гэта і пяць, і дзесяць, і дваццаць. Адным словам, мала. Вельмі мала. Крытычна мала.

Складаны і баланс працоўных рэсурсаў. Адкуль, здавалася б, узяць рэзерв, калі запаўняльнасць дзевяціх класаў сярэдніх школ вобласці самая нізкая ў рэспубліцы.

Насцярожае вольнае яшчэ што — высокая змяняльнасць спецыялістаў сельскай гаспадаркі. Як правіла, кожны трэці з іх кладзе на стол старшыні ці дырэктара заяву «Прашу звольніць мяне па ўласным жаданні». Прычыны? Калі ласка: адсутнасць жылля, школ, дзіцячых дашкольных устаноў, недавальняючае медыцынскае, бытавое і культурнае абслугоўванне, незадаволенасць ра-

ла ў сярэднім на 10-15 чалавек.

Істотнае папаўненне — у вобласці сёння 415 калгасаў і 167 саўгасаў...

Што ж адбылося? Што адбываецца, калі разглядаць «гэта» толькі як пачатак і як пэўную тэндэнцыю?

Пачала даваць плён комплексная сістэма мер па замацаванні моладзі на сяле. Мэта яе — з'яднаць тры звяны: сям'ю, школу і гаспадарку. Калі гэта атрымаецца, калі замкнецца ланцуг, узнікне ў ім магутная сацыяльная электрычнасць... І вось тады, па сённяшніх паняццях, магчыма, адбудзецца чуд.

А пакуль што чуду няма. Есць толькі першыя крокі. Але там-сам досыць упэўненыя. І вынікі таксама ёсць. Пераканаўчыя.

**КАСЦЮМ
АД КАЛГАСА**

Такая традыцыя існуе ў калгасе імя Сільніцкага Полацкага раёна. Вяртаецца хлопец дадому з арміі — і першы «цывільны» касцюм яму шые калгас. Не забываюць аднавіскоўцаў і на працягу двух гадоў службы, віншуюць з усімі святамі, цікавіцца жыццём салдацкім, паведамляюць калгасныя навіны, напамінаюць, што трактар ці машына чакаюць свайго гаспадары.

Зямля чакае...

Калгас імя Сільніцкага — гаспадарка вядомая не толькі ў сваім раёне, у свайго вобласці. Уся рэспубліка ведае яе дасягненні. І старшыня — Герой Сацыялістычнай Працы, заслужаны работнік сельскай гаспадаркі БССР Яўген Іванавіч Кімстач — лічыць, што толькі дзякуючы моладзі калгас штогод атрымлівае мільённыя прыбыткі. Кожны другі калгаснік — ва ўзросце да трыццаці год. Яны — аснова гаспадаркі.

А быў жа час, калі і тут білі трывогу. Ці не так, Яўген Іванавіч?

— А як жа, усяго было, — усміхаецца Кімстач. — Давайце глядзець на рэчы цвяроза. Колькі ад Блізніцы да Полацка? 26 кіламетраў, паўгадзіны аўтобусам. Крыху далей Наваполацк, які ў шэсцьдзесят сёмам, калі арганізаваўся наш калгас на базе пяці кволах гаспадарак, хутка разбудоваў-

моладзь, не ўтрымаеш...

Сёння цяжка нават уявіць, што быў час, калі трэба было кагосьці пераконваць у стабільнасці калгаса імя Сільніцкага. Штогод — 2 мільёны 400 тысяч рублёў прыбытку, высокія (самыя высокія ў раёне) ураджаі збожжавых, бульбы, лёну... І ўсё гэта на землях бедных, дзе амаль кожнае поле пачынаецца, напярэдак, на ўзвышшы, а канчаецца ў нізіне, дзе ляднік у свой час пастараўся, пананосіў камення. Міжволі пачнеш думаць пра нейкія сакрэты ў кіраўніцтве, у арганізацыі працы, у адносінах да самой працы. І тым больш, калі пачнеш параўноўваць дасягненні калгаса імя Сільніцкага з тым, што адбываецца нават у суседзях...

Вось і атрымліваецца, што не памыліліся тут, «паставіўшы» на моладзь. Ой, не памыліліся! Такі факт: тры чвэрці калгасных механізатараў — маладыя людзі. Дзякуючы ім гаспадарка не мае клопатаў з шаферамі і трактарыстамі. Дарэчы, праўда, не хапае, і гэта адна з галоўных праблем, якую імкнучыся вырашыць у калгасе.

Моладзь пасылаюць вучыцца, з нецярпеннем чакаюць, калі яна вернецца ў калгас з дыпломам і інстытутаў і тэхнікумаў, і даручаюць ёй адказныя пасады. Напрыклад, Мікалай Шарых — начальнік вытворчага ўчастка, Віктар Мянцікі — начальнік пункта тэхнічнага абслугоўвання...

У гэтым месцы можа ўзнікнуць і абавязкова ўзнікне пытанне: у чым, уласна кажучы, справа? Калі ўсё так проста, чаму такіх гаспадарак, як калгас імя Сільніцкага, не так многа? Чаму яны, а не тыя, дзе моладзь «не затрымліваецца», шчыра кажучы, выключэнне?

А справа ў тым, што тут вельмі добра разумеюць узаемасувязь паміж клопатам аб чалавеку і вытворчымі паказчыкамі. Напрыклад, адзін з галоўных пунктаў «праграмы» Кімстача — гэта абавязковы і агульны выхадны ў нядзелю і кароткі дзень у суботу. Нават у самы гарачы час. Многія, упэўнены, здзіўляцца, гэта ідзе насуперак стэрэатыпу. А калгаснікі, наадварот, будуць здзіўленыя «стэрэатыпам», бо тут старанні разлік, дакладная арганізацыя працы замяніла штурм. Вось як з'яўляецца

За чатыры фестывальныя дні адбылося 9 канцэртаў з удзелам 11 аматарскіх і прафесійных выканаўчых калектываў — з Таліна, Вільнюса, Клайпеды, Каўнаса, Віцебска, Гомеля і Мінска. Былі прадстаўлены раз-

МУЗЫЧНАЯ ВОСЕНЬ ВІЦЕБСКА

Традыцыйны фестываль інструментальнай і джазавай музыкі «Віцебская восень» сабраў музыкантаў з трох братніх рэспублік: Эстоніі, Літвы, Беларусі.

настайныя стылі і напрамкі сучаснай інструментальнай музыкі. Камітэты камсамола буйных прадпрыемстваў Віцебска ўстанавілі для ўдзельнікаў фестыва-

лю спецыяльныя прызы. Лепшым музыкантам аднадушна быў прызнаны вядомы саксафоніст Уладзімір Чакасін. Прыз за лепшую інтэрпрэтацыю савецкай джазавай тэмы атрымала інструментальная група з Віцебска «Вернасць».

Фестываль быў арганізаваны Віцебскім гарадскім камітэтам камсамола ў чацвёрты раз. Сёлета ён прысвечаны 60-годдзю ўтварэння СССР, прайшоў на высокім узроўні і стаў сапраўдным святкам музыкі.

А. ДЗМІТРЫЕУ.

«КАРЧАГІНЦЫ ВАСЬМІДЗЕСЯТЫХ»

Пад такой назвай выдавецтва «Юнацтва» выпускае серыю дакументальных кніг, аўтары якіх расказваюць аб справах юнакоў і дзяўчат рэспублікі, аб іх працоўных намаганнях па паспяховым выкананні велічных заданняў адзінацатай пяцігодкі і гістарычных рашэнняў XXVI з'езда КПСС. Нядаўна ў гэтай бібліятэцы з'явіўся калектыўны зборнік «Нязгасная паходня».

Укладальнік яго А. Бяржынскі. Тыя, пра каго расказваецца ў кнізе, з'яўляюцца носьбітамі лепшых рыс савецкага чалавека, людзьмі па-сапраўднаму дзяржаўнымі. Адзін з іх тонар Брэсцкага электрычнага завода Лявон Дзяцел. Яму прысвечаны нарыс «Талент Лявона

Дзятла» пісьменнік Мікола Гіль. Са старшынёй калгаса імя Суворава Пастаўскага раёна Алегам Валадзько знаёміць у нарысе «Высокі поўдзень» Міхась Герчык. Герой нарыса Казіміра Камейшы «Калі зацвітаюць ліпы...» механізатар Леанід Чабатарэнка з калгаса «17 верасня» Нясвіжскага раёна. Уладзімір Ліпскі стварае прывабны партрэт рабочай Мінскага вытворчага аб'яднання вылічальнай тэхнікі Людмілы Войніч — «Ляцім да зорак».

Увайшлі ў кнігу «Нязгасная паходня» і нарысы, напісаныя журналістамі рэспублікі. Аўтар прадмовы «Эстафета пакаленняў» — Барыс Стральцоў.

К. УЛАСЕНКА.

ДЛЯ ўДАСКАНАЛЕННЯ БЕЛАРУСКАЙ ЖУРНАЛІСТЫКІ

На факультэце журналістыкі БДУ імя У. І. Леніна прайшла рэспубліканская навукова-практычная канферэнцыя, прысвечаная 50-годдзю журналісцкай адукацыі на Беларусі і праблемам яе далейшага ўдасканалення. Пленарнае пасяджэнне адкрыў старшыня праўлення Саюза журналістаў БССР, рэдактар газеты «Звязда» А. Тоўсцік. Загадчык нарэспандэнцкага пункта «Правды» на Беларусі І. Новікаў, намеснік старшыні Дзяржаўнага камітэта Беларускай ССР па тэлебачанні і радыёвяшчанні В. Чанін, рэдактары брэсцкай «Зары» П. Суцько і

камітэцкага «Ленінца» У. Яфімовіч расказалі пра новыя, выкліканыя часам, патрабаванні да журналістыкі, пра сувязь тэорыі з практыкай у падрыхтоўцы сучасных журналістаў. Пра журналісцкую адукацыю ў партшколе паведаміў загадчык кафедры ВПШ дацэнт У. Напрэу.

Пасля пленарнага пасяджэння пачалася работа секцый, на якіх былі разгледжаны пытанні гісторыі, тэорыі і практыкі журналістыкі, культура мовы журналістаў.

С. ДУБАВЕЦ.

КНИГА ЗБІРАЕ СЯБРОЎ

Адной з лепшых у Цэнтральным раёне г. Мінска з'яўляецца пярвічная арганізацыя кнігалюбы Беларускага філіяла навукова-даследчага і праектнага інстытута галургіі, якую ўзначальвае А. Штакал. Толькі за апошні час тут праведзена выстаўка кнігі «Свет ваших захапленняў», экскурсія ў Дом-музей Л. Талстога ў Яснай Паліне, збор кнігі для экіпажа падшэфнага карабля «Піанер Беларусі». Кнігалюбы прынялі ўдзел у афармленні папярэдніх заказаў па тэматычных планах выдавецтваў «Эканоміка», «Стройиздат», «Беларусь», актыўна распаўсюджаюць новыя кнігі.

Ганаратца кнігалюбы і сваёй грамадскай бібліятэкай, у стварэнні якой прыняло ўдзел звыш ста чалавек.

А. ПЕТУХОУ.

КАНЦЭРТЫ У ОРШЫ

У Оршы прайшлі гастролі народнага артыста СССР Яўгена Бяляева, папулярнага саліста Чырванасцяжнага ансамбля Савецкай Арміі імя А. Аляксандрава. Канцэрты адбыліся ў Палацы культуры ордэна Леніна л'юнкамбіната і Дома культуры чыгуначнікаў. У выкананні гасця з Масквы гучалі лірычныя і салдацкія песні савецкіх кампазітараў. У праграме ўдзельнічала інструментальнае трыо пад кіраўніцтвам К. Кабылінскага.

І. КОГАН.

У ГОНАР ЯНКІ КУПАЛЫ І ЯКУБА КОЛАСА

Сёлетні год ЮНЕСКА аб'явіла годам народных песняроў беларускага народа Янкі Купалы і Якуба Коласа. Паўсюдна працягваюцца мерапрыемствы, прысвечаныя гэтым значымым датам у гісторыі ўсёй славянскай культуры.

Нядаўна гарадскі вечар, прысвечаны 100-годдзю Я. Купалы і Я. Коласа, адбыўся ў Вільнюсе. Вёў вечар Ваіцэ Рэймерыс. Доклад аб творчасці песняроў, у якім былі закрануты аспекты літоўска-беларускіх літаратурных узаемаасуваў, зрабіла Бірутэ Балтрушайцітэ.

На вечары выступілі таксама Эўгеніюс Матузьявічус, Юліус Бутэнас, Антанас Дрылінга.

Удзел у вечары прыняў загадчык аддзела культуры ЦК Кампартыі Літвы С. А. Шымкус, ад беларускай пісьменніцкай арганізацыі — пісьменнікі С. Законнікаў, А. Лойка, Я. Мікташэўскі, С. Панізнік, А. Жук.

Вечар «Беларуска-літоўскія літаратурныя сувязі», які прысвечаны юбілеям Я. Купалы і Я. Коласа, правялі таксама праўленне Новавільнянскай раённай арганізацыі таварыства «Веды» і Добраахвотнае таварыства кнігалюбаў Новавільнянскага раёна г. Вільнюса. Ад Саюза пісьменнікаў Беларусі на вечары выступіў С. Панізнік.

У ОПЕРЫ — ДЭБЮТАНТКА

Опера Жоржа Бізэ «Кармэн» на сцэне Чувашскага музычнага тэатра карыстаецца ў вільнянскіх папулярнасцю. А нядаўна гэты спектакль прыцягнуў увагу гледачоў і новым імемем. У партыі Кармэн выступіла дыпкусніца Беларускай кансерваторыі Надзея Сёміна.

Для маладой артысткі гэта было двайным дэбютам: яна спявала на сцэне музычнага тэатра, стаўшы ў новым сезоне салісткай яго опернай трупы, а партыю Кармэн выканала першы раз у сваім творчым жыцці.

Р. МЫЦІКАУ.

У НОВЫМ ЗБОРНІКУ

«Наша Радзіма—Савецкі Саюз»,—так называецца новы зборнік твораў пісьменнікаў, пэстаў і журналістаў усіх саюзных рэспублік, выпушчаны выдавецтвам «Педагогика» (Масква). Родную Беларусь, славныя справы яе працаўнікоў,

глыбокія душэўныя якасці беларускага народа славяць уключаныя ў кнігу беларускія казкі, прымаўкі, творы Я. Купалы, Я. Коласа, П. Броўкі, В. Вольскага, іншых пісьменнікаў.

Л. АЛЕНКІН.

СПЯВАЮЦЬ «ДУДАРЫХІ»

Званне народнага прысвоена фальклорна-этнографічнаму ансамблю «Дударыхі» з вёскі Валішча Пінскага раёна.

У ансамблі 16 жанчын розных узростаў і спецыяльнасцей з калгаса імя У. І. Леніна. У рэпертуары калектыву — старадаўнія песні, танцы і карагоды.

А. КВІР.

КАЛІ ЛАСКА, У «ЮНАЦТВА»

Дзіцячы кінатэатр «Юнацтва» гасцінна расчыніў дзверы ў густанаселеным мікрараёне Барысава. Абслугоўваюць яго навучэнцы сярэдняй школы № 2. Старшакласнікі самі дэманструюць фільмы, вядуць культурна-выхаваўчую работу з гледачамі.

П. БАРОДКА.

ЗЯМЛЯ ЧАКАЕ МАЛАДЫХ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 3).

...Восенню тут спраўляюць вяселлі. І часам атрымліваецца, што першы цывільны касцюм становіцца вясельным. Як правіла, новую сям'ю чакае новы дом...

Маленькая заўвага. Дом каштуе калгасу каля дваццаці тысяч рублёў. Маладой сям'і — удвая менш, з крэдытам на дзесяць гадоў.

ШКОЛА І ЖЫЦЦЕ

Калгасу «1 Мая» Шаркоўшчынскага раёна сёння на работу патрабуюцца: трактарысты - механізатары шырокага профілю, шафёры, аператары машыннага даення, майстар-наладчык сельскагаспадарчай тэхнікі, электрамонтёр, машыніст аўтамабільнага крана, слесар-сантэхнік, аўтаслесар... Усяго восемнаццаць спецыяльнасцей!

Даведаўся я пра гэта не ў калгаснай канторы, а ў школе. Так, у сярэдняй школе, якая знаходзіцца на цэнтральнай сядзібе калгаса ў вёсцы з дзіўнай назвай Іёды.

Чаму менавіта ў школе і, увогуле, што можа школа? На Віцебшчыне ўпэўнены — многае.

Школа можа галоўнае — сарыентаваць. Можа спалучыць, дакладней, дапамагчы

спалучыць вучнёўскае «хачу» і грамадскае «трэба». Можа навучыць любві да Радзімы — і вялікай, агульнай, і сваёй, маленкай, якая завецца «мой родны кут», а можа наадварот, пасеяць раўнадушша. Многае можа школа.

У гэтым годзе ніводзін іёдаўскі васьмікласнік не тупнуў нагой і не заявіў: «Не хачу хадзіць прасёлкам, хачу гуляць па асфальце!» Шасціра паступілі ў сельскае прафтэхвучылішча, адзін жадаў вучыцца на кінамеханіка — спецыяльнасць таксама вёсцы патрэбная. Астатнія, праўда не многа іх засталася з васьмінаціці чалавек, пайшлі ў дзевяты клас.

А пераважная большасць дзесяцікласнікаў хутка пасля выпускнога балю панеслі заявы з просьбамі прыняць іх у калгас...

Стрыжань выхаваўчага працэсу ў Іёдаўскай школе — праца. Не гульня ў працу, а сапраўдная, добра арганізаваная, «з палучкай», як сказаў мне адзін вучань, работа. Школьна-вучэбна-вытворчая брыгада гаспадарыць на 150 гектарах зямлі. Вырошчвае ячмень, бульбу, буракі, лён. Хлопцы і дзяўчаты вучаюць тэхніку. Словам, рыхтуюцца стаць гаспадарамі поля не вучэбнага.

І вось вынік — усе брыгадзіры, уся бухгалтэрыя, пераваж-

ная большасць калгасных спецыялістаў — выпускнікі Іёдаўскай дзесяцігодкі.

Так, многае можа школа. Калі яна цесна звязана з жыццём. Калі ў выхаваўчым працэсе няма гэтых дзвюх небяспечных крайнасцей. Якіх? Аджакжу.

Першая. Назавём яе «ружовы колер». Усё цудоўна, гаворыць настаўнік, на неабсяжных калгасных палетках прыгожа зелянее рунь, па полі едзе малады трактарыст (ён не курыў, як ты, Коля, з пятага класа), а ў гэты час на ферме даяркі, выключна ў белых халатах, націскаюць рознакаляровыя кнопкі... А вучань не толькі на класных гадзінках прысутнічае, ён многае бачыць і чуе, акрамя школьнай праграмы. І параўноўвае. Параўнанне тое не на карысць рознакаляровых кнопак. Асабліва калі твая маці прыходзіць з фермы вельмі-вельмі стомленая, цяжкія ведры цягала цэлы дзень. А сусед, трактарыст Мікола, дык не толькі «Беламор» смаціць, але, як ні дзіўна, і чарку бярэ...

Другая. Колер — чорны. Ох, дзеці-дзеці, не вучыцеся, застацеся на ўсё жыццё тут, вольна будзеце. Хіба ж тут жыццё — на ферме бруд, гною па калена, стой цэлы дзень на спякоце, буракі палі за капейкі нейкія. А сусед твой, Коля, дык ён жа алкаголік зусім і жонку, я чула, б'е... Страшна тут Колю робіцца. І вырашае ён, што нізавошта, як вырасце, дома не застацеся. Лепш будзе касманаўтам...

Дзве гэтыя крайнасці існуюць. А як іх пазбегнуць, вам падрабязна растлумачаць у Іёдаўскай сярэдняй школе. Тут сваіх выхаванцаў па-сапраўднаму рыхтуюць да жыцця. Да абрасумленнай працы там, дзе яна больш за ўсё патрэбна — на сваёй зямлі.

КАНКУРЭНЦЫЯ: ЯКІЯ УМОВЫ?

Адна мая сваячка пасля заканчэння вясковай дзесяцігодкі прыехала ў вялікі горад. Не гуляць прыехала, працаваць на фабрыку. І, здаецца, добра працавала. Але вольна што дзіўна, у тэатр мы яе, як ні стара-ліся выцягнуць, не выцягнулі, хоць трэсні. Да сваркі даходзіла. Толькі ў кіно некалькі разоў з новымі сяброўкамі сха-дзіла. А так пасля работы адразу ў хату. Кніжкі, праўда, чытала. І ўсё нешта чакала.

Пятніцы, аказваецца, чакала. А як толькі пятніца, пасля змены адразу на аўтобус і за восемдзесят кіламетраў — дадому, у вёску. Вярталася адтуль вясёлая і бадзёрая. Цэлы тыдзень мы слухалі апошнія навіны двух клубных вечароў, падрабязны змест індыйскай кінамеладрамы, мелодыі і рытмы фанатэкі ў яе выкананні. Праз некаторы час мы ведалі, як завучы кінамеханіка, хто лепшы танцор і хто каго дадому праводзіў, якой велічыні было вогнішча на Купалле і чый вянок заплыву далей усіх...

Праз тыдзень усё зноў паўтаралася. «Ну як?» — пытаем-ся. «Во весела было...»

Я даўно ўжо не бачыў сваячкі. Кажуць, вярнулася яна ў вёску, прыйшоў у армію яе жаніх і гулялі там вялікае вяселле.

Дзеля чаго я гэта ўсё расказваю? Думаю, усім зразуме-ла.

Многія едуць з вёскі. Па розных прычынах. І судзіць моладзь наўрад ці трэба. Прычыны тыя, як ні дзіўна, у большасці выпадкаў аб'ектыўныя.

Але, як ні круці, а клічуць родныя мясціны, заплешчшы вочы і бачыш вясковую вуліцу, дзе корпаюцца куры, бачыш прагрэты сонцам малінік,

грыбы ў бярэзніку... Прыцягальная сіла. Я, здавалася б, гарадскі чалавек, а на сабе яе адчуваю.

Яўген Іванавіч Кімстач любіць паўтараць пра канкурэнцыю. Але як канкуруваць? Механічна перанесці ўсе гарадскія выгоды на зусім іншую глебу? Вялікія будуць выдаткі. Напрыклад, у час паездкаў у кожнай вялікай вёсцы бачыў невялікі дамок з шыльдай «Кафэ» ці нават «Рэстаран». Не «Арагі», але «Вячэрні»... Я сарамліва апускаў вочы. Дзверы стараўся не адчыняць, бо цяжка ўявіць відовішча больш сумнае, чым за імі... А нехта ж думаў зрабіць як лепш, маўляў, як у горадзе. І свой.

Чэснае слова, я не кансерватар. Лічу, што як мага хутчэй трэба пазбавіць селяніна прыемнасці хадзіць за сем кіламетраў да доктара. Але лічу, што вясковы дом, нават самай сучаснай планіроўкі, павінен летам патанаць у зеляніне дрэў, а не стаяць на вытаптанай глінянай пляцоўцы. Таксама лічу, што купалаўскі ці коласаўскі верш навучыць маладога чалавека большай любві да сваёй зямлі, чым некалькі самых разумных падручнікаў па агра-тэхніцы. У аснове «канкурэнцыі» павінен ляжаць не нейкі там сярэдні сурат, а традыцыі з першакрыні.

...Гэтыя нататкі я хачу спачатку назваць «Вуліца Маладзёжная». Але вуліцы з такой назвай, на жаль, пакуль яшчэ не знайшоў. Хаця і зараз гэтай ідэяй некалькі чалавек, з ліку тых, ад каго залежыць яе ажыццяўленне. І спадзяюся, што ў хуткім часе такая вуліца знойдзецца.

Весела там будзе! Андрэй ГАНЧАРОУ, спецкарэспандэнт «Літаратуры і мастацтва», Віцебская вобласць.

КНИГАПІС

М. ТАНК. Нарачанскія сосны. Кніга новых вершаў. Аўтарызаваны пераклад з беларускай Я. Хелемскага. М. «Художественная литература», 1982.

Выдавецтва «Художественная литература» выдала сёлета 100-тысячным тыражом кнігу вершаў народнага паэта Беларусі Максіма Танка «Нарачанскія сосны», за якую яе аўтару ў 1978 годзе была прысуджана Ленінская прэмія. Кніга выйшла ў серыі «Бібліятэка твораў, удзастоеных Ленінскай прэміі».

У. ЮРЭВІЧ. Выпрабаванне сталасцю. Аб сучаснай беларускай літаратуры. Пераклад на рускую мову аўтара. М. «Советский писатель», 1981.

Уладзімір Юрэвіч — адзін з вядомых беларускіх крытыкаў і літаратуразнаўцаў, у творчасці сваёй асноўную ўвагу ўдзяляе творам прозы. І, вядома ж, часта зьяўляецца да сумненых жанраў, пішучы пра пазытывныя набывкі і творы для дзяцей.

Зборнік «Выпрабаванне сталасцю» ў некаторай ступені — выбраныя ў. Юрэвіча, які ўпершыню так прадставіў са сусветнага пункту гледжання зусекаўнага чытачома.

У артыкуле «Паэзія велічнага вобраза» У. Юрэвіч прасочвае, як раскрываўся вобраз правядыра сусветнага пралетарыяту ў нашай паэзіі, пачынаючы ад першых твораў, што з'явіліся яшчэ ў дваццатых гадах, і да апошніх, напісаных у наш час.

«Лёс чалавека — лёс народа» — артыкул пра творчасць І. Мележа. Прачытаючы раманы «Людзі на балоце», «Подых навальніцы», «Завей, снежань», звяртаючыся да незавершанага пісьменнікам, да яго чарнавых накідаў, У. Юрэвіч паказвае месца І. Мележа не толькі ў беларускай, але і ва ўсёй савецкай шматнацыянальнай літаратуры.

У артыкуле «Чалавек буйным планам» асноўна ўвага звернута на такіх раманістаў І. Шамякіна, як «Снежныя зімы», «Атланты і карыятыды», «Вазьму твой боль», хоць, па сутнасці, гаворка тычыцца ўсёй творчасці І. Шамякіна.

«Патэнцыял мужнасці» — рэцэнзія на аповесць В. Быкава «Дажыць да святання». Піша У. Юрэвіч і пра творчасць І. Чыгрынава — «Першапачатак народнага подзвігу».

У многім паўней, глыбей зразумець чытачы і творчасць такіх нашых пісьменнікаў, як Б. Сачанка, Я. Брыль, І. Навуменка, пазнаёміўшыся з артыкуламі «Рамкі жанру і маштабнасць», «Зачараванасць жыццём», «Вяртанне ў юнацтва».

Завяршаецца кніга артыкуламі «Сейбіт добра і чалавечнасці» — пра В. Вітку.

А. ВІШНЕУСКІ.

ПІСЬМЕННІК, КНИГА, ЖЫЦЦЁ

Пазнаць таямніцы мастацкага свету Уладзіміра Караткевіча без шчырай, адкрытай гаворкі з ім немагчыма. Да таго ж трэба ведаць усю яго творчасць, каб адчуць хваляванне яго аналітычнага розуму і яго імкненне да раскрыцця складаных праблем мінулага Беларусі. Часта ў творах У. Караткевіча пераплываюцца старажытнае веліч і дынаміка прыгодніцкага апавядання ў легендарна-паэтычным пераламленні гістарычнай рэальнасці. Стыль яго нагадвае мне чымсьці старажытны, амаль бязлюдны замак, як замак Яноўскіх («Дзікае палаванне караля Стаха»), які адраджаецца майстэрскаю рукою ўлюбёнага ў справу і прыжыццёвага рэстаўратара...

Пакуль ветлівы гаспадар гатаваў каву, я, седзячы ў вы-

метна навучыўся ад старэйшых. Дома была вялікая бібліятэка, і я захапляўся мастацкай літаратурай, часцей за ўсё не па ўзросце. Пазнаёміўся паступова з беларускаю, рускаю і ўкраінскаю літаратурамі, пазней — з польскай.

— Зразумела ж, як і ва ўсіх, у вас былі любімыя аўтары, любімыя творы?

— Што датычыць любімых твораў, — то іх вельмі так — раз і назавусёды — няма. У кожным узросце меў улюбёнцаў і багоў. Чытаю кожнага ў залежнасці ад настрою. Калі ён светлы — то Пушкіна, гнёўны — ранняга Купала, Багдановіча, Шаўчэнка, калі настрой філасофскі і грэблівая непрымырмы да смуроду і пошласці — проста хоць на дуэль — Лермантава, Гарэцкага і Льва Талстога, роўны — добрыя гістарычныя раманы Санжэвіча, лепшыя рэчы Аляксея Талстога.

І, прызнаюся, хоць ведаю, што сёй-той скрывіцца, перад

— Пра што вы пішаце, або іншымі словамі: асноўная рухачая сіла вашай творчасці?

— Справа ў тым, што ў наш час людзі ў чымсьці нівеліруюцца. Носыць аднолькавае адзенне, жывуць у падобных дамах, кватэрах, хатах, ядуць адны і тыя ж стравы, і побыт людзей амаль аднолькавы — ці будзе гэта ў Маскве, ці ў Мінску, у Вільні, у Рызе... Але ж кожны народ цікавы ў многім менавіта сваім спосабам жыцця, мыслення. Калі, скажам да прыкладу, узьцяг дзесяць тысяч аднолькавых кавалачкаў смальты і пакласці іх побач, то атрымаецца проста падлога ў ваннай, а калі кавалачкі будуць рознакаляровымі — можна зрабіць цудоўную мазаіку. Я за тое, каб кожны народ, і ў першую чаргу мой, меў свой вобраз, меў свой колер, свае адценні, быў непадобны да суседа, выклікаў пачывае здзіўленне і жаданне яму наследаваць, жыць такім самым ярка-

даўна, напрыклад, два таварышы ўздумалі паўтарыць адзін апісаны мною маршрут і моцна пацярпелі там. Я прашу ў іх прабачэння і засцерагаю: перш чым узяцца за нешта такое, спытайце ў мяне. Мінуткі гады і ўчора адносна бяспечнае месца можа сёння пагражаць, скажам, абвалам, ці нават нечым горшым. Не рызыкуйце там, дзе рызыкаваў я. Бо там, дзе я ішоў на рызыку, я, урэшце, адказваў толькі за самога сябе. Сабой, а не пакутамі сумлення за кагосьці.

— А калі паставіць пытанне так: ці знаёма вам пачуццё творчай няўпэўненасці?

— Не. Я ніколі не б'юся пісаць аб тым, да чаго ў мяне не ляжыць душа. Калі я ведаю, аб чым я хачу пісаць, я ведаю і як пісаць. Таму ў мяне практычна няма чарнавікоў. Ёсць толькі накіды сюжэта. Накіды гэтыя падобныя на галаваломку, сам чорт нагу зломіць. Там усё: героі, абстаноўка, планы

годным крэсле, магла агледзецца: у доме пісьменніка — асабліва, артыстычная ўтульнасць. На сцяне вісяць старажытныя беларускія скульптуры з дрэва. А з кутка мудра глядзіць на мяне Майсей — таксама драўляная скульптура, як пазней растлумачыў Уладзімір Караткевіч, знойдзеная проста ў балоце, у адной з шматлікіх яго экспедыцый па роднай зямлі.

...І вось ужо цёпла дымяцца кубкі, і гаркава-чорны напой схіляе да гутаркі.

— Вельмі дзіўна атрымалася са мною, — усміхаючыся, пачынае ён. — Шчыра кажучы, я не збіраўся стаць пісьменнікам. Але пісаць пачаў даўно, яшчэ ў школе. Пісаў і вершы і прозу — у асноўным для сябе. Сёе-тое з маёй пісаніны было змешчана ў школьным рукапісным часопісе. А аднойчы разам з сябрам вырашыў пабыць на радзіме нашага любімага Янкі Купала. Пешшу дайшлі да Вязынкі. Аб гэтым падарожжы я напісаў і паслаў жонцы паэта Уладзіславе Францаўне ліст. Яна ўключыла яго ў зборнік «Янка Купала. Збор матэрыялаў аб жыцці і дзейнасці паэта». Так з'явіўся мой першы друкаваны твор... У гэтым жа годзе адзін мой знаёмы папрасіў, каб я прыслаў яму проста так, пачытаць, свае вершы (тады я настаўнічаў на Украіне), і ён занёс іх у «Вожык» і «Полымя». З «Вожыка» я атрымаў пісьмо прыблізна такога зместу: «Малады чалавек, з Вашым талентам лепш быць і брукваць каменне на бруку». Мяне гэта, прызнацца, не вельмі і засмуціла. А вось у «Полымя» пасля гэтага цалкам ўжо нечакана для мяне з'явіўся мой верш «Машэка», і я падумаў, што ўсё ж нешта змагу рабіць. Пасля паступова пачалі друкаваць мяне і іншыя часопісы.

— Перш чым пачаць пісаць, чалавек пачынае чытаць. Ці помніце першую прачытаную вамі кнігу?

— Шчыра кажучы, першую кнігу не помню, таксама як і не помню сябе такога, каб не ўмеў чытаць. Пачаў чытаць у трохгадовым узросце: непрык-

працай, якая патрабуе разлічанай, заостранай думкі, вельмі люблю чытаць добрыя дэтэктывы. Сапраўды добрыя. Да іх залічваю не толькі, скажам, творы Сімянона і лепшыя раманы Агаты Крысці, але й роднага па духу Стывенсана. І, калі браць вяршыні, на якія нават дыхаць цяжка, — «Братоў Кармазавых».

— А ў каго з іх вы вучыліся пісьменніцкай справе?

— У каго вучыўся? Складанае пытанне. Бадай што, ні ў каго не вучыўся манеры і спосабу мыслення. Затое ва ўсіх вучыўся любіць да чалавека і людзей, людства і жаданню па меры сваіх слабых сіл таксама хоць бы на крышку дапамагчы ім. Хоць бы на адно кароткае імгненне.

Вучыўся іхняму жаданню падаць чалавеку, калі яму, можа, сумна і самотна, сігнал: «Смялей. Ты не адзін». З беларускіх пісьменнікаў вучыўся гэтак, мабыць, найбольш у Багдановіча, Купала, Коласа і Гарэцкага. Іншых ужо назваў. Ага... сярод іх ледзь не забыў Кіплінга. Аднак заўсёды стараюся заставацца ўсё ж самім сабою. Калі добрая думка, якая хвалявала мяне гадамі, выльецца на паперу, а пасля я сустракаю нешта падобнае і выказанае глыбей і лепей у творах іншых сучасных пісьменнікаў, адчуваю вялікае задавальненне. Гэта азначае, што думка насілася ў паветры, што так думалі і іншыя, што я не адзін.

— Што больш за ўсё хвалюе вас, калі пачынаеце працаваць над новай кнігаю?

— Думаю пра тое, каб напісаць першы аркуш без адзінай памаркі. Гэта значыць, што пасля ўсё пойдзе добра. Маё своеасаблівае правіла: я не прытрымліваюся «эстэтыкі пакрысленага рукапісу». Любую справу трэба рабіць хвацка. Дзесяць гадоў вучыся, але, калі ўзяўся за сякеру, дык сячы як належыць. Думаю над кожнаю фразою, варочаю яе ў мазгах нават сто разоў, кожны раз мяняючы, вымаўляю яе ўголас, перабіраю мноства верыянтаў і толькі тады запісваю самую, на мой погляд, удалую, начыста і намёртва.

вым, непадобным, страшэнна прыцягальным жыццём.

— А для каго пішаце?

— Для тых, хто любіць і чытае мяне — каб парадаваць іх. Для тых, хто не любіць — каб разлаваць. Для тых, хто яшчэ не ведае гісторыі, даўняй культуры і літаратуры Беларусі, — каб абудзіць іх цікавасць.

— Часта сюжэты ў вас мудрагелістыя...

— Так. І гэта таму, што я стараюся пра жыццё свой век як найцікавей, каб дзень не быў падобны на дзень. Калі працую — ну, тады, вядома, дні больш-менш аднолькавыя і розняцца толькі тым, пра што я сёння пішу, тады я проста працую без адпачынку, і днём і ноччу. А вось калі работы часова няма — то тады я іду ў мора з рыбакамі, лаўлю з імі рыбу, слухаю і прымаю ўдзел у іх размовах... Швэндаюся па самых глухіх кутках і фатаграфую (хай па-аматарску) старыя царквы, курганы, гарадзішчы, тыпы людзей... Еду ў іншыя гарады і прападаю там па кнігасховішчах ці ў розных цікавых людзей... Іду ў лес, раскладаю вогнішча, хаджу па вёсках, складаю ў копы сена, адным словам, працую і жыву. Трэба здымацца ў кіно ў ролі ката-ліцкага святшчэнніка — здымаюся, трэба «пагутарыць» з мядзведзем — гутару. Трэба бярэць абчасаць — умею.

— Карыстаючыся пачатай тэмай, запытаю: што вам найбольш падабаецца ў самім сабе?

— Абсалютна нічога.

— А што не падабаецца?

— Вы што, допыт мяне ўчыняеце? — з усмешкаю і ўяўнай строгасцю пытае ён. — А ўвогуле, магчыма, і не падабаецца і падабаецца мая звычка ўмешвацца ў розныя справы, якія чыняцца на белым свеце. Падабаецца блукаць у такіх мясцінах, дзе яшчэ мала хто быў, апускацца ў пячоры, лазіць па падземных хадах пад старымі будынкамі, разгадваць усякага роду загадкі... І ў той жа час гэта мне не падабаецца, таму што прыносіць кучу бедаў. Ня-

месца дзеяння, жыллё дзейных асоб аж да таго, што відаць з кожнага акна, падрабязныя біяграфіі герояў (яны пасля не ўвойдуць у твор, але, ведаючы іх, я ведаю, як будзе паводзіць сябе чалавек у самых складаных абставінах), манеры герояў, іхнія ўчынкі і іншыя дэталі. Абдумаю як след — сядваю за стол. Калі штосьці не клеіцца, пахаджу па пакоі, пакуру, каву згатаю — і зноў за работу. Слова павінна ўлеці на сваё месца адразу, як цвік. І апошня гэта справа сто разоў выцягаць яго абцугамі і забіваць зноў.

— Уладзімір Сямёнавіч, а чаму вы назвалі свой апошні празаічны твор «Зоры» апошніце? Ці не з'яўляецца яна своеасаблівым працігам рамана «Каласы пад сярпом тваім»: галоўныя ж героі адны і тыя ж?

— Не. Гэта не праціг рамана, а яго адгалінаванне. Галоўныя героі тыя ж, але яны дзейнічаюць у іншых умовах і іншы раз не зусім так, як табе хочацца. Дзеянне адбываецца ў Маскве. Але гэта не Масква Пушкіна і Бялінскага, дзе жывуць высокімі ідэаламі ці, прынамсі, добрымі манерамі, дзе ветліва цалуюць ручкі дзімама, дзе гутарыць аб высокіх матэрыях, дзе пануе вага да людзей. Гэта Масква Сухараўкі і Хірова рынка, маскоўскае дно, якое і Гіляроўскаму не снілася.

— Значыць, аповесць трэба ўспрымаць як самастойны твор, калі я не памыляюся?

— Толькі так. У нас, у Прыдняпроўі, норавы заўсёды былі і ёсць такія: калі гуляне — стаў апошні рубель, калі прасіш — то ад душы, а пагражаеш каму-небудзь — яму не здараваць! А тут Алесь трапляе ў абсалютна чужое, незразумелае яму асяроддзе, дзе можна прыграціць і забыць, дзе на словах можна даравачка, але да смерці помніць зло і пры зручным выпадку ўдарыць. Адным словам, дзе законы такія: хочаш выжыць — умеі хітрыць, выкручвацца, хлусіць.

— Але ж мэта ў Алесь і яго сяброў астаецца па-ранейшаму тая ж.

(Заканчэнне на стар. 6—7).

КРЫТЫКА, БІБЛІАГРАФІЯ

«На чабары настоена»... Ужо сама назва новай кніжкі вядомай беларускай паэтэсы Ларысы Геніюш сведчыць пра характар яе творчасці. Прачытаўшы яе шчырыя вершы, прыходзіш да думкі, што яны сапраўды «на чабары настоены», бо ў іх няма нічога надуманага, штучнага, таго, што часта ствараецца пры дапамозе аднаго голыкі шэрага рэзва. Яе песні ідуць ад роднай зямлі, ад род-

цены і знітаваны, што цяжка знайсці мяжу, дзе канчаецца адно і пачынаецца другое (вершы «Баразна», «Вясновы дом», «Зямля», «Белавежа» і інш). Пра што б ні пісала паэтэса, у цэнтры яе ўвагі заўсёды родны край, родная зямля, наша гісторыя. Нельга чытаць без хвалявання вершы, прысвечаныя гістарычнаму мінуламу: «Мінск», «Віцебск», «Ефрасіння Полацкая», «Над старымі друкаванымі кнігамі». У гэтых творах не проста канстатацыя фактаў ці, як іншы раз бывае, вершаваная ілюстрацыя да падручніка па гісторыі для ся-

свечаны касманаўту. Цудоўны верш пра нашу зямлю, пра наш народ. Магчыма, здзіўленне тут і недарэчнае: проста Л. Геніюш, як і ўсякі сапраўдны паэт, жыве трыногамі веку, чым яна і моцная. Лепшае сведчанне гэтаму — яе антываенныя вершы, дзе розум і сэрца жанчыны-маці бунтуюць супраць вайны і смерці, супрацьстаўляючы ім «мудрасць вякоў».

Гаворачы пра кніжку «На чабары настоена», нельга абмінуць пейзажную лірыку Л. Геніюш. Паэтка ўмее традыцыйнымі сродкамі стварыць свежы і нетрадыцыйны вобраз, некаль-

ЗА ЦЯБЕ, АЙКУМЕНА, ТРЫВОГА

Першы крок паэта зроблены далёка ад дому, у гарачым узбекскім стэпе, куды беларускі хлопец прыехаў, каб наталіць яго спрадвечную смагу. Самы ранні верш А. Русецкага так і называецца «У дарозе»:

— Да Ташкента далёка,
не злічыць кіламетры...
Па глытку разап'ецца
наш бурдзюк вады,
капыты коні стопчуць,
і абпаліць нас ветры.
Ад такога прастору
не стрымаць слязы,
калі будзеш глядзець
з расплечу на далягляды...

Згадзіцеся, тут не столькі экзотыка, а хутчэй іспыт на мужнасць. Верш напісаны ў 1935 годзе. Трэба ўявіць сабе пустынный стэп таго часу, каб зразумець героя верша. І ўсё ж ён горда заяўляе: «Смелай думкай жывём мы у гэтых краях, што праб'ецца лісцэ праз барханьныя лапы, як здалёку нахлыне на пяскі Дар'я...».

Крытык У. Гіламедаў, гаворачы пра гэтыя вершы А. Русецкага, бачыць «тыпалагічна роднаснага і блізкага яму» ў рускай паэзіі Мікалая Забалоцкага. Думаю, з гэтым варта пагадзіцца. Але тут бачыцца яшчэ адно падабенства. Спашлёмся на М. Луконіна. «Вялікую ролю ў фарміраванні паэзіі Лугаўскага, — значае ён, — адыграла яго паездка ў складзе першай брыгады пісьменнікаў у сярэднеазіяцкія рэспублікі ў пачатку 30-х гадоў... Жыццё, як і заўсёды, узбагаціла паэта такім хваляваннем, якое пасля не пакідала ўжо яго да канца дзён». Як

А. Русецкі. Выбраныя творы ў двух тамах. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1982.

вядома, у выніку гэтай паездкі і была напісана кніга «Балшывікам пустыні і вясны» (1931).

Аляксей Русецкі ў гэты час студэнт Маскоўскага заветэрынарнага інстытута. У 1935 годзе вучоба была скончана, і яго, выпускніка, камандзіруюць ва Узбекістан як спецыяліста-бактэрыёлага. Несумненна, едучы туды, А. Русецкі быў знаёмы з вершамі Лугаўскага пра гэты край. І знаёмыя радкі нібы паўтарыла само жыццё, убачанае тут, на сярэднеазіяцкай зямлі:

Крест-накрест, маузеры,
Рубахі из холстин.
Да здравствуют работники
пустыни!
Ложатся люди, кобуры стуча,
Летают шутки и крепчает чай.
На свете все одолевать привык
Пустыни обуздавший
большевик.

Гэта нечаканае адкрыццё новага краю, людзей было і першым адкрыццём стэпе, адкрыццём паэтычным. Адсюль і пачынаецца А. Русецкі-паэт.

Паэзія заўсёды абапіраецца на асабістую біяграфію паэта, на біяграфію пакалення і на вопыт грамадства ў цэлым. Біяграфія А. Русецкага не ўкладваецца ў некалькі радкоў. Гэта цэлая дарога са сваімі блізкамі і далёкімі паўстанкамі, пераваламі, са сваім азміутам трывог. Нарадзіўся паэт на Магілёўшчыне (в. Студзянец). Сялянскую працу поўнай меры зведаў яшчэ ў дзяцінстве. Гэта была для кожнага тады даступная і абавязковая навука плуга і бараны, а яшчэ ні з чым не параўнаная рамантыка начлежнікаў. Потым — Касцюковіцкая сямігадка, камсамол. Селькораўскія допісы.

Ад родных Нічы

них ніў, ад традыцый Купалы і Цёткі. Карані яе паэзіі — у сівай мінуўшчыне, яе крону не абмінаюць вятры нашага «складанага часу».

«Звінець душой, пяць і верыць» — вось дэвіз паэтэсы. І трэба сказаць, што гэтаму дэвізу яна верная. Верш Л. Геніюш умее «звінець душой» і нездарма вобраз паэта ў яе часта асацыіруецца з вобразам жаўрука:

У полі жаўранак вітае
вясну,
узняўся, каб пляць.
І я — жаўрук.
І я такая.
І мне без песень не стрываць.

Чытаючы новую кніжку Л. Геніюш, нельга не здзівіцца шырні яе творчага дыяпазону: вершы пра радзіму, пра маці, чалавека і чалавечнасць, гістарычныя матывы, нарэшце, багатая пейзажная лірыка... Вядома, мой падзел умоўны: гэтыя тэмы настолькі перапле-

Л. Геніюш. На чабары настоена. Вершы. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1982.

дэнай школы, а жывое дыханне былога часу і вера ў дзень сённяшні і ў дзень заўтрашні.

Забуты скарб вяртаецца
народу.
Тут болей сэрцу,
як вачам відно.
Ні пыл вякоў, ні час
не перашкода,
калі нашчадак з продкам
заадно.

Неўміручасць народа, яго духоўную спадчыну паэтэса бачыць у пераемнасці пакаленняў. «Бо памяць не нябожчык, і не ёй сатлець». І, відаць, не выпадкова ў новай кнізе Л. Геніюш суседнічаюць такія вершы, як «Жыня» і «Пятру Клімуку». Шчыра кажучы, асабіста для мяне такое суседства з'явілася трохі нечаканым, яно ўразіла і ўзрадавала. Як вядома, песня паэтэсы бярэ свой пачатак яшчэ ў трыццаціх гадах, любімыя яе атрыбуты — спрадвечныя сялянскія прылады працы — прасніца, серп, каса, якім яна ўмее надаць нечаканае і сімвалічнае значэнне. І раптам... верш, пры-

кімі дакладнымі штырхамі даць яркі малюнак:

На зоры глядзець немагчыма,
Мігцяць з-за хмары, быццам
дым,
І свеціцца месяц-лучына
на прыпечку неба глухім.
Або яшчэ:
Выграбае мітуслівы вецер
Бохан-месяц з чорнай печы
хмар.

Нічога не скажаш, арыгінальна, проста і вельмі па-беларуску!

І яшчэ. Бадай, самае галоўнае. У лірыцы Л. Геніюш закладзены вялікі эманцыянальны зарад — зарад жыццялюбства. Чытаючы яе, не будзем баяцца гэтага слова, маладыя вершы, радуешся і аптымізму паэтэсы, яе светламу ўспрыняццю жыцця. Крылатасць, як слушна заўважыла ў прадмове да кнігі Д. Бічэль-Загітэвіч, адметная рыса яе вершаў. З гэтым нельга не згадзіцца, бо сама аўтарка сцвярджае, што «паэты птушынага роду». Сцвярджае сваімі творами.

Алесь ПІСЬМЯНКОУ.

«ЛЮБУЮ СПРАВУ РАБІЦЬ ХВАЦКА»

(Заканчэнне.
Пачатак на стар. 5).

— Так, ім трэба знайсці і купіць зброю, хоць бы 3000 ружжаў для паўстанцаў. А гэта справа далёка не простая.

— Паўна, таму аповецць называецца «Зброя», ці яе назва мае і іншую, унутрана-падтэкставую нагрукку?

— Ваша праўда, назва — сімвалічная. «Зброя» — гэта значыць, што так нельга жыць далей грамадству, у якім жыве Алесь, што наступіў час мяняць самадзяржаўны лад, што народ прыйшоў да гэтага і рыхтуе сваю зброю.

— Як растлумачылі б вы сваю назменную цікавасць да гістарычных сюжэтаў?

— На гістарычных сюжэтах я ствараю сваю матрыцу будуча-

га. Калі ты ў пэўнай сітуацыі калісьці зрабіў так, а не інакш, то і праз сто, трыста гадоў ты ў падобных абставінах зробіш у нечым падобны ўчынак. Кожны гістарычны сюжэт — гэта адкрытая размова з сучаснікам. А дзе яшчэ можна паказаць так поўна чалавека, што стаіць перад выбарам, кім яму быць, калі не на фоне гісторыі, вайны, экстрэмальных умоў, у якіх трапляе гэты чалавек і працягваецца ўвесь, да канца, да тых рыс характару, якія ён, можа, і сам не падазраваў у сабе?

— А што вы скажаце пра свой раман «Чорны замак Альшанскі»? У ім побач з прыгодніка-дэтэктыўным — і гісторыя, і сучаснасць.

— Гэта чысты дэтэктыў. І нічога больш.

— Дазвольце не згадзіцца. Ва ўсіх вашых творах (і гэты раман не выключэнне), на мой погляд, прысутнічае як характэрны ўнутраны падтэкст гісторыка-патрыятычны пачатак, які нясе ў сабе сапраўдную ўлюбнасць ва ўсё роднае: прыроду, гісторыю і культуру Беларусі. І калі адкінуць усё гэта і глядзець на раман толькі як на займальны «чысты» дэтэктыў то, напэўна, — гэта не Караткевіч.

— А я ніколі не лічыў дэтэктывам раманы пра маёра Проніна. Дэтэктыў, калі яго разумець як трэба, гэта таксама добрая літаратура (другая справа, ці здолеў я ў «Замку» ўзняцца да яе). Перш за ўсё таму, што там не павінна быць голай схемы, па якой дзейнічаюць загадка ясныя нам героі, а павінны быць жывыя людзі. І яшчэ павінна быць смяротная нянавісць да зла.

— Кажучы пра сувязь гісторыі і сучаснасці, я хачу б пачуць вашу думку аб тым, па якой прычыне некаторыя пісьменнікі і творы з часам «старэюць».

— Цяжка адказаць на гэта пытанне адназначна... А вы ўспомніце, колькі шэрых клетак у чалавечым мазгу. Яны стамляюцца. Яны адміраюць. Стамляецца і старэе пісьменнік, а разам з ім і чытач. Старэюць праблемы. Старэюць часы. Не так ужо рэдка бывае, што цэлам чалавек яшчэ малады, а

душою безнадзейна стары. І наадварот. Гэта — бяда. Крыўдна і тое, што маючы ў галаве шмат новых сюжэтаў, ты не можаш, як у маладосці, сядзець за сталом па дзесяць-дваццаць гадзін не ўстаючы... Я хачу сказаць вось што. Творы, напісаныя пісьменнікам на ўзлёце сіл, часцей за ўсё і астаюцца яго лепшымі творами, жывучы доўга. Думаю, што мала хто цяпер стане перачытваць «Астравы ў акіяне» Хемінгуэя, але тое, што ён напісаў на ўзлёце сваіх творчых сіл — «Па кім б'е звон», «Стары і мора», — будзе хваляваць яшчэ доўга.

— Прабачце, я мела на ўвазе тое, што некаторыя пісьменнікі (або іх асобныя творы) праз гадоў 20—30, а то і менш, ужо не цікавыя і да іх не вяртаюцца. Напэўна, у маім пытанні не так прагучала слова «старэюць». Працігваючы пачатую думку, я спытала б: якія чалавечыя якасці вы больш за ўсё цэніце ў пісьменніку? Якія якасці не старэюць?

— Праўдзівае! Ніколі не хлусі, калі пішаш. Асабліва пра дужа важныя пытанні зла і дэбрыні, любі і нянавісці, смерці і бяссмерця, гуманізму і чалавечаненавісці.

Але нават і ў малых дробязях дзейнічае гэты закон: не

хлусі, пішы так як ёсць (другая справа, што выпадкі могуць быць неймаверныя). Усё адно: калі чагосьці не ведаеш, лепш не бярэся за пяро.

Была са мной адна гісторыя: атрымліваю я ліст ад аднаго чытача маёй «Чэзэнні», вучонага-біёлага, які абвінавачваў мяне ў тым, што схлусіў, апісваючы эпізод з леапардам (там ён адгрызае галаву ў забітага ім зверу). Маўляў, такога не бывае. Ведаю я звычкі многіх зяброў, сам шмат назіраў за імі на Далёкім Усходзе. Расказаўлі мне пра такую прывычку і шматлікія палясоўшчыкі, з якімі я сустракаўся там. Але, відаць, для майго біёлага і гэтага мала. Тады мне давалося-такі палазіць па кнігах. І ўрэшце я ўсё ж знайшоў. У кнізе «Запаведнік «Кедровая паць», выдадзенай да 50-годдзя гэтага запаведніка, я ўрэшце чорным па белым прачытаў на старонцы 43: «Интересно, что у всех его (леопарда) жертв, даже если они не полностью съедены, всегда отсутствует голова».

Кнігу гэтую, у ліку іншых, пісаў дырэктар запаведніка, мой добры знаёмы А. Панкрацьеў. Трэба пісаць так, каб не хлусіць ні ў вялікім, ні ў малым (якім бы неверагодным не бы-

Трэба разумець, якой важнай падзеяй для юнака было пасупленне ў зааватарынарны інстытут. Праўда, жыццё не зычыла яму ніякага спакою. Уперадзе яго рыхтавала цяжкія выпрабаванні. Праз некалькі гадоў малады А. Русецкі спазнае ўсё гэта. Будуць вандруўкі па кішлаках Ферганскай даліны, праца ва ўпраўленні саўгасаў у г. Мінусінску, у бактэрыялагічных лабараторыях Масквы і Мінска. І ўсё ж самае цяжкае і памятнае на дарозе жыцця — Вялікая Айчынная вайна. Аляксей Русецкі змагаецца на Калінінскім, Заходнім, 3-м Прыбалтыйскім фронтах. Ён прымае ўдзел у разгроме імперыялістычнай Японіі. У сэрцы паэта назапашваўся той драматычны жыццёвы матэрыял, які потым, праз дзесяцігоддзі, выльецца ў шчыплівы радкі роздому. Але паэтычны занатоўкі таго часу застануцца жывымі сведкамі ў ваенных шматках.

Сёння мы яшчэ раз імкнёмся зразумець, пра што ён, салдат, думаў тады, не ведаючы, што яго чакае потым, заўтра, праз хвіліну. А думаў ён толькі пра адно: пра нашу перамогу і веру ў яе:

Нас тысячы ўсталі з адным
«ура!»,
пайшлі мы жалезным
маршам —
насталася пара, прыйшла пара,
пара перамогі нашай.
(«Наступ»).

У 1947 годзе А. Русецкі дэмабілізуецца. Праз чатыры гады выйдзе з друку яго першая кніга «У заўтрашні свет». Аўтар, не скажаш, што малады. Яму тады споўнілася 39 год. Але ці звярнуў хто на гэта ўвагу? Гаварылі пра паэта, які прыйшоў у літаратуру са сваім голасам, са сваім светабачаннем. Сёння ж мы часта плачамся, што маладыя вельмі позна прыходзяць да сваёй першай кнігі, доўга не могуць «заявіць пра сябе», сцвердзіць сваё паэтычнае «я». Урэшце, «заявіць» ніколі не позна. Гісторыя літаратуры ведае шмат таму паэтычнасці. Трыюна тут мне бачыцца ў іншым, у тым, што ў літаратуру часцей за ўсё ідуць «кніжнікі» — ад літаратуры, а не ад жыцця.

ло тоё, пра што раскажаш). Трэба, каб табе неаглядна верылі. Тады ў цябе будзе больш шанцаў, што ты дажэй не «астарэеш».

— Фолкнер аднойчы сказаў: «Калі хочаш даведацца, хто добры пісьменнік, запытай у яго калег, яны ўкажуць на яго сваёй непрыязнасцю». Колькі ў гэтай парадаксальнай думцы рацыі?

— Ну, калі, скажам, прымаюць гэтую думку на мяне, то няма на Беларусі «горшых» пісьменнікаў, чым Барадулін і Танк, Панчанка і Брыль, або, скажам, Быкаў. Ніколі ў жыцці я не ўказаў на іх сваёй непрыязнасцю, хоць я не ўсяедны і некаторыя іхнія рэчы могуць мне не падабацца. Гэта пісьменнікі, якія зрабілі б гонар кожнай літаратуры. А Фолкнер? Што ж, магчыма, Фолкнер па-свойму ў чымсьці мае рацыю. Гэта, мабыць, было сказана ў хвіліну цяжкага расчаравання ў сабе і ў людзях, калі на хвіліну падумаў, што праца твая дарэчная, у хвіліну, калі табе ў адказ на парывы душы адказалі ўдарам. Крывадушныя людзі не пераводзяцца.

— Уладзімір Сямёнавіч, уявіце сабе, што вас папраслі сікласці анталогію з пяці аўтараў сусветнай літаратуры. Якіх бы вы выбралі?

Чытаў нядаўна рукапіс аўтара кнігі, які ўжо выдаў свой першы зборнік. За плячамі яго немалая жыццёвая школа, а вершы лёгкія, камерныя, як быццам іх напісаў іншопланецянін. Нідзе і прыкметы зямнога.

Думкі салдата, выказаныя А. Русецкім у вершы «Май», датаваным 1945 годам, добра зразумелыя і сённяшняму пакаленню. У іх праўда жыцця, праўда часу і праўдзівае чалавечага пачуцця:

Цераз канавы, ямы і равы
імчыцца жыта хваляю
разбеглай,
дом узнімае к сонцу, як
жывы,
сляпыя вокны, сцены з
рыжай цэгля.
Я марыў часта аб такой
ясне,
абшарпаны жалезам,
закарэлы,
цяпер я чую — шырыцца ва
мне
вясення стыхія яблынь
белых.

У 60—70-я гады наша паэзія, як і наогул літаратура, характарызуецца пошукам новых форм самавыражэння, паглыбленнем у свет чалавека, глыбокай зацікаўленасцю яго асобай. Паэзія развівалася, шукаючы сябе ў вострай палеміцы. Адна за адной прагрымляць на старонках друку гарачыя дыскусіі. Скрыжуюць свае копі «фізікі» і «лірыкі». Прачнецца «фізік» і ў душы А. Русецкага. У 1964 годзе ён напіша верш «Муза ў белым халаце». Вось радкі з яго:

Я асуджаны бачыць, бы
вокам рентгена,
нават рэбры красы.
Не бянтэжыць і гэтым мяне
прафесія:
там, дзе зрок ламае сваё
вострыё,
мне б адкрыць новы край
і дзіва тваё,
о паэзія!

Паэт, як бачым, спрабуе лірычнае адшукаць у свеце фізікі, у свеце навукі. Аднак зрабіць яму гэта не так і лёгка па вельмі прастай прычыне: зямное, спрадвечнае, з прыгажосцю якое ён пайданы, уладна жыве ў сэрцы, заўсёды нагадваючы пра сябе. У другім вер-

— Я ўжо адказаў. Гэта ўсё адно, што выбраць пяць чалавек, якіх можна ўзяць ва ўратавальную шлюпку. Толькі пяць, а астатнія загінуць. Не ўжо! Я бяру з сабою ў шлюпку ўсіх, а калі яны пры гэтым затоне разам са мною, то няхай. Нельга пакінуць кагосьці. Усе яны аднолькава пакутавалі над словам і над лёсам людзей. — Паказваючы на кніжныя паліцы, ён працягвае: — Усе яны мае любімыя пісьменнікі. Іх так шмат, і кожны з іх мне да смерці дарагі. Усе яны са мною і толькі пяць з іх — я не магу назваць. Вазьміце ўсіх, хто любіў людзей, мучыўся за іх і быў сумленны. Вазьміце ўсіх, хто ўзяў за правіла цудоўныя словы. Дон-Кіхота: «Сеньёры, вас пяцёра і вы напалі на аднаго. Значыць, няма вашай рацыі. Бараніцеся, сеньёры!».

Усё жыццё найлепшыя з нас стараюцца быць вернымі гэтым прынцыпу. Былі верныя. Верныя зараз. І дасць бог... будучы яшчэ.

А як гэта ўдавалася ў кожнага — хай судзіць людзі.

З У. Караткевічам гутарыла
Роза СТАНКЕВІЧ.

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

Аляксею РУСЕЦКАМУ — 70

Паэту Аляксею Русецкаму 4 снежня споўнілася 70 год з дня нараджэння. Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР накіравала яму віншаванне, у якім гаворыцца:
«Дарагі Аляксей Сцяпанавіч! Ад усяго сэрца вітаем Вас, вядомага беларускага паэта, у дзень Вашага 70-годдзя!»

шы А. Русецкі зусім нечакана для сябе прызнаецца:

Гармонія вулгоў і граняў
з лінейнай вывараў я сам;
я ўведаў моц і сілу зняння,
што мае зырная краса.

Ды сіла ёсць красы інакшай,
груноча сэрца ад яе,
нямае розум мой, ды як жа
намеры захаваць свае?

Яна бярэ мяне і паліць,
і не ўцячы мне, дзе б ні
быў, —
яна мне ззяе зноў праз

далеч,
як зорка закліку й журбы.
(«Крышталь»).

У гэтых пошуках паэт прыходзіць да аднаго вываду: і сутнасцю паэзіі, і сутнасцю навукі павінна быць адкрыццё. Адкрыццё ў імя жыцця. І яго А. Русецкі робіць там, дзе, здавалася б, усё даўно зразумела і бяспрэчна. Ён піша пра аднаго чалавека і прыроды, пра «адзнаку крэўнасці» з ёю. У паэзіі шмат пісалася і пішацца пра гэта. А. Русецкі вырашае даўнюю тэму па-свойму. Ён зноў звяртаецца да навукі: «Нядаўна з майго пальца ўзяўшы кроў і сок з далоні клёна, біяхімік адзнаку крэўнасці нашай знайшоў». Ад асобнага факта аўтар нечакана прыходзіць да важнага філасофскага абагульнення:

Мы ўсе — чырвоныя
і, як стыхія,
мы неадольныя,
бо мы — жыццё!
(«Адкрыццё»).

Тэма сцвярджэння зямной вечнасці становіцца галоўнай для А. Русецкага. «Мне разгадаць бы вечнасці сакрэт», — гаворыць паэт у адным з вершаў. Але разгадаць яго не так і проста. Чалавечаму адзіству і згуртаванню ўсё часцей і часцей перашкаджаюць самыя розныя супярэчнасці, якія зыходзяць ад самога чалавека. Але чалавек усё ж шануе ў сабе «святло, любоў, дабро ды існуе раз'яднанасць» («О ямы раз'яднаны!») — усклікае паэт у вершы «Тэхнасфера». Многа пытанняў паўстае адразу перад аўтарам, і каб адказаць на іх, яму трэба вяртацца ў гісторыю, знітоўваць яе са сваім вопытам. Вершы ў такім разе недастатковыя, і А. Русецкі ўсё часцей звяртаецца да жанру паэмы. Паэма «Яго вялікасць», напрыклад, сталася цэ-

Вы належыце да тых пісьменнікаў, якія сваю літаратурную творчасць паспяхова спалучалі з нястомнай працоўнай дзейнасцю. Вашы першыя паэтыч-

перapyнках паміж баямі, на франтавых дарогах Еўропы і Азіі. Недахопу ў жыццёвым матэрыяле не было, і ў сваіх вершах Вы імкнуліся не толькі адлюстраваць убачанае і перажытае, але і глыбока асэнсаваць тую падзею і жыццёвыя калізіі, сведкамі якіх Вы былі. Ваш своеасаблівы падыход да адлюстравання жыцця, філасофскасць Вашай паэзіі адразу прыцягнулі да сябе ўвагу літаратурнай грамадскасці і шматлікіх чытачоў. Кожная Ваша новая кніга была прыкметнай з'явай у нашым літаратурным жыцці. Прыгадаем асноўныя з іх: «Святло акон тваіх», «Служба святла», «Зямля гаворыць зорам», «Позірк». Асабліва вялікі рэзананс і высокую ацэнку атрымала Ваша паэма «Яго вялікасць», якая выйшла асобным выданнем у 1965 годзе. Прысвечаны рабочаму класу, гэты твор вылучаецца значнасцю задумы, маштабнасцю філасофскага абагульнення. Кніга Вашай паэзіі «Крокі сэрца» адзначана Літаратурнай прэміяй імя Арнадзя Куляшова.

Высокім майстэрствам вызначаюцца і Вашы пераклады паэтычных твораў рускіх, украінскіх і польскіх паэтаў.

Шчыра, ад усяго сэрца віншуючы Вас з юбілеем, жадаем Вам, дарагі Аляксей Сцяпанавіч, моцнага здароўя, асабістага шчасця і вялікага плёну ў Вашай паэтычнай працы!»

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далацца да гэтых віншаванняў.

лай філасофскай вышынёй у творчасці паэта. Зачынае бацьчыца ўжо недзе там, у саркавак гадах. Відаць, не выпадкова свой твор аўтар пачынае з мора. Гэта даўні вобраз А. Русецкага і, магчыма, невыпадковы. У двухтомніку знаходзім верш «Мора», датаваны 1940 годам. Мора ў ім А. Русецкі называе сваім «павялічаным вобразам». Далей будзе яшчэ верш, дзе аўтар сцвердзіць: «Абое мы ўсё такія ж — чужой не паддатны волі». А праз старонку зноў: «...нібы я, не сціхае мора». У вобразе мора паэт як быццам убачыў свой характар. І вось каб сказаць пра асабістае, перажытае, ён зноў звярнуўся да мора. Яго стыхія — гэта стыхія жыцця. У іх хаатычнасці яшчэ больш засяроджваецца, канкрэтызуецца аўтарская думка:

Твой рытм у сэрцы маім
гудзе,
ніпіць твая соль у жылах,
я чую:
бушуе ў крыві людзей
дагэтуль марская сіла.

Мы — дужыя,
юны людскі наш род!
Я ў справе яго царотнай
здабыткі лічу за шэсць
тысяч год
дзвюх соцень каленаў-
проднаў.

Шмат якія з пластоў уздымае паэт у сваім творы. Аднак пра што б ні ішла гаворка, яна заўсёды скіравана на чалавека, на яго асобу, яго мінулае і заўтрашняе. «У мастацтве мерай усіх мер застаецца чалавек», — гэтыя словы, сказаныя некай рускім пісьменнікам Р. Бакланавым, цалкам стасуюцца і да паэмы Русецкага.

Крытыка ўжо адзначала аўтабіяграфічны характар твора. Аднак, як мы пераконваемся, аўтабіяграфічнае ў вучах аўтара перарастае ў агульначалавечае, у своеасаблівы маналог планеты:

Маёй думкай турбіну рухаюць
воды,
зрок праменіцца мой проста
ў атамны скоў,
сны мае паўтараюцца ў
шэпце лістоты
і хада — ў самавітай
паходцы дажджоў.
Жыць ва ўсім буду я, ўсяму
існаму родны,
назваўся табою, Зямля.

Паэма «Маналог Зямлі» у пэўным сэнсе — працяг «Яго вялікасці». Наогул, усе творы А. Русецкага пайданы некім унутраным адзіствам, жывой пэвэзю. Гэта датычыцца і паэмы «Поле жыцця», кнігі «Служба святла», «Позірк», «Крокі сэрца». Абвостраная публіцыстычнасць, філасофская заглябленасць у з'яві і рэчы, непрымірымасць да раўнадушша, жорсткасць — воль тое асноўнае, што аб'ядноўвае іх і цэментуе ў адзінае цэлае.

Лірычны пачатак, свет працуюсці і эмоцый усё часцей і часцей прысутнічаюць у апошніх публікацыях А. Русецкага. Есць усё ж яна, «сіла красы інакшай», і нікуды ад яе не дзенешся.

Гэтай сілай як нельга лепш сагрэты радкі новай паэмы «Айкумена» («Польмя», № 10, 1982). Не ўпершыню звяртаецца аўтар да тэмы міру на зямлі, да экалагічных трыюна веку, яшчэ раз падкрэслішы сваю асабістую адказнасць за ўсё, што дзеецца ў свеце.

«Айкумена» — па-грэчаску азначае сукупнасць заселеных людзьмі тэрыторый зямнога шара. Планетай людзей павінна заставацца Зямля на векі вечныя, сцвярджае аўтар. Усхвалявана і трыюна гучыць яго голас:

Мне чутны голас тваіх вятроў,
зямля людзей Айкумена —
пяці зялёных мацерыноў,
анаймаваных пенай.

Твае самалёты, твае
нараблі
апалены спёнай і сцюжай,
і, мусіць, няма нідзе на зямлі
няпуджанай рыбы й птушак.

Паэма «Айкумена» — працяг таго страшнага маналoga, які пачаўся ў ранейшых вершах і паэмах А. Русецкага. Гэта — голас грамадзяніна свайго веку, які заўсёды ў адказе за будучыню чалавецтва.

У адным з вершаў А. Русецкі жадае: «Мне б кнігу напісаць, каб ад яе з вітрыны пачуўся белы след і покліч жураўліны». Што ж, сёння з упэўненасцю можна сказаць — такая кніга напісана. І добра, што аўтар абяцае нам яе хвалючы працяг.

Казімір КАМЕЙША.

3 ПАЭТЫЧНАГА СШЫТКА

Ніна ТАРАС

Як сцяг—«Варшавянка»

Песні прыходзяць і адыходзяць
І заміраюць, бы рэха ўранку.
Толькі жывеш ты ў працоўным народзе
Як сцяг — «Варшавянка».

Як жа ты ўзнікла з гора і болю?
Колькі па свеце правандравала?
Рвалася песня з турмаў на волю,
І ўсё прастору было ёй мала.
Разам з Расіі пакутнай сынамі
Крочыла ўдаль па сібірскіх дарогах,
Гулка гримелі шляхі кайданамі, —
А ты ўсё клікала да перамогі...

Хіба забылі твае святыні,
Твае магільныя, пагоркі, поле
Рыданне Польшчы па кожным сыне,
Хто паў «За нашу і вашу волю?»..

Зноў на радзіме тваёй марока,
Віхры варожыя выюць уранку...
Толькі з народамі ты ў кожным кроку
Як сцяг — «Варшавянка».

Колькі прыгажосці
У прыдарожных клёнах!
Кліча гай у госці,
Кліча бор зялёны.

Пах мядовы ў грэццы,
Звонкае раздолле...
Як жа не сустрэцца
Мне з бацькоўскім полем?!

З варажбой зязюлі,
З той сасонкай чулай...
Там мая матуля
Вечным сном заснула.

І ў журбе па страце
Найраднаейшых,
Блізкіх
Там стаяць на варце
Вечнай
Абеліскі.

Эцюд

Прайшла, прабушавала навалніца,
Удаль кудысь адхлынула бяда...
Пакуль у рэчцы муць не адстаіцца,
Дна чыстага з-пад плыні не відаць.
А вось ад першых сонечных праменьняў,
Глядзі, паміж зялёнага каменя
Дрыготкія
Не водарасці ў хвалях —
Русалкі косы тут парасплеталі...

Трымай мацней мой палец у
далоньцы —
Мы пойдзем напраткі,
Насустрэч сонцу.

Ходзіць за мною чужая бяда,
Душу пранізвае болем.
З ёю ўсе справы няк не ў ладах,
Бы з ураганам поле.

Віхрам шалёна ўрываецца ў сны,
Гняце, бы асенняя слота.
І не знайсці на яе ману,
Любой не заглушыш работай.

Душу праніжа, бы злосны скрэзняк,
Што выклікае параліч.
І не ўцячы ад яе ніяк
І ні ў якую далеч.

Ходзіць чужая бяда за мною,
Лісою хітрай крадзеца,
То падпаўзае гадзюкай злой
І моўчкі ўліваецца ў сэрца.

Будні ўпустую плывуць, як вада,
З рук валіцца ўсякая праца...
Ходзіць за мною чужая бяда...
І ад свае не схавацца.

Парой імглістай, вясной нясмелай
Жаўранкам шчасця з рук адляцела.
Яго не вернеш і не дагоніш...
Дзе тыя жніўні, дзе тыя гоні,
У якім далёкім нязнаным краю
Шчасце па свеце маё блукае?
Якой мхурынкай, сонцам сагрэтай,
Яно прыплыве да мяне з-за свету?
Мо першым громам вясной адгукнецца,
Цёплым дажджом на раллю пральцеца?
Ці, можа, у адчайным тупым праклёне
Горкай слязою апячэ далоні?
А мо вугалёчкам у сэрцы тлее
І дагарыць без усякай надзеі...

Пошты такой я на свеце не знаю,
Каб перадаць, што яго чакаю.

Колькі хмар праплывала
Над галавою,
Колькі бур праняслося
Над полем, над гаем,
Колькі страчана сілы
У змаганні з бядою, —
Можна было б
Зайсціся з адчаю.

Ды з-за хмары заўжды
Усмехалася сонца,
Буры толькі сабой
Асважалі прасторы,
І часінай цяжкаю,
Балючай бясконца,
Хтосьці вечно з'яўляўся
Дзяліць тваё гора.

Дрэмлэ ў бары вераснёвае ранне,
Дрэвам пажоўклым пара асыпацца...
Голас прыгожы — яшчэ не спяванне,
Голасам трэба умець карыстацца.

Выткала восень кляновыя ўзоры,
Толькі ўсё гэта — даўно не нова...
Ты мне пях пра мядовыя зборы, —
А мне даспадобы настой палыновы.

Цяпер, калі гадоў засохла веце
Ад бур, маланак, злосных навалніц,
І я паверу, што ён прагнуў смерці:
Прасіў яе, — каб ад пакут спачыць...

І апынуўся ціха у нябыце,
Завяў вярбінкай на маіх руках, —
Замерла толькі перапёлка ў жыце,
Далёкай зоркі бляск жывы зачах.

Праз годы боль прыглушаны начаі,
Расслаблены нервовы той надрыў,
Ды ўсё жывое захавала памяць,
Што сэрцу роднаму ён падарыў.

І ўжо не раз'яднацца нам ніколі, —
Любому забыццю пастаўлю гаць!
Яго жыццё з любові, працы, болю,
Нібы палоску спадчыннага поля,
Я ўдзячным словам буду засяваць.

Матулін збан

Праняслася стыхія па краю,
Здратавала ўсё, бы ураган.
Ад фашысцка-арыйскага «раю»
Уцалеў мне матулін збан.

Колькі год яму? — хіба ўспомніш?
Уталаў ён наш голад не раз:
Сырадоём быў напоўнен,
Дастаўляў на пакосы квас.

Бацька луг укладаў мурожны
І стараўся, каб да расы...
Толькі стукнеш у збан асцярожна —
Адгукнецца ў ім-звон касы...

Ды не тыя ў сталіцы парадкі,
Што ішлі б для гліняных збаноў...
І стаіць ён быццам украдкам
Сярод іншых зіхоткіх дароў.

Ды калі зацвіце акацыя
І асыпле, бы снегам, курган,
Вы букет не ў крышталь мне пастаўце,
А ў гліняны матулін збан.

ПРОЗА

У ВАШУРАВЕ Павел выйшаў з
поезда. Было ўжо за поў-
дзень. Кінуў туды-сюды вачы-
мі — нікога няма на пероне.

На цяністай дарожцы з пар-
ку паказалася маладзіца ў чырвонай
шапцы, чыгуначніца. Павел ступіў ёй на-
сустрэч, запыніўся.

— Далёка адсюль да Полава?

— Кіламетраў пяць. Туды аўтобус бу-
дзе.

— Скора?

Маладзіца глянула на гадзіннік.

— Не. Дзве гадзіны чакаць яшчэ.

— А як дайсці туды?

Жанчына павярнула, паказала ўле-
ва.

— Бачыш, вунь белая вежа? Адтуль
выйдзеш на сцяжынку. За канавай яна
нырне ў лясок, а там і Полава.

— Лясок нішто сабе?..

— Рэзэнькі бярэзнік. Праскочыш —
і не ўбачыш.

За вежай, вільнуўшы ўлева, сцяжынка
перагнулася на ўзгорку і выпрасталася
на роўным лагу. Абапал яе зацвітаў лі-
ловы цяцюшнік і густа высыпаў шэрыя
мяцёлкі метлужок. Над галавою куляла-
ся кнігаўка — усё як бы прасіла піць.
Сціхла, яе падмяніў каздой — ур-ру,
ур-ру... Дзе ён абываўся — не было
бачна.

Запахла бабоўнікам — спераду, за
дробным лазняком, бліснуў ручай. Праз
яе ляжала бярозавая кладка. Павел
спыніўся ля яе, паставіў сакваж. Браў-
ся надвечорак. Сонца астывала над ле-
сам — збіралася на начлег. Над бала-
цавінай рэзэнькай сінкай падымаўся
туман, выбіраючыся на вышэйшы мес-
ца. Трава пасырэла — на ёй выступала
раса.

«Пасталела недзе... — думаў Павел
пра сястру.— Чаго добрага, і не пазнаю,
можа».

Апошні раз ён бачыў Зою восем га-
доў назад, калі выходзіла замуж. Пас-
ля вяселля пабыў у сястры тыдзень.
Муж яе, Сяргей, сказаў праўду, спада-
баўся Паўлу — у меру гаваркі, у меру
вясёлы і дабравітны душой. Працаваў га-
доў пяць трактарыстам, завочна скончыў
тэхнікум і стаў механікам. Яны жылі та-
ды ў Сазонаве, у ягонай маці. Нядаўна
ім далі новую кватэру ў Полаве, і сяс-
тра напісала, каб прыехалі на наваселле
і маці, і ён з жонкаю — «хоць будзеце
ведаць, дзе мы жывём». Маці не паеха-
ла, занядушала — «куды мне пускацца
ў дарогу». А жонка Вера загарэлася
раптам вучыцца, паехала здаваць экза-
мены ў інстытут — ці яе адгаворваць?

«Трэба ісці — вечарэе». Ён узяў сак-
важ, перайшоў па хісткай кладцы ка-
наву. Было ціха і свежа. Сонца зайшло,
з логу пацягнула туманавай сырассцю. З
гудам праляцеў над галавою жук, за-
нылі камары. Пахла зараслая трава. На
ўсходзе мільганула зарніца. Раз, другі,
трэці — усё роўна, як маланка.

Павел думаў пра сястру.

Зоі не было яшчэ на свеце, а ён ужо
неўлюбіў яе. Што яна будзе — не
сумняваўся. Аднаго разу маці, распаў-
нелая, з прыпухлымі губамі, сказала:
«Скора, Паўлік, будзе ў цябе сястрыч-
ка. Як мы назавём яе?» — І квала
ўсміхнулася.

Думаў Павел і пра маці.

...Тады яны жылі ў зямлянцы — маці
і ён. «Як-небудзь зіму перакідаем, а
вясною, можа, прыйдзе бацька, — га-
варыла маці. — Быць не можа, каб не
прыйшоў».

Вясною сапраўды кончылася вайна,
многія прыйшлі дамоў, а бацькі не бы-
ло. «Можа, ён у палоне дзе, — гавары-
ла маці. — Пакуль прыедзе. Будзем ча-
каць-чакаць».

Яны радаваліся вясне і клялі яе.

Радаваліся — было цёпла, можна ўво-
лю грэцца. За доўгую зіму-замятыху так
намерзліся ў зямлянцы, што, думалі, ні-
колі ўжо, мабыць, не сагрэюцца.

Клялі — наваліўся голад. Апошнюю
бульбу — яе і было столькі — пасады-
лі ў агародзе. Засталіся ні з чым. Але
не бывае ліха без добра — адскочыла
кравіва, паявілася шчаўе. Мала гэтага —
калгас даў пуд ячменю. Жыць можна
было.

Забуяла зялёнае лета. Паявілася ран-
няя бульба. Спярга маці падкопвала яе,
шукваючы навошмак буйнейшых клуб-
няў. Потым капала віламі і варыла ўво-
лю.

Але закрадвалася і трывога. На пады-
ходзе восень, а там і зіма — няўжо
зноў зімаваць у зямлянцы? Як падмяніў
хто маці — спяхмурнела, стала негавар-
кая.

Трывога адпала, калі ціхім жнівень-
скім днём Павел учуў за акенцам скрып
калеса і мужчынскае — «тпру-у». Падха-
піўся, выбег. Ля зямлянкі шчыпалі тра-
ву запрэжаныя коні, на калёсных перад-
ках ляжала свежае бявенне. Калгасныя
цеслі Даніла з Ягорам скідвалі дрэва, а
трэці — Павел яго бачыў першы раз —
спіхваў калом бявенне ў штаблёр.
Напінаўся, прысядаў.

— Не трэба, Сямён, адно на адно.
Не сёння-заўтра будзем у сцены клас-
ці, — сказаў Даніла.

І Павел запомніў, як зваць трэцяга.

Даніла вёў далей:

— Думаю, да вечара яшчэ раз упра-
вімся.

— І думаць няма чаго, — згадзіўся
Сямён і паглядзеў уверх. — Сонца яшчэ
вунь як высокая.

Заскрыпелі, заляскаталі калёсы.

Надвечоркам вярнулася з работы маці
— працавала на таку, веяла жыта. Па-
вел сядзеў на ўзмежку і бачыў, як, сто-
ячы ля бявенняў, яна лагаднела, усмі-
халася. Падняўся, падшоў.

— Хату нам будучы рубіць?

Маці павярнула да яго.

— Будучы, сынок.

Верылася і не верылася.

— Чаму яны так ухахоціліся?

— Улада паклапацілася. — Першае
слова маці вымавіла ўрасцяжку, з на-
ціскам.

Павел падумаў: «Прыйдзе бацька, а ў
нас ужо хата новая...» І гэтак жа, як ма-
ці, лагаднеў, усміхаўся.

На трэці дзень ля зямлянкі зашарка-
ла піла, загрузала сакера — Даніла з
Ягорам выразалі вугал, Сямён высякаў
паз. Але васьм ён удзеўбнуў сякеру ў
смалістае бярвяно, выпрастаўся і ска-
заў, як бы працягваючы пачатую ўжо га-
ворку:

— Так што, Наталля, зімаваць у зям-
лянцы больш не будзеш. Успомніш мае
словы.

— Дай бог.

— Дасць, калі пастараемся. А ты з
Паўлам з'ездзі тым часам прывязі моху.
«Ужо ведае, як завуць мяне... — у-
радаваўся Павел. — Хто яму сказаў?»

Па мох ехалі на Жоўніцкае Займішча,
дзе ўвосень жанчыны збіраюць жураві-
ны. Моху там — ніколі ўсяго не павы-
скубеш. Доўгі, шэра-зеленаваты, абле-
лены няспелымі ягадамі. Сям-там на ім
жухлі воўчыя грыбы. Наскублі, налада-
валі воз — нішто сабе выйшаў.

Калі вярнуліся, на камянях ужо ляжаў
першы вянок. Гатовы быў і другі, але
яго чамусьці не паклалі.

— Моху не было, — сказаў, як бы
апраўдваючыся, Сямён і паглядзеў на
маці. Яна апусціла вочы.

— А хопіць гэтага?

— Малавата. Трэба ж і на гарышча
будзе наклаці.

Маці глянула на сына.

— Прывязём. Праўда, Павел?

З дня ў дзень рупліліся цеслі. Асабліва
шчыраваў Сямён. Усё роўна як сабе
стараўся. Пасабляў і Павел — падасць
кошык моху, падбярэ з-пад ног трэскі,
прынясе напіцца. Да вечара не адыхо-
дзіў ад зруба, ды і вечарам не вельмі
спяшаўся ў зямлянку — што рабіць там?
Зруб рос увачавідкі.

— Праз месяц можна будзе жыць у
хаце, — глядзеў зверху на Паўла Сямён.
— А ты плакаў...

Павел здзівіўся: калі ён плакаў?

— А зямлянку зруйнуем, — вёў далей
Сямён. — Каб і знаку яе не было.

— Навошта руйнаваць?

— Бо ты ўжо вялікі гуляць у хованкі.

— Бульбу хаваць будзем.

— І праўда, — падхапіла маці. —

Добры склеп пад бульбу. Не згне, не
замерзне. Накрыем асакой ці саломай...

Сямён пахітаў галавой:

— Малы, але ранні... — Уздыхнуў. —

Вайна і дзяцкі навучыла думаць. Наву-
чыла...

Увосень, калі быльнік ля зямлянкі
аблытала павуціннем, перабраліся ў ха-
ту. Падлогі яшчэ, праўда, не было. «Ба-
лазе сцены ды страх над намі ёсць, —
не бедавала маці. — Пасыплем дол жоў-
ценькім пяскокам і будзе нам падлога». Сямён, які чамусьці ледзь не кожны
дзень заходзіў у хату, запраэчыў: «Бло-
хі заядуць... Завязу бявенне на леса-
пілку ды насцялю падлогу. І цяплей, і
чысцей».

Не прайшло і месяца, як у хаце за-
блелала падлога. Усё—і сцены, і столь,
і падлога — пахла жывіцаю. У правым

кутку ля акна стаяў столик — змайстраваў Сямён, каб Паўлу было дзе рабіць урокі: ён хадзіў у другі клас.

Аднаго разу Павел вярнуўся са школы раней, захварэла настаўніца, і прыдзівіўся: маці, Сямён і цётка Усцінныя сядзелі за сталом і бойка пра нешта гаманілі. Ля патэльні з рэчнай стаяла зеленаватая бутэлька. Маці наклала ў алюмініевую міску яечні, адрэзала вялікую, з лапач, скібку хлеба.

— Еш, сыноч.
Павел еў і слухаў, пра што гаварыў Сямён.

— Гадоў пяць пракідаемса ў гэтай хатцы, а тады будзем замахвацца на большую. Як думаеш, Наталля?
— Ты гаспадар, табе і думаць.

Цётка Усцінныя тым часам паднялася з-за стала, падышла да Паўла і зашпалтала, быццам кагосьці асцерагалася:

— Ён цяпер будзе табе за бацьку...
— Хто? — неяк моцна запытаў Павел.

разы, сухія і калючыя, затрашчалі ўначы вуглы хаты, моцна лопаўся лёд на Баброўцы.

Доўгімі зімовымі вечарамі Сямён вяртаў рыбалоўную сетку, маці, бадай, не выпускала з рук пруткоў — вязала то панчохі, то рукавіцы, а Павел вучыў урокі, чытаў, а начытаўшыся, забіраўся пад коўдру і слухаў, пра што гаварылі — пра даўнейшае і цяперашняе, быліцы і небыліцы. Іншы раз прыходзіла цётка Усцінныя, і тады было яшчэ веселей. Пасля доўгіх гаворак-перагудак яны зацягвалі песню:

Ты, нявестачка,
Ты — лядбэдачка...
Здавалася, зіме канца не будзе.

Але дні даўжэлі, сонца павярнула на вясну. Апоўдні ў сонечныя дні са стрэх капала — капяжы дзяўблі пад вокнамі заледзянелы снег, разліваліся мелкія лужыны, і іх пілі вераб'і, надзімаліся — чулі цяпю. Баброўка пасінула, набухла.

калыхаць малую. А то ходзіш-сланяешся.

«І буду сланяцца... Забарані, паспрабуй...»

Надвечоркам Сямён унёс у хату белую, з выгабляваных дошак калыску — і запахла свежым дрэвам. Пачапіў не на жэрдку, як у некаторых вяскоўцаў, а на спружыну, прыбітую да маціцы. Калыхнеш — доўга гушкаецца.

— Бач, як зручна будзе табе, — паказаў Паўлу на калыску Сямён. — Толькі не лянуйся.

— І праўда, што зручна, — пахваліла Сямёна маці. — А то жэрдка, бывае, паламаецца, ці што.

Заплакала малая. Маці падхапілася.

— Зараз, міленькая, цыцы дам. Во, як любіць — і плакаць перастала.

Як замёрла малая — смактала-смактала. Здаволілася, адняла губкі ад «цыцы». Маці любасна ўсміхнулася:

— А цяпер спацькі-спацькі.

моцна, наўзрыд, заплакаў і доўга не пераставаў.

— Як жа нам без яго, мама? Як, скажы? Хату паставіў, стол змайстраваў, канькі купіў...

Маці ўжо болей не плакала — выплала свае слёзы. Абняла сына, пацалавала, уздыхнула.

— Ён многа чаго хацеў зрабіць, сыноч. Не паспеў. Бог не даў.

— Мама, я буду любіць Зою. Даруй, што раней...

— Забудзь тое. Ты ж малы быў.

— Цяпер не малы — праўда, мама?

— Праўда, сыноч. Любі Зою, беражы сіротку.

З таго дня Павел неяк быццам пастапеў.

Час нахадзіў на час, клопат на клопат. Зоя падрасцала, пайшла ў школу. «Ну вось і выкінулася з ліха-бяды», — казалі часам, спаткаўшы маці, жанчыны.

«Цяпер можна жыць, — згаджалася маці. — А думала...» І не дамаўляла, што яна думала. Але і без слоў разумелі яе.

Вучылася Зоя добра — «круглая выдатніца» казалі пра яе. І дома памагала: памые посуд, вышаруе дзеркачом падлогу, яшчэ што зробіць. Потым пандзілася хадзіць на ферму, пасабляць маці карміць цялят. Уранні і ўвечары, усё лета. Ёй і канікулы былі не канікулы. «Ого, памочніцы дачакалася, Наталля!» — як бы зайздросцілі жанчыны.

Тым часам Павел вучыўся на агранома, працаваў у раённай сельгасінспекцыі. Надакучыла, папрасіўся ў свой калгас. Накіравалі, едзе.

Ён падзівіўся, калі ўбачыў сястру: як пахарашэла яна! Глядзеў, любавіўся.

— Мусіць, нявесцішся ўжо?

Зоя апусціла вочы, схавала іх пад густымі вейкамі. Павел успомніў сваё маленства, той веснавы дзень, калі нарадзілася Зоя, тую хвіліну, калі ён першы раз гушкаў сястру і хацеў, каб яна...

Успомніў, усміхнуўся і раптам абняў, пацалаваў сястру. Тая здзіўлена выкруліла вочы: «Што гэта найшло на яго?..» Засмяялася і сказала:

— А ўмееш цалавацца. Навучыўся...
Скончыўшы дзесяць класаў, Зоя пайшла «набіраць стаж», каб наступіць куды.

Уладкавалася ў магазін у суседняй вёсцы Гарнакове. Была там, як сама казалі, і загадчыцай, і прадаўшчыцай.

Праз год ці мо крыху болей яна прыйшла аднаго разу з Гарнакова вельмі позна — ужо добра ўцямнела — і аблівалася слязамі. Маці насцярожылася і як бы разгубілася, Павел здзівіўся, запытаў:

— Чога заходзішся, як па нябожчыку?

— Рэвізія была...
Ён усё зразумеў.

— Колькі не хапіла?
— Се-семсо-от... — І заплакала яшчэ мацней.

«Прагандлявалася... А можа, хто памог ашукацца?..»

— Досыць.
Павел крэкнуў, змоўк. І раптам на яго найшоў смех — ажно прыгнуўся ад ротату.

— Набрала стажу...
Маці неўзлюбіла.

— У сястры гора, а ён...
Павел уняўся.

— Гэтак гору пасобім. Хацеў матэцыкл купіць з калыскай... Нічога, на Мажэйцы пакатаюся — порстка кабыла.

Праз два гады Зоя выйшла замуж. Прыяздзілі з суседняга раёна камбайнеры памагчы дажаць збжыну. Да цямна жалі, а потым — быццам і ўтома не брала іх — збіраліся ў клубе, танцавалі.

Тады і прыглянулася Зоя русому дужаку Сяргею. Два тыдні хадзілі, як прывязаныя. Пасля дажынак на першым зазімку, згулялі вяселле. І Зоя — колішняя Паўлава «дакука» — стала полаўскай маладзіцай.

«Перамянілася недзе, столькі гадоў прайшло, — падумаў цяпер Павел.

Спераду ў сівым тумане выступіла цёмная сцяна. Паўлу прыгадаліся словы чыгуначніцы: «За канавай сцяжынка нырне ў лясок, а там і Полава».

Зноў здаваўся злева казодой.

Сцяжынка павяла ў лясок. У цемрыве бярэзнік як бы пагусцеў. Павел пайшоў павальней, асцерагаючыся, каб не збіцца з тропу. Недзе паблізу булькатала вада — напэўна, бег ручаёк. Пахла сырой карою і лісцем. Злева хруснула, зашаматала — мусіць, спудзіўся чалавека заяц. «Ці скоро будзе канец гэтай ляску?» І толькі падумаў так, як спераду пачало віднець, дрэвы расступаліся. Паказаўся агеньчык, другі — недалёка вёска.

Павел падбавіў кроку: там, за логам, дзе свецяцца вокны, яго чакае сястра.

Мікола ВОРАНАЎ

Сястрычка

А П А В Я Д А Н Н Е

— Хто, хто! Хтокала! Не бачыш? Павел адварнуўся — Усцінныя пахла гарэлкай.

Звечарэла. Умеркла. Усцінныя пайшла дамоў. Адлучыўся кудысьці і Сямён. Запаліўшы лямпу, Павел запытаў:

— Куды ён пайшоў?
Маці паднялася, падышла да акна.

— Рэчы свае прынясе.
— Жыць у нас будзе?
— Без гаспадара, сыноч, цяжка.

Павел падумаў, успомніў:
— А казалі: «Будзем чакаць-чкаць» — бацьку.

У яе на вачах нагарнуліся слёзы.
— Не прыйдзе... Прыслалі паведамленне. Прапаў без вестак.

Ён апусціў галаву і доўга думаў. На вачах таксама нагарнуліся слёзы. Маўчаў.

Вярнуўся Сямён. У руцэ ў яго быў вялікі карычневы чамадан. Паставіў чамадан пад лаўкай, сеў.

— Што зажурыўся, Павел?
За сына адказала маці:

— Па бацьку. — Яна ўздыхнула, павярнулася да Сямёна. — Сказала яму пра паведамленне...
Сямён таксама ўздыхнуў.

— Што зробіш. Многа з вайны не вярнулася. Сам здзіўлюся — як гэта я жывы астаўся? Вялі на расстрэл...

— Такі, мусіць, лёс. Наканавана табе жыць было.

Ужо добра ўцямнела. Паўлегліся спаць. Сямён доўга апавядаў, як уцёк з-пад расстрэлу, як забілі немцы жонку — не аддавала ім цялушку, як памёр ад залатухі сын.

Ноч была цёмная і ветраная. Вецер бесперастанку скавітаў у коміне, падываў у сырэм галлі ясеня за акном, пагрукаў сенецнымі дзвярамі. Разы два Павел прачынаўся і зноў засынаў.

Раніцай ён глянуў у акно — і здзівіўся: на вуліцы ляжаў снег і слепка бялеў. «Лажыўся ўвосень, а прачнуўся зімой...» — падумаў Павел.

Снег валіў увесь дзень і вечар. Раніцай перастаў. Тыдзень было ціха. Выйдзеш на двор, глянеш на поле — белае, прасторнае. Лес, здавалася, падступіў бліжэй, да самага логу, парослага дробным аleshнікам. Рака замерзла не ўсюды — пад лесам, дзе біла крыніца, пацямнела Баброўка дыміла белаю парай.

Потым разгулялася мяцеліца, усхадзілася завая. Тры дні яна не пераставала. Дарогу замяло, вострыя гурбы паўзнімаліся пад самыя стрэхі. Зямлянка схавалася пад снегам, вытыркаўся толькі краёк коміна. Пасля завеі паціснулі ма-

Усё мянялася. Перайначыліся неяк і маці з Сямёнам. Маці распаўнела, твар пабраўся рабаціннем, вусны прыпухлі. Сямён палагаднеў яшчэ больш, пасабляў ёй на кожным кроку.

Ужо густа адскачыла ў лагавінцы трава, угравала сонца. Падрыхтаваўшы ўрокі, Павел бег да сяброў гуляць у лапту, і пяцікласнік Яшка, дужы бамбіза, неяк засмяяўся з Паўла:

— Бачыў, якая твая матка? Скоры брацкіка табе купіць...

Хацелася заехаць гэтакі Яшку поўху. Але сілы былі няроўныя — сцярапёў, не паказаў і выгляду, што злуецца. Усунуў у кішэнь самаробны мячык і маўчком паклыпаў дамоў.

Аднаго разу ў нядзелю Сямён сказаў Паўлу:

— Схадзіў бы на рэчку—можа б, рыбы наведзіў. Маці, нешта нездаровіцца, просіць юшкі.

— Вуды няма.

— Я зрабіў. На дрывотні ляжыць.

Дзень выдаўся сонечны, бязветраны, і рыба клявала. Павел нанізаў на куцан чырвананярак, плотак, падлешчыкаў і быў рад, што хопіць на добрую юшку. Дамоў ён вярнуўся пасля поўдня, калі сонца схілілася да лесу. Палажыў на месца вуды, вышэй падняў куцан. З сяней выйшла цётка Усцінныя, плэхнула пад плот ваду з вядра, выпрасталася.

— Цяпер, Павел, будзе веселей табе. — Чаму?

— Сястрычка ў цябе павялілася.

У яго ёкнула сэрца: «Ну вось... Не хлусіў Яшка...» Увайшоў у хату. На ложцы ляжала маці. Яна неяк пахунела і зрабілася бялейшаю, больш вабнаю. Ля грудзей ляжала спавітае дзіця. Ля ўзголя сядзеў на крэсле Сямён, пагладжваў падбароддзе і быў дужа рады. Маўчаў. Тады неяк ціха загаварыла маці:

— Паглядзі, сыноч, якая ў цябе сястрычка.

«Сястрычка яна мне... Мой бацька Андрэй, а яе — Сямён», — падумаў Павел і мімаволі глянуў на малую. Нічога асаблівага. Ружовенькі тварык, заплушчаныя вочкі, носік з гарошыну. І ўсё.

— Мы ўжо дамовіліся, як зваць яе, — вяла далей маці. — Зоечкай. Добрае імя?

Паўлу было ўсё роўна. Зноў падумаў пра бацьку: «Мала што прапаў без вестак. Знойдзецца і прыедзе. Пабяжыць Сямён, падуліўшы хвост. Куды Зою тады?»

Пасядзеўшы яшчэ хвіліну, Сямён падняўся.

— Пайдзі зраблю калыску. — Пастаяў і дадаў. — Будзе, Павел, табе забава —

КІНО

Дакументальная карціна «Саюз рэспублік і сэрцаў» вытворчасці аб'яднання «Летапіс» студыі «Беларусьфільм» выходзіць на экраны краіны, якая святкуе сваё 60-годдзе.

Калектыў, які працаваў над фільмам, можна павіншаваць з поспехам. Гэты поспех — працяг творчых пошукаў беларускіх дакументалістаў.

Сцэнарысты Анатоль Кузняцоў і Уладзімір Халіп кажуць, што ў аснове задумы ляжыць эмацыянальнае здзіўленне гіганцкімі маштабамі самой нашай краіны, якое нараджаецца ў чалавека, калі ён асабіста атрымлівае магчымасць за адны суткі пабываць на прасторы ад Брэста да вострава Ратманова, дзе нашы пагранічнікі нясуць службу на марскім рубяжы з ЗША, або ад Мурманска да Нурэка.

Так, вядома, яшчэ акцыябра-тамі мы атрымліваем звесткі пра веліч савецкай зямлі, гэтай адной шостаі планеты. Потым школьныя падручнікі, вандраванні і паходы, глобусы і карты, кнігі і фільмы пашыраюць гэтае адчуванне месца нашай Бацькаўшчыны, яе памераў, адлегласцей, кліматычных паясоў, нацыянальных рэгіёнаў. І ўсё ж непасрэдна ўражанні ад сустрэч сёння з латышскімі рыбакамі, а заўтра з нафтавікамі Баку, сёння — з паляўнічымі Далёкага Усходу, а заўтра — з вінаградарамі Малдавіі абуджаюць асаблівы настрой. Тады ніякія вялікія мастацкія або дакументальныя творы не здаюцца празмерна зацягнутымі, а самыя патэтычныя словы — рыторыкай. І ўсё ж... Мастацтва ёсць мастацтва, і экран вымагае ад сцэнарыстаў, рэжысёраў, апэратараў адбору самых выразных, самых ёмістых, самых дакладных эпізодаў у ланцуг стужкі з пэўным сюжэтным ходам. Есць і часавыя габарыты фільмаў.

«Чаму нельга вытрымаць гадзіну хронікальнага фільма? — перапытваў апанентаў у 1927 годзе Уладзімір Маякоўскі. І сам адказаў: — Таму, што наша хроніка пакуль што — гэта свавольны набор кадраў і падзей. Хроніка павінна быць ар-

ганізаванай і арганізаванай сама. Такую хроніку вытрымаюць... Без такой хронікі нельга жыць». І такое дакументальнае кіно створана майстрамі нашага экраннага мастацтва.

У ім адчувальная плынь паэтычнага асэнсавання дакументаў, якую адкрылі і свярджваюць у лепшых творах беларускія майстры гэтага жанру. Сцэнарныя і экранныя адкрыцці,

Грузіі, тым самым ужо захапляючы людзей.

Мушу сказаць, у фільме «Саюз рэспублік і сэрцаў» захавалася ўражанне эмацыянальнай непасрэднасці, якім жылі сцэнарысты, рэжысёры Іосіф Вейняровіч, Валерый Каралёў і Ігар Шышоў, апэратары Анатоль Алай, Мікалай Сідорчанка і Сяргей Пятроўскі, калі выбіралі аб'екты і людзей, цяпер

на ўласныя вочы ўбачыў і паноўмаму, з непасрэдным хваляваннем усвядоміў даўно, мабыць, ім зразуметае. Такому адчуванню спрыяе і тактоўнае музычнае напавненне эпізодаў, так хораша выкананае Ігарам Лучанком.

Не хацелася б папярэджаць уражанні глядачоў, але скажу і пра некаторых герояў фільма. Як нечакана і пранікнёна гу-

дзелавой размовы не перакрэслівае, а як бы паглыбляе адчуванне знітанасці чалавека з тым, што завецца справай яго жыцця.

Або такі эпізод. Руская жанчына ў казахскім стэпавым раздоллі сабрала вакол сябе слухачоў і спявае песню. Яна — казахскі акын. Прызнаны славуцкімі песнярамі казахскага народа. Аўтарытэтны аўтар і выканаўца песень. Яна — педагог па мове і літаратуры. І ўсё робіць на казахскай мове. Такая Надзежда Лушнікава на экране. Чаму яна карыстаецца казахскай мовай? Адказвае на гэта пытанне дыктар вядомай паэт Алжас Сулейменаў, які сам складае вершы і паэмы паруску: «Для нас абедзве мовы — родныя...» І зноў жа экран закрывае тое, што арганічна ўвайшло і ў наша жыццё, пластычна паказаўшы як бы фрагмент вялікага працэсу ўзаемаўзбагачэння культур братніх народаў, уразіўшы і спраўды вельмі каларытным прыкладам: руская жанчына — акын...

Спадзяюся, што глядача не пакіне аб'якавым сустрэча з адным з будаўнікоў БАМа Анзором Варламавічам Двалішвілі, які разам са сваімі землякамі пакідае на трасе пасёлкі з сонечнымі грузінскімі назвамі. Затрымае ўвагу і эпізод з Генадзем Шаўчэнкам — нафтавіком з таго горада на Каспіі, які названы імем славуцкага ўкраінскага паэта Тараса Шаўчэнкі...

Трапілі ў поле зроку кінакамеры людзі цікавыя, мужныя, каларытныя, здатныя сказаць важнае і ўражлівае слова пра Радзіму і пра сябе. І захапляючае ўражанне пакідаюць так званыя індустрыяльныя пейзажы. Зняты з ходу поезда маршрут БАМа — гэта дынамічны агляд таго дзівоснага, што ўлічвае ў таягу наш сучаснік. А як маштабна выглядае будаўніцтва гіганта энергетыкі на Нурэку! Кажуць, там спякота была такая, што апэратары баяліся, каб не расправілася плёнка...

Фільм створаны Лаканічны і ўражлівы. Змястоўны і пластычна выразны. Дынамічны і вобразны. І — строга хронікальны. Гэта — праўда нашых дзён. Гэта — праўда нашага жыцця.

Барыс БУР'ЯН.

метафарычнасць нават і гранічна рэпартажных кадраў, спалучэнне рэальнасці знятага матэрыялу з мастацкай вобразнасцю мантажа, — вось якасці, уласцівыя лепшым творам беларускай дакументалістыкі. Варта толькі прыгадаць такія назвы, як «Дарога без прывала», «Генерал Пушча», «Штрыхі да партрэта», «Бронзавы салдат», «Балада аб мужнасці і любові», «Арліная крыніца», «А зязюля кукавала...», стужкі В. Дашука, Ю. Лысятава, І. Пікмана, і ўважлівы глядач успомніць свае ўражанні, выкліканыя гармоніяй хваляючага зместу стужак і паэтычна-мастацкага экраннага апавядання.

У практыцы дакументалістаў назапашаны добры вопыт асэнсавання складанага гістарычнага і сучаснага жыцця на вобразнай мове кіно. Цікава, напрыклад, што сярод прыёмаў падачы з экрана дакументальнага матэрыялу была і... адсутнасць прыёму, калі стужка «Дзень пераможы - краіны» свабодна пераклала ўвагу глядача ад паўночных населеных пунктаў краіны да паўднёвых шырот, ад Сахаліна да

набліжання да нас у сапраўды ўражлівых эпізодах. Я назваў бы гэты эмацыянальны ўздэм — нервам дакументальнага фільма, зробленага калектыўнымі намаганнямі творчых работнікаў розных пакаленняў. Дарэчы, і такое аб'яднанне рэжысёрскіх, напрыклад, тэмпераментаў і густаў — справа даволі рызыкаўная. Па-рацёмніцку адмысловая манера працы І. Вейняровіча тут сустракаецца з маладым творчым пошукам В. Каралёва і з удумлівай самапатрабавальнасцю І. Шышова. Тое ж і з апэратарамі: раз'ехаліся яны ў розныя краі, працавалі кожны самастойна. А потым рэжысёры, рэдактарам і мантажорам трэба было «стыкаваць» кадры, знятыя імі, каб ніякіх «швоў» паміж колерам, настроем, пабудовай кадраў ніхто не заўважыў. І гэта мэта дасягнута. Фільм глядзіцца як мастацкае цэлае, нібы гэта твор «ад першай асобы», ад таго «я», што дзеліцца сваімі пачуццямі і ўражаннямі ад першай такой паездкі па СССР. У дыктарскім тэксе няма фальшывага пафасу: гэта роздум па-грамадзянску сталага чалавека, таго, хто сёлета

чыць слова настаўніка Пракопа Лонкі, які расказвае пра народнасць ульчы, што была гістарычна асуджана царызмам на суцэльнае выміранне, а сёння мае свае школы, па-сучаснаму забудаваныя вёскі, сваіх герояў вайны і працы. «Нас жыве тут дзве з паловай тысячы...» — кажа Пракоп Лонкі, і мы пачынаем самі нанова асэнсоўваць веліч ленінскіх ідэй, якія захавалі літаральна жыццё такой малалікай народнасці. І тады ўжо нека паноўмаму цудоўны амурскі пейзаж урываецца ў нашы ўражанні блакітам і сонцам!..

Здавалася б, колькі мы бачылі і чулі вядомага беларускага хлебаварскага ваяка Уладзіміра Ралько. Ды вось ён перасыпае праз пальцы пясок — тую зямлю, на якой лёсам накіравана яму і працоўным вядомай гаспадаркі «Аснежыцкі» вырошчваць хлеб надзённы, вось думае ён уголас аб гэтым прызначэнні чалавека дбаць пра сябе і пра людзей там, дзе нарадзіўся, — і штосьці абнаўляе твае даўнія ўражанні. Эпізод — у зялёным і залатым колеры. Хранікальна пэўны — і паэтычны! Паэтычнае адценне

3 ПАЭТЫЧНАГА СШЫТКА

Адам ГЛОБУС

ЛІСТЫ Ў МІНУЛАЕ

ЗВАНАР

Па вузкіх,
stromkix
Званар ідзе наверх,
ідзе званіць.
Ён праз шляхі
ідзе...
А час у звоне будзе плыць

І плакаць
над сцішэлым карагодом
Мінулых дзён,
Якім ўжо не баліць.

ВОЧЫ

Заснулі —
голас,
шум дажджу
і сонца.
Паснулі —
дрэвы,
брамы
і груды.
Заснулі людзі.
Зоры моўчкі
Глядзяць
на сонныя сцішэлыя палі
І месяц круглы,
вокам жоўтым воўчым,
Ляціць
над тварам
срэбна-сіняе зямлі.
Хто сон згубіў,
той зможа зразумець,
Як цяжка
ноччу
ў цішыню глядзець.

ЛЕС

Між сосен з жоўтаю карою,
Дзе пах смалы стаяў густы,
Дубок
галінкаю кривою
Шпурляе зверху жалуды
На неба
ў лужынах рудое,
На белы жвір каля вады...

Сцягнула —
Сумна стала ў лесе,
Упаў лісток сухі
на месяц...

ВОСЕНЬ

Пад ціхі голас
сціпных песень
Прыйшоў дзяцінства успамін —
Зялёным днём
у шатах сосен,
Расой чырвонай
у калін,
Лістом,
што ветрам круціць восень —
Губляе
між дубцоў малін,
І фіялетавай галінай,
І сіняй і халоднай слівай.

БУДОУЛЯ

Дзьмуў вецер
цёплы,
шчыльны,
цёмны
Будоўлі пляч у змрок хаваў.
Каркас з бетону
месяц вольны
У чорных бэльках затрымаў.
Сцінела,
згусла наваколле.
Ліхтар блакітны
сум гайдаў.
З сцяблоў травы,
сухіх і тонкіх,
Упаў на камень
сонны конік.

ЭПТАФІЯ КАХАННЮ

На востры край
барвоных дахаў
Паміж прудоў антэн
на лёд
Упала сонца збітым птахам...
За ветрам
ў сіні краявід
Між велічы бетонных гмахай
Праз браму ночы
вечар знік...
На чорным небе
жорстка
смела
Накрэсла крэйдай
месяц белы.

БЕЛА-БЛАКІТНЫ ВЕРШ

Блакіту рух
над попелам паданняў,
У небе,
між жывых істот аблок
Стварае свет
з празрыстасці каханья.
Блакітна-белы,
светлы галубок,
Пачуўшы востры крык драпежнай здані,
Ляціць,
ляціць,
хаваецца у змрок.
Няспынна змена форм аблокаў
Малюю белым
на блакітным шоўку.

НА ХВАЛЯХ ЭФІРУ

Дзяржтэлерадые БССР, секцыі тэлебачання і кінакрытыкі Саюза кінематографістаў БССР правялі ў Мінску семінар «Дакумент і вобраз у тэлевізійным фільме», прысвечаны 60-годдзю ўтварэння СССР. У ім прынялі ўдзел майстры тэлевізійнага кіно Беларусі, РСФСР, Латвіі, Эстоніі, Малдавіі і Арменіі. Сваімі ўражаннямі аб фільмах, паказаных на семінары, дзеліцца кіназнавец В. Нячай.

Калі прааналізаваць у думках убачаныя фільмы, прадставішы іх як частку адзінага тэлевізійнага летапісу пра наш час, несумненна, адчуеш іх унутраную блізкасць, іх сваясаблівую мантажную сувязь. На лепшых з гэтых работ ляжыць адбітак асобы мастака, які прапускае праз уласнае сэрца самыя вострыя праблемы сучаснасці.

Лідэрам семінара, безумоўна, стаў фільм А. Пелешана «Наш век», прысвечаны праблемам касманаўтыкі. Вядомы армянскі кінарэжысёр, аўтар арыгінальнай тэорыі «дыстанцыйнага мантажу», А. Пелешан выявіў сябе як сапраўднага паэт-філосафа і ў сваёй новай карціне. Аўтар выкарыстаў савецкую і замежную хроніку аб касманаўтах. Мы бачым у іх ліку і беларускіх «зорных братоў» — П. Клімука і У. Каваленка. Як заўсёды ў А. Пелешана, хроніка — матэрыял для стварэння мастацкіх вобразаў, абагульняючых паэтычных метафар.

У павольным рытме рухаюцца касманаўты, мы бачым іх за некалькі секунд да старту на касмадроме, у час палёту, у шчаслівыя і цяжкія імгненні вяртання на зямлі. Аўтар супастаўляе псіхалагічны стан герояў розных палётаў, як бы выяўляе эмоцыю ў яе чыстым выглядзе, у час яе максімальнага выяўлення. Экран пульсую, жыве, дышае. Ірвецца магутнае поле з пад ракеты, печалавечае напружанне на тварох касманаўтаў. Экран прымушае амаль фізічна адчуць разам з касманаўтамі гэтую неадоль-

ную прагу да палёту, да вечнага зорнага пошуку.

Карціна робіць моцнае ўражанне. Можна сказаць — гэта новае слова ў экраннай паэзіі, у тэлевізійнай дакументалістыцы. Як сказаў на абмеркаванні фільмаў прафесар МГУ, старшыня секцыі тэорыі і крытыкі тэлебачання Саюза кінематографістаў СССР Э. Багіраў, «Наш век» — карціна, якая ўвучавідкі пашырае магчымасці экраннай мовы, развівае тэлевізійнае мастацтва. Гэтую

праблемам экалогіі. Таму не выпадкова з'яўленне такіх тэлефільмаў, як эстонскія стужкі «Малако» і «Жабы». Заўважу, што эстонскія тэледакументалісты працягваюць пошукі вострай, арыгінальнай формы. Дакумент у іх фільмах — матэрыял для стварэння непаўторнага мастацкага вобраза. Так, карціну «Малако» Ф. Тамета (аб праблеме забеспячэння маладымі кадрамі сельскай гаспадаркі рэспублікі) аўтары будуюць як сваясаблі-

ходны для прадпрыемства матэрыялы, але зрабіць гэта яму не ўдаецца. Ён адкрыта расказвае пра ўсё гледачам. Умоўнасць такога прыёму не перашкаджае ўступіць у псіхалагічны кантакт з героем. Мы зацікаўлены і шчыра сочыць за яго расказам. На жаль, другі беларускі фільм на сацыяльную тэму «Я б у рабочыя пайшоў» рэжысёра С. Фрыдланды выклікаў рэзка адмоўныя водгукі тэледакументалістаў. Праблема, як

ярчэйшых уражанняў праграмы.

Значную частку на семінары займалі музычныя стужкі. Тут, безумоўна, лідзіравалі літоўскія майстры, у якіх даўня і добрыя традыцыі стварэння тэлеопера, тэлебалетаў, музычных фільмаў-партрэтаў. Высокай культурай музычнага гучання, адмысловым выкарыстаннем гукапластычных сродкаў, колеравай палітрай вызначаюцца тэлеопера «Чалавечы голас» і тэлебалет «Эгле — каралева вужоў» Я. Янулявічута.

У эстонскім тэлефільме «Ад заходу да ўсходу» (рэжысёр Х. Друм) дадзены абагульнены партрэт эстонскіх вартэ. Стужка сумяшчае прыкметы фільма-канцэрта і фільма-даследавання з цікавасцю да псіхалагічнага стану герояў. Бадай, менавіта гэты чалавек-знаўчы бок карціны быў для мяне асабіста больш цікавы, на жаль, ён меней быў раскрыты.

У карціне малдаўскага рэжысёра В. Букетару «Майстар» была зроблена спроба расказаць пра народнае малдаўскае мастацтва, пра адораных яго майстроў, што робяць музычныя інструменты. У фільме спалучаюцца дакументальныя і ігравыя прыёмы, аднак дакумент тут не стаў сапраўдным мастацкім вобразам. А шкада, бо малдаўскія народныя майстры — сапраўднаму непаўторныя, таленавітыя людзі.

Тэлевізійнае кіно імкнецца да асэнсавання сучасных праблем з экскурсамі ў гісторыю, яго становіцца сапраўдным гістарычным. Характэрная тэндэнцыя апошняга часу — асаблівая цікавасць да традыцыйна-нацыянальных культур у іх інтэрнацыянальных сувязях.

Фільмы семінара далі вялікі матэрыял для раздуму і зрабілі моцнае эмацыянальнае ўражанне. Ізноў-такі давёдзіцца шкадаваць, што вузкім было кола яго ўдзельнікаў — многія тэледакументалісты нашага «Тэлефільма» і кінадакументалісты «Беларусьфільма» не прынялі ўдзелу ў праглядах, тым самым пазбавішы сябе цікавейшай інфармацыі аб працэсах сучаснага нацыянальнага тэлевізійнага кіно.

В. НЯЧАЙ.

Тэатральны вобраз — ФРАКТ

ж думку падтрымалі і астатнія ўдзельнікі семінара. Сваёй мантажнасцю і эпічнасцю, паэтыка — метафарычнай мовай фільм уразіў і беларускіх рэжысёраў, якія, як вядома, унеслі пэўны ўклад у кінадакументалістыку, прысвечаную космасу.

Імкненне да буйнапланавага асветлення тэмы «Чалавек і прырода» адчувалася ў шэрагу фільмаў. Так, у карціне латышскага рэжысёра Р. Рыкардса «Паэма пра вяду» заўважлася спроба спалучыць навуковую інфармацыю з шырокім паэтычным абагульненнем. Аўтары выкарыстоўваюць гістарычныя экскурсы, расказы аб магії і чараўніцтве, з дапамогай якіх старадаўні чалавек імкнуўся «прыручыць» вяду, звесткі аб сучасных ачышчальных збудаваннях; закранаюць праблемы абваднення і арашэння, ірыгацыі. У фільме зняты фальклорны ансамбль РСФСР, Літвы, Латвіі, Эстоніі, Узбекістана, якія надалі карціне рысы сваясаблівага фальклорнага канцэрта з багаццем фарбаў, музычна-пластычнага малюнка. Разам з тым, фільму «Паэма пра вяду» бракуе мастацкай цэласнасці, з'яднанасці дакументальных і ігравых эпізодаў.

Паказальна, што тэледакументалісты многіх рэспублік у сваіх новых работах вялікую ўвагу надаюць самым розным

выпамфлет, спалучаючы дакументальныя і ігравыя кадры. Ролю маладой дзяркі ў падкрэслена завостранай, лават шаржыраванай манеры іграе актрыса. А побач з ёй выступаюць рэальныя людзі. Фільм не толькі прыцягвае ўвагу сваёй формай, але і выклікае аўдыторыю на роздум.

Арыгінальна і вобразна знята вядомым даследчыкам прыроды, эстонскім майстрам Р. Маранам карціна «Жабы». Гэты фільм не падобны на іншыя, у ім буйнапланавы падрабязны і дэталёвы паказаны свет насякомаедных, спосаб іх існавання, адносіны з навакольнай прыродай. Аўтары перадаюць гледачу сваю павагу і любоў да дзівомага свету жывой прыроды ва ўсіх яго праявах.

У праграме была прадстаўлена група фільмаў вострасацыяльнай накіраванасці. У карціне «Часовыя людзі» О. Неўланда расказваецца пра жыхароў аднаго эстонскага вострава, якія ўжо колькі год запар адарваны ад людзей, пазбаўлены неабходных умоў працы і быту. Аўтары выступаюць як сацыялагі і публіцысты, горача зацікаўлены ў вырашэнні сацыяльна значнай праблемы. І беларускі фільм «Камандзіроўка» А. Рудэрмана — цікавая разведка тэмы. Яго герой адпраўляецца ў камандзіроўку, каб атрымаць неаб-

адначалася, узята самая надзірная, але вырашана яна схематычна. Аўтары не знайшлі аргументаў, якія б сапраўды яскрава пераканалі моладзь выбіраць рабочую прафесію.

На гэты раз беларускія тэледакументалісты, жаль, не прадставілі на агляд ніводнай карціны, якая б стала прадметам гарачага абмеркавання і дыскусій. Лідэрам семінара стаў дакументальны кінацыкл С. Алексіевіч і В. Дашука «У вайны не жаночы твар», які складаецца з чатырох фільмаў пра жанчын — удзельніц Вялікай Айчыннай вайны. Вось калі завірала і страці, вось калі экран «запаліў» глядзельную залу, выклікаў буру эмоцый! На маю думку, гэты цыкл — новае слова ўсёй савецкай дакументалістыкі. Аўтары здолелі паказаць сваіх герояў — удзельніц вайны ў такой глыбіннай псіхалагічнай адкрытасці, у такой шчырай споведзі, што мы сталі нібы паверанымі іх адкрытых сэрцаў, нібы на сваё вочы ўбачылі герцічныя і трагічныя бакі вайны. Фільмы гэтыя зняты для вялікага экрана, але, думам, яны добра будуць глядзецца і на экранах тэлевізараў. Цыкл «У вайны не жаночы твар» ухвалены на семінары рэжысёрамі Масквы, Малдавіі, Арменіі, Эстоніі, на іх думку, гэты цыкл — адно з

З ПОШТЫ „ЛІМА“

У зале кінаатэатра «Ракета» пры самай кульмінацыі фільма «Укол парасонам» у зале пачуся прарэзлівы свіст. Было ўключана святло, і добраахвотнікі з ліку гледачоў хуценька ўстанавілі па-

сім не спадабаўся «Укол парасонам», які ён нядаўна глядзеў. Ды прыбыў ён у «Ракету» з афіцыйнай місіяй, і таму казённым голасам растлумачыў, што такім чынам выказваць у грамадскім месцы ацэнку якасці кінатвору нельга.

— А як і дзе можна? — спытаў у сваю чаргу інтэлігентны чалавек.

— Зразумейце мяне: на гэтым тыдні я глядзеў ва-

юцца розныя знаёмыя з натуральнага жыцця з'явы: у клубках пары імчыцца паравоз, спяваючы птушкі, дварнік, махае казённым голасам растлумачыў, што такім чынам выказваць у грамадскім месцы ацэнку якасці кінатвору нельга.

— А як і дзе можна? — спытаў у сваю чаргу інтэлігентны чалавек.

— Зразумейце мяне: на гэтым тыдні я глядзеў ва-

прыгажосці і элегантнасці атэльх, нагосці незнарок адпраўляе на той свет атручаным парасонам, водзіць шашні, красуняй, якая на самой справе з'яўляецца мацэрай шпіённай. Кагосьці забівае ён, кагосьці забіваюць іншыя... Дзесяты эпізодуў спалборнічаюць у блызгядзіцы, мільгае налейдаскоп неверагодна недарэчных трукаў, грыміць музыка. А ў чым справа? Зусім незвычайна, хто наго паляваў, адкуль браліся індусы з кінжаламі, прафесійныя гангстэры з каменнымі падбародкамі, а таксама дэзальтаваныя да ашаламляльнасці красуні.

Гэта «Укол парасонам».

А «Трукач»? Што мог атрымаць глядач пасля трохгадзіннага прагляду? Псіхалагічныя эскерсісы з выданні Пітэра О'Тула, які то на верталёце, то ў нейкім фантастычным крэсле, якое ўзрывае ў неба, абдумае чарговую наверх супраць сваіх анцэраў. Глядач палюхаецца, заплюшчвае вочы, калі трукач у чарговы раз звальваецца з даху... на чый-небудзь шырокі локан. Глядач, саромеючыся сваёй няклемлівасці, не асмельваецца спытаць у суседа: «Аб чым, уласна, фільм?» Так і панідае залу, амаль збянтэжана апусціўшы галаву, бо, сапраўды, зразумець у «Трукачы» нічога немагчыма.

Ну, добра, там хоць было страшна, а ў філь-

ме «Усе зоркі» — што? Персанажы раз-пораз пусіваюцца танцаваць, або заводзяць песню, або доўга зведаннем справы чацуюцца. І хоць гэта карціна мае фармальныя кінематографічныя адзнакі (ёсць акцёры, па вуліцах рухаюцца машыны, ёсць музыка), сапраўднае мастацтва ў ёй, як кажуць, і не прысутнічае.

Паўстае пытанне: што рабіць? Свістаць на ўсіх гэтых фільмах — лёгкіх не хопіць. Задаваць бясконцыя пытанні кінапракату — таксама, як паказвае жыццё, няма сэнсу. Яно, вядома, калі дэлеція ад эмоцый фіналісты з кінапракату падбіваюць «бабкі», то ўсе гэтыя «Трукачы» і «Мексіканцы ў Галівудзе» рэзка абганяюць «Амаркорд» або «Восеньскую санату». І на гэтай падставе той-сёй паказвае пальцам у рэальнасці пра бітком набітыя залы з чарговага «Укола парасонам». Ці трэба гэтым захапляцца, калі (як ні круці!) вельмі рэальная небяспека, што няхітравая філасофія тыпу «Бі першым, Фрэдзі!» можа стаць крэдам непаўналетняга навучэнца ПТВ, а немудрагелістыя манеры вайп-жанчыны з «Укола...» і яе свабода абыходжання з мужчынамі здадуцца якой-небудзь дзясцікласнасці такімі спакуслівымі і... «ухваленымі» з экрана.

У кіназале ходзяць не толькі людзі, у якіх маляўнічая пошласць выклікае жаданне свіснуць

або пакінуць сеанс; ня-мала тых, хто, пры ўсім нашым жаданні, пакуль што не бачыць розніцы паміж сапраўдным мастацтвам і эфэктнай падробкай. Прычыны тут розныя. Можна, няўжа ў іх была зусім не Арына Радзіёнаўна; можа, настаўнікі літаратуры вельмі часта грыпавалі і потым снорагаворкай «праходзілі» з імі М. Горька і К. Чорнага. Толькі вось на «Асеннім марафоне» яны рагоучы там, дзе нармальны чалавек крыху замароціцца, а «Рэпетыцыю аркестра» даглядаюць толькі да палавыя. Магчыма, таму таннае экраннае відовішча на фоне беларускага прыбою з крывавым мардабоём, з белымі машынамі і брыльянтавымі падвескамі на герцінах нававаюць нясталым душам уяўленне аб тым, што менавіта вось такое жыццё — і ёсць «прыгожае».

— А ў мяне што? — думае, глядзячы на ўсю гэту лізэкзотыку, токар-рэвальвершчыца. — Ні ўласнага верталёта, ні брыльянтаў. Жывуць жа людзі на свеце...

Зноў надыходзіць вечар. Зноў клічуць прыцягальнымі назвамі кінаатэатры — «Трукач», «Мексіканец у Галівудзе», «Ураган», «Бездань», «Жандарм жэніцца».

Уф-ф-ф... Куды пайсці, куды падацца?...

Павел ЯКУБОВІЧ.

РАМКУ... РАМКУ!

рушальніка цішыні — сярэдніх гадоў чалавек так званана інтэлігентнага выгляду. Маладзенькі лейтэнант, які прыбыў у «Ракету», быў здзіўлены такім здарэннем, моршчыў лоб і склаў працякол. Удкладніўшы, што рамка і фокус былі ў парадку, а гук выдатны і стужка не рвалася, ён спытаў:

— Што ж вам тады не спадабалася?

— Фільм не спадабаўся...

Вядома, калі б лейтэнант быў не «пры выкананні», ён бы адклаў у бок шарыкавую ручку і па душах пагаварыў з інтэлігентным чалавекам. Магчыма, нават прызнаўся, што яму таксама зу-

«Ударніку» — «Трукача», у «Маскве» — «Мексіканца ў Галівудзе», у «Настарычніку» — «Граніцу». Думаецца, лёгка? Трываў, трымаўся... А вось «Укола парасонам» не вытрымаў... Вы мне адкажыце: хіба можна так абыходзіцца з гледачом?..

На гэты лейтэнант міліцы не адказаў.

А ці змог бы адказаць? Мабыць, ён сам думаў, што ж прымушае, бывае, дарослых людзей інтэлігентнага выгляду ўспомніць дзяцінства і, заклаўшы пальцы ў рот, свістаць у цэмы залы?

Даўно мінуў той час, калі глядач з захапленнем пляскаў у далоні і радаваўся, убачыўшы, што на экране адбыва-

убачыць на экране не адно толькі ўчыны персанажу ды розныя гэгі; ён і далучае да высока думан або пацяшае прыгодамі мілых, папулярных і — абавязкова — разумных людзей, якія называюцца кінаакцэрамі. Набываючы білет, глядач «адрываецца ад тэлевізара», бо спадзецца стаць удзельнікам падзей, якімі, магчыма, не так ужо і напоўнена яго паўсядзённае жыццё.

Што ж ён часта бачыць у нашых кінаатэатрах? Ён бачыць, як хітраватага выгляду шатэн незразумела на якіх шышы раз'язджае ў белых аўтамабільх па цудоўных курортах Еўропы, днюе і начуе ў фантастычнай

ПРАБЛЕМЫ. МЕРКА- ВАННІ. РОЗДУМ

Штуршок да выступлення на далікатную тэму людскіх узаемаадносін, а дакладней, узаемаадносін паміж кліентамі і работнікамі сферы паслуг, дало пісьмо ў рэдакцыю.

Хоць і не часта, а ўсё ж не-ды і сустрэнецца ў рэдакцыйнай пошце крык аб дапамозе, пачушы які, адразу ж хочацца дзейнічаць.

«Працюю я камандзірам падраздзялення васнізаванай аховы, — пісала жанчына з Гродна. — Калі даводзіцца твар у твар сустрэцца са злачынцам, заўсёды ведаеш, што трэба рабіць. А як змагацца з грубійствам, хамствам? Тут нават самы смелы, рашучы чалавек можа разгубіцца...»

Далей апавядалася абурючая гісторыя.

«Летам я вырашыла паклапаціцца пра зімовы абутак, — пісала Ірына Мікалаеўна С. — Прышла ў адно з лепшых атэльэ Гродна «Элегант». Адна ногі біла дарма, бо нічога не атрымалася, — сказала, што прымаюць толькі дзесяць заказаў на дзень і што я праспала. Навучаная горкім вопытам, назаўтра паднялася на досвітку, каб трапіць у «запаветную дзесятку». Пашанцавала. Заказ прынялі, выпісалі квітанцыю і папярэдзілі, каб праз два месяцы, не раней і не пазней, забрала заказ.»

Але ў прызначаны тэрмін і яшчэ праз тыдзень абноўу ўзяць так і не давялося — згубіліся боты... Тут бы папрасіць прабачэння ў заказчыцы, ды і выправіць памылку, дык замест гэтага яе аблаялі, нагаварылі такога...

«...Дадому прыйшла не памятаю як. Суседка ўбачыла, у якой я стане, выклікала «хуткую дапамогу». Урачы аглезелі мяне і здзівіліся. Вось ужо пяць гадоў у мяне паніжаны крывяны ціск, ніякія лекі не дапамагалі. А тут раптам прыбор паказаў 150/105! Дыгнаў — нервовае ўзрушэнне. Урач нават пажартаваў, што хворых з паніжаным крывяным ціскам цяпер трэба пасылаць у «Элегант», там яго хутка паднімуць. Жарты жарты, але я на бюлетэні, да таго ж засталася без боцікаў...»

Вядома, па скарзе чытачкі былі прыняты адпаведныя меры, вінаватыя пакараны. Мясне ж зацікавіла праблема касіра-прыёмшчыка — паўпрада сферы паслуг. Першага і часта адзінага чалавека, з якім мы маем справу, звяртаючыся да службы быту. Хто ён? Які яго адукацыйны ўзровень? Дзе і як яго вучаць прафесійнай этыцы і г. д.?

«Ахілесавы пяты» сістэма службы быту—вось што такое касір-прыёмшчык. Палавіна ўсіх скаргаў на дрэнную работу бытавых прадпрыемстваў — па іх віне. Як пра даўно набаляе гаварыць у размове са

мною начальнік Брэсцкага абласнога ўпраўлення бытавога абслугоўвання Уладзімір Мікалаевіч Старавойтаў.

Абавязак прыёмшчыка прыняць заказ, правільна, па прэйскуранце аформіць і ў тэрмін выдаць яго. Быццам, нічога складанага. Чаму ж такая безліч канфліктаў менавіта па іх віне?

У сістэме службы быту дзейнічае зацверджаны Мінбытам БССР «Памятка - правілы па культуры бытавога абслугоўва-

Людскія ўзаемаадносінны... Асноўны кампанент іх — спагадлівасць. Арганічная патрэба людзей быць карыснымі адзін аднаму. Добры, выхаваны чалавек не дазволіць сабе абраць другога.

Спагадлівасць асабліва патрэбна тым, хто працуе ў сферы абслугоўвання. Можна спрачацца пра тое, ці павінна прыёмшчыца ўсміхацца кожнаму кліенту, а вось уважліва выслухаць яго, даць тактоўную параду, культурна абслужыць

бінатах сталі рыхтаваць прыёмшчыкаў комплексных прыёмных пунктаў для сяла. Вучэбная праграма разлічана на тры і шэсць месяцаў навучання. Астатнія павінны праходзіць курсы павышэння кваліфікацыі на працягу двух тыдняў ці паўтара месяца. Аднак і гэта не робіцца. Да прыкладу, у 1980 г. прайшлі падрыхтоўку па цэнаўтварэнні і прымяненні прэйскурантаў у Гомельскай вобласці 25,8 працэнта прыёмшчыкаў, у Мінску — 32,6, у Мін-

чыца больш прывабнай. Сфера абслугоўвання—сфера перспектыўная. Таму ахвотна ідзе працаваць моладзь і прыёмшчыкамі заказаў. Вядома, гэта радуе. Але ці кожная дзяўчына ўяўляе сабе ўсю адказнасць будучай работы? Прыёмшчык у вёсцы, горадзе — прадстаўнік усёй галіны. Па яго абліччы, унутранай культуры, прафесійнай кампетэнтнасці мяркуюць людзі аб рабоце службы быту.

На жаль, у многіх маладых прыёмшчыкаў не хапае пачуцця адказнасці за справу.

Скажам прама: сёння «механізм» сэрвісу не зусім адладжаны. Кожны з нас затрачвае на атрыманне розных паслуг у 5—6 разоў больш часу, чым належыць. Толькі ў Беларусі на працягу года губляецца ў выніку рознай цяганіны і чакання ў чарзе каля 2,5 мільярд чалавек-дзён, прычым кожны другі заказчык затрачвае не толькі свой вольны час, але і рабочы (адпрошваецца з работы). За ўсім гэтым непрачытанымі кнігі, тэатральныя прэм'еры, якія адбыліся без нас, недададзена краіне прадукцыя.

Чым выкліканы такія духоўныя і матэрыяльныя страты? Вядома, у першую чаргу, марудным укараненнем новых, прагрэсіўных форм абслугоўвання. Галоўны рэзерв эканоміі вольнага часу — комплекснае абслугоўванне. Чалавеку не трэба хадзіць па дзесяці адрасах за дзесяцю рознымі паслугамі — ён прыйдзе ў адзін пункт і зробіць усё адразу. Комплексны прыёмныя пункты, якія прыйшліся даспадобы жыхарам вёскі, пачалі стварацца і ў гарадах.

Другі важны рэзерв — хуткасць і якасць абслугоўвання. А гэта ўжо залежыць ад прафесійнай кампетэнтнасці, зладжанага выканання службовых абавязкаў самімі работнікамі сферы паслуг і, у першую чаргу, прыёмшчыкамі.

...Аўтарытэт сэрвісу. Ён залежыць ад таго, хто нас абслугоўвае. Якім бачыцца партрэт работніка сферы паслуг? Дэлевітанасць, энтузіязм, высокая ўнутраная і знешняя культура. І прыёмшчыца ў атэльэ, і майстар-шыроўнік павінны валодаць умменнем арыентавацца ў патоку людскіх характараў, адчуваць душэўны стан кліента.

Не будзем забываць і аб тым, што ўсе мы ў той ці іншай ступені абслугоўваем адзін другога. Адзін вырошчвае хлеб — якую высакордную паслугу аказвае ён людзям! Другі вядзе барацьбу з хваробай: медыцынская дапамога — гэта таксама абслугоўванне. Трэці шые паліто ўрачу і хлебаробу. Як бачым, усё мы патрэбны адзін аднаму, і трэба вучыцца павяжыць справу іншых, наладжваць узаемаадносінны паміж людзьмі, аб якіх Экзюперы гаварыў, што гэта «адзіная сапраўдная раскоша».

А. МАКОЎСКІ,
намеснік галоўнага
рэдактара часопіса
«Служба быту Беларусі».

Ці ўмеецца вы ўсміхацца?

вання». У ёй запісана, што трэба з гонарам і ветліва абслугоўваць кліентаў.

На прадпрыемствах Мінбыту арганізавана саборніцтва за званне «Лепшы касір - прыёмшчык». Вопытныя прыёмшчыкі выступаюць перад маладымі, раскажваюць аб сваёй рабоце. Чаму ж касір-прыёмшчык — «ахілесавы пяты» службы быту? Сваімі развагамі я падзяліўся з лепшай прыёмшчыцай Мінска Нінай Васільеўнай Пукач.

Мы сядзім у невялікім пакойчыку майстэрні № 40. За вокнамі віруе натоўп. Побач чыгуначны і аўтобусны вакзалы. Тысячы людзей. Не дзесяткі — сотні заходзяць у майстэрню, каб зрабіць тэрміновы рамонт абутку. Як і прыёмшчыкі, не падобны адзін на аднаго і заказчыкі.

— Нядаўна, — раскажвае Ніна Васільеўна, — адзін кліент так абразіў мяне, што хацела звольніцца.

Заўважу, што за пяць гадоў у Мінскае гарадское ўпраўленне бытавога абслугоўвання прынята на работу 1 000 прыёмшчыкаў. За гэты ж час іх звольнілася... 890 чалавек.

— Чаму, — цікавілюся я ў Пукач, — людзі звальняюцца?

Нейкі момант жанчына засяроджана думае. З яе добрага, адкрытага твару паступова знікае ўсмішка, прыгожыя карыя вочы становяцца халоднымі. Пачынае гаварыць, а ў голасе непрыхаваная крыўда.

— Есць аб'ектыўныя прычыны: малая перспектыва на атрыманне жылля, невысокі заробак, умовы працы. А каб вы толькі ведалі, колькі мы, прыёмшчыкі, глытаем слёз, калі чужым незаслужаным абразамі! Не кожны такое сцерпіць. Больш вытрыманая з нас, з багацейшым жыццёвым вопытам супакойваюць сябе: чужым жа мы і шмат падзяк з вуснаў заказчыкаў. А моладзь — нецярплівая, катэгарычная. Раз пакрыўдзілі, другі — і не вытрымлівае. Маўляў, буду я нервы псаваць, знайду работу больш спакойную...

— абавязана.

Ці ўмеецца вы ўсміхацца? — з гэтага пытання звычайна пачынае сваю гутарку з прыёмшчыкамі заказаў, якія ўладкоўваюцца на работу, псіхолог лінгвадэкага аб'яднання па рамоне складана-бытавой тэхнікі «Сокол». У добразвучнай, спакойнай размове псіхолог імкнецца высветліць рысы характараў чалавека, зразумець, ці здольны той працаваць у сферы абслугоўвання. І толькі пасля яго станоўчага заключэння кандыдата прымаюць на работу.

Той-сёй з чытачоў можа запырачыць: калі мне сапсавалі касцюм ці дрэнна адрамантавалі абутак, ніякая ўсмішка прыёмшчыцы не дапаможа. Вядома, культура абслугоўвання — паняцце вельмі складанае. Гэта не толькі ветлівасць, а цэлы комплекс праблем: прафесійная этыка, псіхалогія, тэхнічная эстэтыка, арганізацыя працы — адным словам, якасць работы.

Але прыёмшчык часцей за ўсё адзіны чалавек, з якім кліент уступае ў кантакт, і словы падзякі, як і няўдзячнасці, адрасаваны ў першую чаргу яму...

Дзе і як вучыць прыёмшчыкаў? Вось тут мы падышлі да самага галоўнага. Скажам адразу: стройнай, прадуманай сістэмы падрыхтоўкі касіраў-прыёмшчыкаў у рэспубліцы няма. «Хто да нас прыходзіць — таго і бяром», — гэта я чуў у аддзеле кадраў Мінскага гарбытупраўлення, у Брэсце, Гродне...

Заўважым. У сістэме бытавога абслугоўвання рэспублікі працуе каля 5000 прыёмшчыкаў. З іх звыш 1100 чалавек не маюць сярэдняй адукацыі. З агульнай колькасці толькі 848 чалавек скончылі прафесійна-тэхнічныя вучылішчы.

Не падумаеце, што ўсе гэтыя дзяўчаты скончылі ГПТВ па спецыяльнасці касір-прыёмшчык. Сярод іх швачкі, абутнікі, закройшчыкі і г. д. Толькі ў апошнія гады ў асобных абласных вучэбна-курсавых кам-

плексах сталі рыхтаваць прыёмшчыкаў комплексных прыёмных пунктаў для сяла. Вучэбная праграма разлічана на тры і шэсць месяцаў навучання. Астатнія павінны праходзіць курсы павышэння кваліфікацыі на працягу двух тыдняў ці паўтара месяца. Аднак і гэта не робіцца. Да прыкладу, у 1980 г. прайшлі падрыхтоўку па цэнаўтварэнні і прымяненні прэйскурантаў у Гомельскай вобласці 25,8 працэнта прыёмшчыкаў, у Мінску — 32,6, у Мін-

скай вобласці — 41,4 працэнта. Да чаго гэта прыводзіць, добра бачна з наступнага прыкладу. За першае паўгоддзе 1981 г. ведамасным кантролем быў устаноўлены 721 выпадак выканання заказаў без квітанцый на агульную суму больш чым 3000 рублёў. У выніку няправільнага прымянення прэйскуранта часам церпіць заказчык.

І яшчэ. Прыёмшчыкі з ліку краўцоў за тры месяцы ў курсавым камбінаце абавязаны свёрда засвоіць звыш 50 складаных тэм. Тут і асновы канстрування і тэхналогіі швейнай і трыкатажнай вытворчасці, асартымент тканін, іх будова і асаблівасці, класіфікацыя і асартымент абутку, хімічэска і мышчэ бялізны, шыроўніцкія работы і пракат, тэхніка бяспекі, прыём рэчаў ад насельніцтва і іх дэфектацыя... Усяго не пералічыць, а на эстэтычнае выхаванне і культуру абслугоўвання насельніцтва адводзіцца... 16 гадзін...

Дзе ж выйсеце? Яно бачыцца ў тым, каб прыёмшчыкаў заказаў рыхтавалі як спецыялістаў бытавых прафесій.

Правучыўшыся на паўтара тры месяцы, а год-два, атрымаўшы дыплом прыёмшчыка заказаў, дзяўчына наўрад ці пасля першага канфлікту з кліентам падасць заяву на звальненне. Бо ў яе будзе спецыяльнасць. А адважыцца памяняць яе і набыць новую не так проста.

Кароткая даведка. У сістэме бытавога абслугоўвання рэспублікі працуе звыш 43 тысяч дзяўчат і юнакоў.

Моладзь зараз ахвотна ідзе ў сферу абслугоўвання. Гадоў 15 назад Сібірскае аддзяленне АН СССР правяло сярод моладзі апытанне: «Якую прафесію вы хацелі б набыць?» Сфера паслуг займала ў гэтым спісе адно з апошніх месцаў. А вось нядаўна сацыялагічнае даследаванне паказала, што прэстыжнасць гэтай галіны значна ўзрасла, прафесія бытавіка лі-

БЕЛАРУСКІ КНІЖНЫ ЗНАК У АНГЛІІ

Праз кожныя два гады ў розных краінах Заходняй Еўропы праходзяць міжнародныя кангрэсы энслібрыстаў, на якіх збіраюцца мастакі і калекцыянеры энслібрыстаў многіх краін: Еўропы, ЗША, Канады, каб абмеркаваць надзейныя пытанні развіцця адной з форм малой графікі.

Сёлета ў англійскім горадзе Оксфардзе адбыўся чарговы XIX кангрэс. Па традыцыі ў час кангрэса была адкрыта вялікая міжнародная выстаўка энслібрыстаў, на якой экспанаваліся работы 365 мастакоў з 20 краін свету, у тым ліку і з Саветаў Саюза. На шэрагу выставак, прымераных да апошніх кангрэсаў, прымалі ўдзел і мас-

такі нашай рэспублікі. У Англіі паказалі свае работы Л. Анцімонаў і Ю. Баранаў з Віцебска, мінчане У. Басалыга, Г. Грак, М. Селяшчук і Я. Ціхановіч.

Адначасова з міжнароднай выстаўкай у Лондане па ініцыятыве санктарара Англійскага таварыства энслібрыстаў прафесара Лонданскага ўніверсітэта У. Батлера адбылася выстаўка сучаснага саветаў энслібрыстаў, на якой экспанаваліся работы 89 мастакоў РСФСР, Украіны, Беларусі, Літвы, Латвіі, Эстоніі і Азербайджана. Беларусь прадстаўлялі тры мастакі, што ўдзельнічалі ў міжнароднай выстаўцы. Наведвальнікі экспазіцыі маглі

знаёміцца з добра ілюстраваным каталогам, у якім рэпродукаваныя работы ўсіх удзельнікаў выстаўкі, пра кожнага з іх пададзены кароткія біяграфічныя даведкі.

Да асобных кангрэсаў Міжнародны саюз энслібрыстаў выдаў некалькі вельмі цікавых тамоў энслібрыстаў. У гэтым выданні, якое выходзіць тыражом усяго 500 экзэмпляраў, змяшчаюцца артыкулы пра мастакоў тых краін, якія ўваходзяць у Міжнародны саюз энслібрыстаў. Артыкулы добра ілюстраваныя, галоўным чынам адбіткамі з аўтарскіх дошак мастакоў (гэта значыць, арыгіналамі), што яшчэ ў большай ступені павышае каштоўнасць гэтага выдання.

Нягледзячы на тое, што СССР не ўваходзіць у пакуль у гэтую арганізацыю, у трох апошніх тамах (з шасці, што выдадзены) надрукаваны артыкулы і пра саветскіх мастакоў. Гэта стала магчымым дзякуючы ініцыятыве вядомага партугальскага збіральніка і прагандыста энслібрыста А. М. да Мота Міранды, які падрыхтаваў і выдаў апошняе чатыры тамы энслібрыстаў. Прыемна адзначыць, што ў апошніх тамах выдання змешчаны артыкулы і пра беларускіх мастакоў. Так, у V томе, які выйшаў у 1980 г. да кангрэса ў Аўстрыі, надрукава-

ны артыкул пра Ю. Баранава, а ў VI томе, які выйшаў сёлета — пра Г. Грака.

Праз два гады ў Веймары (ГДР) адбудзецца юбілейны XX Міжнародны кангрэс. Трэба спадзявацца, што беларускі мастакі добра падрыхтуюцца да яго і прадстаўніцтва Беларусі на выстаўцы да кангрэса будзе яшчэ большым. Гэта тым больш цікава і важна таму, што на XX кангрэсе плануецца ўступленне нашай краіны ў Міжнародны саюз энслібрыстаў.

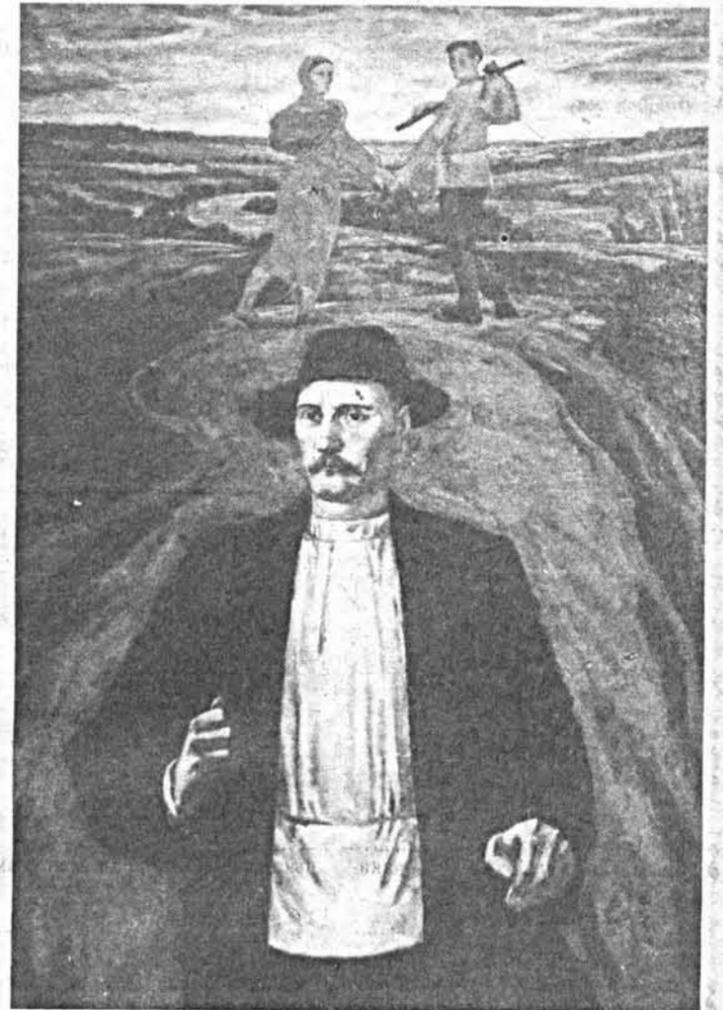
Міхась МІНКЕВІЧ.

«Гора пісьменніку, які трапіў у школьную праграму», — такія словы ёсць у артыкуле Уладзіміра Караткевіча «Класіка, класіка...» («ЛіМ», 1.VIII. 81). «...Некаторыя педагогі і аўтары падручнікаў не навучыліся захапляць характавам літаратурных твораў», — слухна заўважае аўтар, і яго словы падтрымаюць многія. Таму што глыбіня і характаво твораў класічнай літаратуры, у прыватнасці, беларускай, шмат для каго ў школьныя гады засталіся недаступнымі. І зараз пачуццё ўдзячнасці ў шырокай грамадскасці выклікае мастацкая выстаўка «Песняры зямлі бела-

рускай». Магчыма, таму другі гэты этап на першы погляд падаецца больш сціплым у параўнанні з экспазіцыяй, якая была створана ў гэтых жа залах да стагоддзя з дня нараджэння Янкі Купалы. Глядач, які быў у ліпені на выстаўцы, і зараз чакаў побач з новымі творамі ўбачыць цікавейшыя з прадстаўленых улетку, — карціну Л. Шчамялёва «На ніве роднай», дыпціх В. Марачкіна «Спакон выкоў», партрэт Я. Купалы і Я. Коласа М. Савіцкага, твор А. Марачкіна «Партрэт І. Луцкевіча», М. Чэпіка «Дарагія госці Мікалаеўшчыны», «Свет майго дзяцінства» Я. Батальёнка, «Кастусёк» Ф. Янушкевіча і іншыя, якія выдатна кладуцца ў кола коласаўскай тэматыкі. Магчы-

ны бок «медаля»: варта вывучаць і народны побыт, і касцюм, і арнамент, каб адчуць свае карані. І хай сабе работы будуць не адразу ўдалыя, глыбокія, значныя — гэта не павінна стрымліваць мастака думаючага, таленавітага. Пройдзе час — прыйдзе пачуццё, паглыбленасць, разуменне. І тады ўжо не трэба будзе задумвацца аўтару: ува што апрамуць героя? Ці пакласці побач ручнікі? І без вонкавых прыкмет народнай культуры мастак давядзе гледачу яе сутнасць, як мы бачым гэта ў лепшых творах А. Марачкіна, У. Савіча і некаторых іншых беларускіх мастакоў. Іншая справа, што аўтар павінен усведамляць, ці высокія мастацкія вартасці яго канкрэтнага твора, ці варта экспанаванне яго на вялікай выстаўцы, тым больш — такой адназначнай і прадстаўнічай, як,

У. Кожух. На ростанях.

КАМЕРТОН

рускай», наладжаная ў Мінску, бо ў кантэксце святкавання юбілеяў Янкі Купалы і Якуба Коласа яна дала магчымаць глыбей зразумець творчасць славуных беларускіх паэтаў, адметнасць іх таленту, узнавіць у памяці іх жыццё. Многія гледачы пасля наведання выстаўкі ізноў звярнуліся да літаратурнай спадчыны паэтаў, пераасэнсавалі і нанова адкрылі для сябе скарбы беларускай паэзіі.

Экспазіцыя амаль напалову складзена з твораў, якія ўжо вядомы па ліпеньскай выстаў-

ма, таму другі, восеньскі варыянт экспазіцыі «Песняры зямлі беларускай» крыху расчараваў некаторых наведвальнікаў выстаўкі.

Толькі з высновамі нельга спяшацца. Варта ўважліва прайсціся па экспазіцыі, наладзіўшыся на хвалю паэзіі Якуба Коласа, і тады...

...І тады вы не пройдзеце міма невялікіх па памерах нацюрморту В. Свентахоўскай і Я. Раздзялоўскай, міма партрэта Якуба Коласа І. Рэя, пейзажаў К. Харашэвіча «Леснічоўка» і У. Тоўсіка «Дрэвы ўскрай сялібы», графічных твораў заслужанага дзеяча мастацтва В. Шаранговіча і акварэлі «Заслаўе» зусім яшчэ маладога графіка В. Паўлаўца, графічных твораў Я. Куліка «На кучыю» і «Янка Купала ў Люсінскай школе» і плакатаў У. Крукоўскага, М. Стомы, Габелена Г. Крываблочки «Калыска паэта», карціны У. Уродніча «Гоман Палесся» і твора М. Ісаёнак-Паўленка «Вяртанне з поля», дыпціха А. Марачкіна «І кветкі, і хлеб паэтам», а таксама яшчэ многіх твораў!

Коласаўскае слова, узятае з лепшых узораў мовы народа, здольна працаваць — у гэтым пераконвае выстаўка — як Камертон, як тое, з чым трэба суадносіць, параўноўваць іншыя творы — нават выяўленчага мастацтва. Паслядоўна вывучаючы творчасць паэта, уважліва, неаднаразова ўчытваючыся ў яго паэзію, мастакі глыбей спасцігаюць непаўторнае гучанне беларускага слова, непаўторнасць нашай прыроды, яе фарбаў і ліній.

На старонках крытычных рэцэнзій на асобныя творы ці цэлыя выстаўкі, у час абмеркаванняў іх у Палацы мастацтваў даводзілася чуць папрокі ў тым, што некаторыя аўтары, намагаючыся «адчуць свае карані, уласную прыналежнасць да вытокаў народнай культуры, надараецца... трапляюць у манерную стылізацыю, паўтараюць аднойчы знойдзеныя схемы, старанна адлюстроўваюць рэчы народнага побыту, элементы народнага касцюма, арнаментыку. Этнаграфічныя дэталі ў іх становяцца толькі знешнім упрыгожаннем твора» (Э. Пугачова. У пошуках жыццесцярдальнага вобраза сучаснага свету. «Іскусство», № 2, 1982). Шмат у чым з гэцімі вызнаваннямі можна пагадзіцца, але і тут ёсць адварот-

напрыклад, «Песняры зямлі беларускай». Дык тут ужо не павінны «спаць» і члены выставачных камітэтаў, якія закліканы не толькі адбіраць лепшыя работы для экспанавання на выстаўцы, але і выхоўваць мастакоў, тактоўна тлумачыць недахопы работ, накіроўваць творчы пошук.

Вернемся да думкі аб тым, што мастакам, асабліва маладым, неабходна звяртацца да мастацкай спадчыны свайго народа, каб будаваць уласную творчасць на магутным падмурку роднай культуры, яе дасягненняў, яе асаблівасцей. За гэтакім кірункам больш гарантыі знайсці сябе, магчыма, унесці ўклад у развіццё культуры. Адзін з прыкладаў таго — творчы шлях жывапісца У. Сулкоўскага. Яшчэ ў гады вучобы ў Беларускам дзяржаўным тэатральна-мастацкім інстытуце ён зарэкамендаваў сябе паслядоўным даследчыкам народнага побыту, народнага мастацтва — на рэспубліканскіх выстаўках адна за другой з'яўляліся карціны, у якіх мастак з захапленнем адлюстроўваў дарагія куточки роднага Палесся, блізкіх і знаёмых палешукоў, інтэр'еры сялянскіх хат. Напачатку ў гэтых творах пераважалі чыста вонкавыя назіранні мастака, ім не ставала часосці сутнасца, больш значнага.

І вось дзве з яго апошніх работ прадстаўлены на выстаўцы — «Успамін», партрэт брата і сяспер Якуба Коласа ў хаце ў Мікалаеўшчыне, і «Ядвіся», партрэт гераніі рамана «На ростанях». Карціны Сулкоўскага — не проста ўласныя здабыткі мастака на асабістым творчым шляху, гэта адзін з лепшых творчых падарункаў юбілею Я. Коласа. Бачна, што мастак шмат і ўдумліва працаваў над вобразамі, па-сапраўднаму адчуў дух коласаўскай паэзіі. І няхай вакол партрэта Ядвісі ўспыхваюць спрэчкі, кожны вольны па-свойму «прачытаць» вобраз. Галоўнае, што родніць геранію рамана і карціны, гэта духоўнае адзінства, праява той някідкай, натуральнай прыгажосці, якая глыбока кранае, западае ў сэрца, не забываецца.

Як станоўчы прыклад выкарыстання ў сучасным прафесійным мастацтве мастацкіх

традыцый народа, успрымаюцца карціны Ф. Янушкевіча. Аўтар добра ведае традыцыйную беларускую кераміку (ракаўска-іванецкай кераміцы ён прысвяціў дысертацыю, над якой працаваў некалькі год), і яе мастацкая адметнасць знайшла адбітак у творчасці маладога жывапісца: лаканічнасць формы, зычнасць колеравай гамы, мудрая прастата (але не спрошчанасць!) у вырашэнні сюжэтаў і вобразаў.

Не менш арыгінальныя творы Віктара Ціханова, які ва ўласнай выяўленчай мове выкарыстоўвае разьбу па ляўкасу (гэтак прыём характэрны для старадаўняга беларускага іканпісцы).

Ад экспазіцыі да экспазіцыі ўсё больш выразна акрэсліваюцца мастацкія асаблівасці і творчае крэда вучняў акадэмічнай майстэрні народнага мастака СССР М. Савіцкага. І на апошняй выстаўцы праглядае іх агульнае імкненне стаць майстрамі шматпланавай тэматычнай карціны з глыбокім ідэйным зместам. Кожны з плці ідзе да гэтай мэты ўласным шляхам. Калі В. Альшэўскі ў большасці выпадкаў выявае свае пошукі ўзорамі класічнага мастацтва, дын А. Ісяндзоў ідзе шляхам, які абяцае творчы адкрыцці, — шляхам эксперыменту ў кампазіцыі, аналітычных параўнанняў, што вядзе да прыёму сімволікі, алегарычнай трактоўкі сюжэта.

У той час, калі В. Дубрава прытрымліваецца правіл класічнага малюнку і жывапісу (ён не эксперыментуе з формай, кампазіцыяй, а проста з цікавасцю ўглядаецца ў людзей, яго адкрыцці — гэта адкрыццё прыгажосці і своеасаблівасці яго герояў), — Ф. Янушкевіч, імкнучыся да стварэння карцін высокага эпічнага гучання, смела працуе з формай, адыходзіць ад традыцыйных прыёмаў у пабудове кампазіцыі, фарбы яго твораў больш уплываюць на пачуцці, эмоцыі гледача, чым на розум. Уладзімір Кожух — тонкі лірык, паэт беларускай вёскі. На жаль, гэта асаблівасць

яго індывідуальнасці іншым разам бязлітасна «заціскаецца» формамі класічных кампазіцыйных пабудов, уплывам ужо завучаных прыёмаў. Прадстаўленая на выстаўцы яго работа «На ростанях» — адна з лепшых у мастацкай яна дае падставы чакаць ад аўтара цікавых, арыгінальных карцін.

На выстаўцы, на жаль, ёсць работы, аўтараў якіх відочна не хваліваў прадмет іх увагі. Пра гэта гаворыць безгустоўная стракатасць фарбаў, ненатуральныя жэсты персанажаў. Такія работы не зацікавяць гледача, нават калі яны будуць мець арыгінальную назву, эфектнае спалучэнне колераў, суперсучасную форму падачы вобразаў.

Але ўвогуле выстаўка цікавая, разнастайная. У большасці выпадкаў мастакі, рыхтуючыся да яе, працавалі шчыра і аддана, рыхтуючы своеасаблівыя падарункі памяці песняроў беларускай паэзіі. І хай сабе нехта прынес адзінокую рамонку, а нехта — цэлы букет руж, хтосьці завітаў проста з лістом папараці, а хтосьці прынес каліва пахучага бэзу, галоўнае — кветкі гэтыя ўзрошчаны на беларускай зямлі, клопатамі яе жыхароў, якім прысвяцілі творчае жыццё без астатку Янка Купала і Якуб Колас.

Відаць, таму аб некаторых карцінах, рэзюмуючы іх, хочацца гаварыць таксама мовай паэзіі. Гэта датычыць карцін А. Пашкевіча, асобных работ В. Рагалевіча, карцін і акварэлей Я. Батальёнка, графічных твораў А. Лапіцкай і яшчэ многіх аўтараў. Да іх належаць і работа Г. Вашчанкі «Партрэт паэтэсы Т. Бондар» і карціна А. Марачкіна «Партрэт жонкі». Заслугоўвае увагі і твор А. Шатэрніка — скульптурная кампазіцыя «Якуб Колас-настаўнік». Яе беспамылкова можна назваць адным з найбольш цікавых твораў у экспазіцыі.

Выстаўка «Песняры зямлі беларускай» (у дадзеным выпадку другі гэты этап) узбагаціла выяўленчае мастацтва рэспублікі многімі цікавымі работамі.

Таццяна ГАРАНСКАЯ.

А. Марачкін. І кветкі, і хлеб паэтам. Правая частка дыпціха.

В. Свентахоўская. Пралескі.

потым і таго горш — паклала дачку спаць і сама да яе прылегла. Пра тое ж, што муж галодны, быццам і забылася. Здаецца, у той дзень Васіль так і застаўся без вячэры...

Ці не позна адумалася яна, каб памагчы мужу вярнуць ранейшы настрой і спакой?

— Так, так, я ўсё бачу і разумею, — працягваў Васіль, — і я не адзінокі, — Васіль папярхнуўся, а жонка па-ранейшаму са спачуваннем глядзела на яго.

— Не адзін чалавек пакінуў брыгаду, а цяпер, выходзіць, мая чарга? Не, я ім так проста

як у дацэнта, работа хоць і не такая чыстая, затое спакойная: жыві, не памірай... Ох і чалавек ты ў мяне, мужанёк, усё табе не можацца да не сядзіцца, як людзям...

Вочы ў Ларысы раптам звужыліся, заблішчэлі, і яна заплакала.

— Хопіць мне галаву дурныць... Усё пра сваю работу, а таго не бачыш, што мне ў бальніцу трэба.

Васіль не вельмі рашуча зірнуў на жонку, скумекаў, што тут да чаго — і яго душа адразу як бы ўзнялася на неба.

маці ў калгасе рабілі? Да сёмага поту: сена на сваіх плячах, дровы таксама, соткі дагледзь, у калгасе вечна работы па завязку... І я ў рабоце рос — у вёсцы дзецям няма калі гуляць... А гарадскія? Адбылі восем гадзін, барздзей дадому, ногі на канапу, уключаць тэлевізар — і хоць трава не расці, абы ў магазіне ўсё было.

Жонка пакусвала губы, чакала, калі ён скончыць і, дачкаўшыся, усё адно як злосць з сябе выкінула:

— Цяпер мне зразумела, чаму ў цябе на рабоце так ат-

падтрымаў ён Ларысу і зазлаваў сам на сябе: самаадчуванне жонкі цяпер для яго важней за ўсё.

Здавалася б, зараз, калі ў сям'і ўсё ішло на лад, яму самому час парадавацца. Але з галавы не выходзіла тэлефонная размова з Адамам Пятровічам, спрэчка з жонкай. «Чаму Ларыса сёння так лёгка згадзілася з ім? Як бы і колькі ён ні памагаў ёй, а з другім дзіцём клопату ў яе прыбавіцца... Фодзіць — адважыцца да маці: там чыстае паветра, свежае малако... Якое жыццё ў горадзе з немаўлём? Ні выйсці пагуляць, ні пакатаць у каласцы — кругом машыны, людзі, шум... А ў маці свой дом, сад, гарод — не тое, што тут...»

Думаючы так, ён як бы раіўся, размаўляў з маці, як бы адчуваў яе падтрымку, бачыў, як яна радуецца, што яе старэйшы сын зноў дома і ёй добра, весела, шчасліва... А ён не стане заседжвацца ў хаце, бо даўно не паяўляўся ў вёсцы і прайдзе ад дома да клуба. Колькі то ён не быў у маці? Два месяцы... Два? А яму здаецца, што цэлы век... І адразу ажыло ў памяці тое, як пасля арміі, перад ад'ездам сюды, у горад, працаваў камбайнерам у калгасе, сустракаўся з Верай, якую хоць і кахаў, і, мабыць, дасюль тое каханне ў душы не згасла, але якая так і не стала яго жонкай...

Неба дрыжыць ад паўдзённай спёкі, пот залівае вочы, і Васіль раз-пораз рукавом сарочки выцірае твар, вочы, лоб. Ад мігнення каласоў бялячы вочы і на кароткае імгненне ён гадзіць галаву, глядзіць на неба і кажа:

— Хто б падумаў — верасень блізка, а пагода як здурнела: смаліць і смаліць.

На мосціку камбайна, збоч ад яго, сядзіць дзядзька Давыд — навацёл, той самы, па якога Андрэй Рухло ездзіў на станцыю ў горад. Яго, Васіля, і гэтага навацэла пасадзілі на «Ніву»: Васіль на камбайне рабіў да арміі, а дзядзька Давыд у Сібіры, жыві ён там у вёсцы, таксама механізатар.

— Усё мяняецца, — задумліва вымаўляе дзядзька Давыд. — У нашых суседзях, у «Партызане», учора ля з градам была... Тут восень у дзверы просіцца, а гром з градам — паверыць цяжка... Сады моцна пабіла...

Стракача жнярка, круціцца матавіла, камбайн, які вядзе Васіль па полі, прымінае коламі колкае ржышча.

— Чаго добрага яшчэ і ў нас тое ж будзе, — Васіль павярнуў галаву, зірнуў у акенца бункера, ці не поўны: не, пакуль не поўны, але яшчэ два кругі і дзядзька спыняцца, каб выгрузіць зерне.

— Мо міне нас? — адказвае дзядзька Давыд. — Уборку не сёння-заўтра скончым, але ж у гародзе капуста, гуркі, таматы — пабіць, пасекчы можа. Загарэлася, замігала чырвоная лямпачка — капніцель забіла саломай даверху. Васіль націскае нагой на педаль, і на пожны расцягваецца капа саломы.

— Стой, пачакай! — крычыць дзядзька Давыд і ад гэтых нечаканых слоў Васіль рэзка тармозіць, палюхаецца, думае, што не заўважыў каменя, які трапіў у матавіла ці барабан, і цяпер чакай бяды: паляціць што-небудзь у малацілцы і дзядзька стаяць невядома колькі. — Капніцель не закрываўся, — спускаючыся па сходках з мосціка, кажа дзядзька Давыд, і Васіль з палёгкай уздымае: «Во халера, а ў мяне душа ў пяткі...»

Камбайн памалу ідзе ўперад, матавіла кладзе сцябы з каласамі на барабан, які падае іх у малацілку, — на вачах поўніцца пахучым зернем бункер і вось-вось дзядзька спыняцца. Ва-

Тобэ Троём

Іван КАПЫЛОВІЧ

Надаўна я скончыў работу над апавесцю «Асенні гром». Галоўны герой твора Васіль Сідорык — учарашні калгасны камбайнер, а сёння — рабочы, слесар службы механіка, якая ёсць на коннай гарадской будоўлі. Чаму так атрымалася, што вёску, прафесію хлебароба Васіль раптам, ён і сам ад сябе не чакаў гэтага, памяняў на горад, на прафесію рабочага? Пакут-

лівым, нялёгкім і няпростым быў той выбар... Не ўсё ладзіцца ў Васіля на будоўлі. Ды што зробіш — жыццё ёсць жыццё, у яго яно бывае роўным? Аб гэтым і апавядаецца ў маёй новай апавесці.
Прапануючы чытачам «ЛіМа» ўрываюць з апавесці «Асенні гром».

АУТАР.

не дамся, — гаварыў Васіль. — Што ж, яны самі выклікалі мяне на адкрытую размову і яны цяпер пачуваюць...

— Ты іх абвінавачваеш? — голас у жонкі задржэў. — Тэкія абвінавачванні не павінны быць галаслоўнымі.

— Ведаю... Яны мяне выжываюць, баяцца, каб я не заняў месца Суханіцкага, чакаюць, калі ім прышлюцца якога-небудзь ліберала, як Адам Пятровіч... А я ім не патрэбны, я ім косткай у горле...

Жонцы, нарэшце, зразумела ўсё канчаткова, і ёй становіцца ясна, чаму муж сёння такі ўзрушаны, чаму пасварыўся па тэлефоне з механікам і цяпер ён размаўляе з ёю высокім тонам, нібы ва ўсім вінавата яна асабіста.

— Раз так, — глядзячы міма яго, суха прамовіла Ларыса, — тс не спяшайся прымаць рашэнне, каб потым не пашкадаваць.

— Самая ціхая і выгадная пазіцыя — мая хата з краю... — паморшчыўся Васіль як ад болю. — Глядзіш, што на тваіх вачах робіцца не тое, і, як вады ў рот набраўшы, маўчаць? Да чаго ж гэта прывядзе?

— Самахоць у пастку лезеш, — на твары ў жонкі зноў выступілі барвовыя плямы, — глядзі, даражэнькі, а то завьеш... Лёгка ўказваць — застарэлы, маўляў, погляды, няправільнае кіраўніцтва... Возьмешся сам, то пачачыш — чужымі рукамі жар заграбаць заўсёды проста... Думаеш, ты такі правільны педагог? Людзямі кіраваць — аднаго вопыту ды энтузіязму мала...

Васіль захадзіў па пакоі.

— Ну не, раз ужо я ўлез у гэтую сварку, то цяпер адступіць не стану... Калі б я адчуваў, што не маё, а іхняе права, то і ладна — дзеля чаго нервы губіць? А так не, я за сваё адказваю, за праўду калі і перападзе, то тут граху вялікага няма.

Жонка паціснула плячамі і хіхкнула.

— Устроіш тарарам, а потым раскайвацца пачнеш... Што табе трэба — зарплата ў цябе,

Але ён схітрыў, прыкінуўся дурнем:

— У нас хоць шпіталь адкрывай — Наташка хворая, я руку пакалечыў, а цяпер і ты?

Жонка плакала, па яе шчоках цяклі слёзы.

— Табе смешачкі, а я калі падумаю, які боль дзядзька пераносіць... — Ларыса нават зажмурылася: прывычку мае — ад усіх страху ратуецца закрытымі вачамі.

Васіль закамьянеў — толькі павекі ўздрыгваюць, а на яго самога такі сум наваліўся, што не ведаў, куды дзецца.

— Мо не трэба ў бальніцу? Ты яшчэ не старая, можаш і радзіць — хіба мы не вырасім двое дзетак? — Васіль падышоў да жонкі, прыхінуўся да яе, заглянуў ёй у вочы і тут жа адхіснуўся: у вачах у Ларысы столькі жорсткасці, злосці, нянавісці...

— Ага, — заялямантавала Ларыса, — абвешаюся дзедзьмі і свет завяжу сабе. Радзіць не доўга, а выгадуй, у людзі выведзі — тут і з адною клопату не абярэшся. Штосьці даводзіць жонцы Васіль не стаў, ведаў: дарма ўсё. Ён хоча, вельмі хоча, каб сыночак у іх быў, а Ларыса стаіць на сваім: хопіць і адной лялькі. Не, проста жонка ў яго — вялікі лянган. Баіцца, што прыйдзецца недасыпаць, менш бегаць па тэатрах...

Васіль паглядзеў у акно — міма з трэскам хтосьці пранёсся на матацыкле. — Значыць, ты так... — Васіль не хацелася гаварыць цяпер з жонкай, але ў душы сабралася столькі горкіх слоў, што ён не стрымаўся. — Двое дзяцей для цябе гэта ўжо гвалт, канец свету?

Васіль павярнуўся тварам да жонкі і не спускаў з яе вачэй. — Вельмі ты да работы ахвочы языком, — агрызулася жонка.

Ён не зразумеў: папракае яго Ларыса ці проста так, для адчэпнага сказала гэта. Але маўчаць не збіраўся.

— Пра работу гаворыш? А хіба я шукаў калі лёгкага жыцця? Як вунь мой бацька з

Сіль нецярпліва пазірае на дарогу, адкуль павінен паявіцца грузавік, але машыны не відаць, і ён злужуе:

— Хутка на якар станем, за гараж будзем.

Дзядзька разумее яго, але ён знешне спакойны.

— Яшчэ круг можна зрабіць, — узіраецца і ён у палаваю дарогу, маршчыны на лбе і на яго худым твары разгладжваюцца. — Здаецца, хтосьці спяшаецца да нас. Бачыш?

Грузавік здалёку сігналіць, і Васіль спыняецца, сыходзіць на зямлю. Машына стала пад бункер, гудзе транспарцёр — зерне пасыпалася ў кузаў.

З кабіны выйшла Вера і расмяялася.

— Вазьмі, паглядзі на сябе ў люстэрка — як чорт мурзаты.

Васіль злужуе: Вера прыехала з Андрэем Рухло, які, мабыць, і спазніўся таму, што па яе, па Веру заехаў, чакаў, пакуль яна абед зьбірае.

— Знайшла з чаго смяцца, — адказвае Васіль, — не ў ладкі мы тут плешчам.

Узяўшы клунак з Верыных рук, ідзе да капы саломы, на хаду гаворыць дзядзьку Давыду:

— Выгружайце і давайце да мяне, падсілкуемся.

— Папалуднуў ты перш, а я потым. — Не трэба спаць у шапку, пакуль пагода, ды тут і работы, калі пастарацца, нам з табой да вечара, а заўтра за авёс возьмемся.

Каля капы саломы спыняецца, клунак з абедом кладзе на ржышча, а сам снопам валіцца на салому, і адрэзае ж адчуў, што стаміўся. Ад утомы зліпліся вочы, сон адольваў яго, і ён гатовы быў ужо на якую мінуту прыдрамнуць, але пачуў крокі — да яго набліжалася Вера. Яна села ўпобачкі, ціха загаварыла:

— Замары чарвячка і лягчай стане.

Ад яе ціхага, ласкавага голасу Васіль губляецца, і гэтую яго мінутую разгубленасць убачыла Вера і расмяялася:

— Раўнуеш? Няўжо ты хацеў, каб я па гэтай духаце пешкі дабіралася сюды?

Веры голас гучыць так блізка, так ласкава, што ён гатовы слухаць яе доўга-доўга...

Васіль глядзіць на Веру так, быццам убачыў яе ўпершыню. Потым кажа:

— Апошнім часам дзе ты, там і Андрэй.

— Забарані яму, — зноў смяецца Вера, і Васіль не разумее: жартуе гэта яна ці ўсур'бз?

Зерне высыпалася з бункера і дзядзька Давыд сеў за руль, камбайн застракаецца па полі, з малатарні ў капніцель паляцела саломы. Андрэй залез у кузаў, шырокай драўлянай лапатай разроўніваў зерне. Раз-пораз ён зіркаў на Васіля з Верай: не хацеў ехаць адзін, чакаў Веру.

— Без цябе і з месца не скранецца, — Васіль адкусвае кавалак хлеба, запівае малаком з бутэлькі. Але яда не лезе ў рот — яму ўсё ясна, і ён пускае ў Андрэя апошнюю стралу:

— Ну і гад жа... Ніколі не гадумаў бы...

— Мне на работу пара, — кажа Вера, у яе голасе ні здзіўлення, ні трывогі. — Да вечара, — яшчэ вымаўляе яна і падмаецца, але ён не адказвае, глядзіць, як яна няспешна ідзе да машыны, садзіцца ў кабіну. «Вось табе і сябар!» — думае Васіль і адчувае, што траціць увесь спакой, у грудзях пачынае кіпець.

Камбайн параўноўваецца з Васілём, і Васіль махае рукой:

— Гада, дзядзька Давыд, абедца!

Стары камбайнер спыніўся, спускаўся на зямлю, выцер з твару пот, спытаў:

— Піць ёсць што? У роце ад пылу горка.

Напіўшыся, дзядзька Давыд зірнуў на Васіля і адчуў няладнае. Згорбіўшыся, зняўшы шапку, ён падахвоціў Васіля:

— Давай, браток, давай паднацісі.

З боку Каляды паказалася крыло чорнай хмары. Далёка за Калядой правуркатаў гром.

— Няма парадку ў нябеснай канцэлярыі, — сеўшы на салому, дзядзька Давыд пачаў абедца. — Дзіва дый годзе: лету канец, а тут гром з маланкай. Не дасць, мабыць, нам дождж сёння дажаць тут. А мо і абыдзецца? Учора ж ліськала, гримела, але нас не зачэпіла.

Ад сядзення на адным месцы за дзень у Васіля заняла спіна, а ногі бы адзеравянелі: не проста цяпер падняцца па кароценькай вузкай лесвічцы на мосцік.

— Ну што ты ўсё яшчэ свечкай перада мною стаіш? — падганяе яго дзядзька Давыд.

— Не наеліся, то і не наліжамся, — нехаця адказвае ён старому камбайнеру. — На дождж збіраецца, а ў дождж не разгонішся.

— Хачу спытаць, Васіль...

Васіль не даслухаў, падняўся на мосцік, запустіў рухавік, падняў жняўку — і задрыжэў камбайн, запрацаваў, заскрыгатаў шасцёрнямі, застукаў ланцугамі, матавілам і барабанам. Васіль здаецца, што корпус машыны не вытрымае, вось-вось заграшчыць усё, распынецца... Глядзіць па баках, уцягвае галаву ў плечы, ад пылу пяршыць у горле, добра было б каўтуць вады, прапаласкаць. Ды хіба ёсць час, каб спыніцца, перадыхнуць? А тут яшчэ хмара бліжэе, бліжэе...

Круга не зрабіў, як хмара дэгнала яго, павісла нізка-нізка, і яму здавалася, што верхам кабіны дастае яе. Грымела ўжо над галовай, снім агнём маланка бліснула ў вочы, лінуў дождж. Васіль загнуў рукавік, саскочыў з мосціка на зямлю — і дай бог ногі, хутчэй да дзядзькі Давыда.

— На сёння, мабыць, ужо ўсё, — дзядзька Давыд загапаўся ў салому, адна галава відаць, курчыць пахучую папяросу.

— Падпаліце яшчэ, затушыце сваю папліску, — кажа Васіль і зашываецца ў цёплую, якую не прабівае дождж, салому.

Стары камбайнер закахляўся, адкашляўшыся, сказаў:

— Не бойся, не загарыцца, макрэдзь адна.

Васіль не зусім добра разбірае яго словы, бо дождж пайшоў яшчэ большы, грыміць, шапоча саломы, і ён задумаецца... Пра Веру... Уяўляецца, як яна садзілася ў кабіну, а Андрэй, мо каб сумысля падчапіць Васіля, стоячы на падножжы, крычыць:

— Варушыся, Сідорык, я развярнуся хутка, каб бункер намалаціў.

«Пайшоў ты знаеш куды...» — шэпча сам сабе Васіль і стары камбайнер, мабыць, заўважыў, што ён варухнуў губамі. Васіль уздрыгнуў — зноў гэтыя праклятыя падазрэнні, што як агнём пякуць душу...

Дождж цішэе, і на ржышча наляцелі вароны — яны і дажджу не баяцца, абы знайшлі спажыву. Васіль свішча ў пальцы, крычыць — палохае варон: толькі не варон, а чорныя думкі хацелася б адагнаць прэч. Але ж думкі не вароны, крыкам ды свістам іх не спалохаеш... А ў вазах стаіць Вера — лёгкая, рухавая, прываблівая...

— Ты, мабыць, у гэтую дзёўку ўлялоскаўся? — смяецца дзядзька Давыд. — Чуў, што казалі, але думаў — брэшучы.

— Не хацелася Васілю гаварыць аб гэтым — які толк? І каб пазбавіцца ад цяжкага роздуму, спытаў:

— Як вам у нас — падабаецца?

Дзядзька Давыд поркаецца ў кішні пінжака, дастае папяросу, расцірае яе пальцамі, тытунь сыплецца на салому.

— Рыба шукае, дзе глыбей, а чалавек — дзе лепш... Так і я... Пасля вайны завербаваўся ў

Сібір, думаў — там булкі на дрэвах растуць... Пад'ёмныя, калёсныя, тым, хто вербаваўся, непаняцця плацілі — вось і спакусіла мяне... Прыжыўся на новым месцы, ажаніўся, дзяцей у мяне пяцёра... У калгасе, як і тут, рабіў на трактары, на камбайне. Жыць там можна, заробкі, як усюды, але клімат не наш, не палескі... Зіма па вострым месяцаў ляжыць... Садавіны, гародніны сваёй не вырасціць, не выпеліць, а ў горад у магазін не наездзішся... Словам, не пусціў глыбока я там корань... А тут яшчэ дзеці як згаварыліся — давай у Беларусь паведзем... Прачытаў у газете, я нашы беларускія газеты выпісваў увесь час туды, пра тое, што механізатарам не дзе-небудзь, а ў мяне дома даюць кватэры, і напісаў...

Дзядзька Давыд закурвае, прыжмурываўшыся, смоча папяросу і сваімі маленькімі, вострымі вочкамі глядзіць на туманнае пасля дажджу поле.

— Тады, як я з'ехаў адсюль, па тры, самае большае тры з паловай цэнтнеры з гектара бралі — ты мо і не паверыш, — кажа стары камбайнер. — Цяпер тут усё другое, жыць можна, і добра жыць...

Дождж сціх, над полем сцеліцца малочна-белы туман, зноў стала цёпла. Васіль хацелася б ляжаць у саломе, пакаласці галаву на рукі, спакойна заснуць і праспаць столькі, колькі ўлезе.

Вось так, мілы чалавек, радзімы куток — не баба-яга і не мачаха: як бы далёка ад сваёй старонкі ні ўцякаў, а яна ўсё адно бы магнітам прыцягвае, — заканчвае стары камбайнер і ўстае, атрушвае з сябе салому.

Васіль таксама выпростваецца, але не ўстае, не спяшаецца за дзядзькам Давыдам, якую мінуту яшчэ сядзіць, абшчаперываўшы рукамі калені. Вачамі абводзіць жытнёвае поле, і забываецца пра ўсё: пра тое, што нядаўна прыезджала Вера, пра навалніцу, якая пакацілася некуды далей, пра размову ў час навалніцы з дзядзькам Давыдам. Усяго таго як і не было, яно як бы знікла, бы адплыло, як туман на ветры, і засталася толькі вось гэтае поле. Васіль глыбока дыхае — пасля навалніцы паветра чыстае, у ім, у гэтым паветры, чуецца жытнёвы пах, такі, цёплы, жывы, і Васіль, не могучы надыхацца ім, устае і ідзе да камбайна, каля якога ўжо круціцца дзядзька Давыд.

З-за хмары, канец якой вісіць над полем, прабіваюцца сонечныя праменні і свеціць проста ў вочы. Васіль закрываецца ад сонца даланай. З-пад далані, бы з-пад брылькі, яму відна, як дзядзька Давыд штосьці робіць гаечнымі ключамі ў шнэку — правярае, мабыць, ці не адышло там што, не раскруцілася і не развінцілася ад вібрацыі.

«Дзынь-дзынь-дзынь» — стукіць кроў у скронях, і Васіль аж уздрыгае ад нечаканасці: «Адкуль узсяўся гэты стук?»

Бачыць, як дзядзька Давыд б'е малатком па восі матавіла — мабыць, там узнікла непаладка, вось ён і рамантуе. Не спяшацца б, пастаяць бы яшчэ на ржышчы, паназіраць бы, даць бы аддыхнуць рукам і спіне. Але...

— Хоціць вераб'ям дулі даваць! — падганяе яго голас старога камбайнера. — Падсыхае на ваках, і, можа, даб'ём як да паначы тое, што засталася.

Васіль глядзіць пад ногі, нагінаецца, падмае з зямлі каласок, круціць яго ў руцэ, бачыць, што ён абмалочаны, ніводнага зярнятка не відаць, адны асцюкі засталіся — добрая машына «Ніва»... І на хаду закусваючы рукавы, Васіль спяшаецца да дзядзькі Давыда — спраўды: трэба нешта рабіць, зноў пагода настроілася, а там вунь непаладка ўзнікла...

3 КАГОРТЫ ПЕРШЫХ

Да 85-годдзя з дня нараджэння Я. МІНІНА

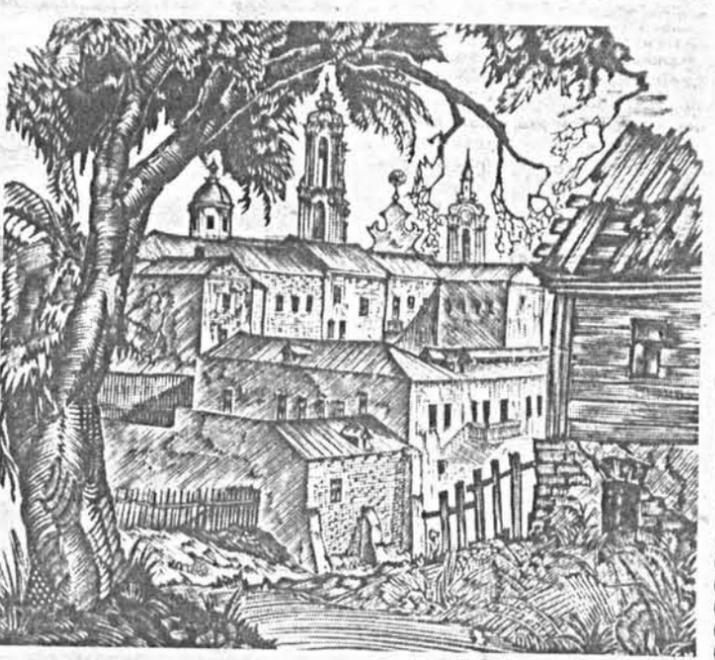
Сярод майстроў беларускага мастацтва дваццатых-трыццатых гадоў мы з павагай называем сёння імя таленавітага гравёра Яўхіма Сямёнавіча Мініна, творчар і педагогічна дзейнасць якога непарыўна звязана са станаўленнем нацыянальнай графікі.

Дзейнасць мастака прайшла ў Віцебску, горадзе, які стаў у першы паслянастрычніцкія гады буйным цэнтрам беларускай культуры. Адчыніла дзверы для моладзі кансерваторыя, узніклі тэатральныя калектывы, пачыналася музейнае будаўніцтва, дзейнічаў хор, разгортвалася самадзейная творчасць, а ў 1919 годзе быў адкрыты Мастацна-практычны інстытут. Вакол яго гуртаваліся таленавітыя мастакі А. Бразер, В. Волкаў, М. Да-

грамадскасці заклікі партыі і Савецкай улады.

Мастака захапляла перш за ўсё гравюра на дрэве — жанр старадаўні, з багатымі нацыянальнымі традыцыямі і ў той жа час складаны, які вымагае прафесійнага вопыту, майстэрства ў малюнку. Мінін гэта разумее і з настойлівасцю, захапленна займаўся любімай працай.

Ужо на першых усебеларускіх мастацкіх выставах Яўхім Мінін пачаў выстаўляць свае графічныя работы, захапляючы глядача пэўнымі ірыявідамі Віцебска, горада, у якім нарадзіўся, сталаў, дзе стаў мастаком і які любіў усім сэрцам. Яго паланіла характавае старажытных мясцін з унікальнымі помнікамі архітэктуры, паўна-

Від Віцебска ад ракі Віцьбы.

Куток Віцебска.

Ільінская царква ў Віцебску. XVII ст.

бужынскі, М. Керзін, К. Малевіч, С. Юдовін, дзейнічала вядомая майстэрня Ю. Пэна.

Талент маладога мастака развіваўся ў гады сусветнай і грамадзянскай войнаў, і толькі пасля Вялікага Кастрычніка адкрыўся перад Мініным шырокі шлях у прафесійнае мастацтва. У 1923—1925 гадах Яўхім Сямёнавіч Мінін ужо вядомы беларускі графік. Важным было месца графікі ў гады рэвалюцыі, грамадзянскай вайны і барацьбы з інтэрвентамі: яна аператыўна і пераканаўча прапагандавала ў шырокіх масах

водная Заходняя Дзвіна, Творы, прысвечаныя роднаму гораду, склалі аснову графікі мастака. Гэта «Помнік 1812 года» (1926), «Вялікі дом з купалам» (1928), «Драўляная званіца» (1928), «Старая хата каля могілак» (1928), «Драўляная царква» (1928). Крыху пазней былі напісаны «Над Віцьбай», «Стары», «Набрэжная», «Духаўскі яр».

Разам з тым Мініна хвалілі і гісторыка-рэвалюцыйныя падзеі, сведкам якіх ён быў. У кожнай гравюры серыі «Вайна» узноўлены хвалюючыя падзеі барацьбы за Савецкую ўладу. Па графічным майстэрстве, эмацыянальнасці, вобразным адлюстраванні рэалістасці гэты цыкл работ з'явіўся вежай у творчасці мастака, значным дасягненнем графічнага мастацтва рэспублікі дваццатых-трыццатых гадоў.

Творчасць беларускага графіка атрымала высокую ацэнку маскоўскай грамадскасці. Музей выяўленчых мастацтваў імя А. С. Пушкіна ў свой час набыў некаторыя творы Мініна для свайго гравюрнага фонда, дзе яны і зараз захоўваюцца разам з творами сусветна вядомых майстроў. На выстаўцы твораў беларускіх мастакоў, адкрытай у Маскве ў 1935 годзе, быў шырока прадстаўлены жывапіс Мініна.

У канцы трыццатых гадоў Мінін звярнуўся яшчэ да адной новай для яго тэхнікі выяўленчага мастацтва — станковай гуашы і акварэлі. У канцы мая 1932 года ў памяшканні Дзяржаўнага мастацкага тэхнікума ў Віцебску адкрылася выстаўка твораў мастакоў-выкладчыкаў, у ліку якіх быў і Мінін. На ёй экспанавалася некалькі станковых пейзажаў мастака, выкананых у тэхніцы гуашы. Я. Мініну належыць таксама вялікая колькасць кніжных знакаў, твораў, якія звычайна адносяцца да «малой графікі».

Шмат свайго часу і ўвагі Мінін аддаваў педагогічнай справе ў Віцебскім мастацкім вышэйшым.

Мініна, як і кожнага майстра, не супакойвала прыхільнае стаўленне крытыкі, тое, што яго гравюры набываюць музей. Ажыццявіць усё свае задумы, навеяныя велізарнымі пераўтварэннямі ў краіне, Мініну не ўдалося. Ён заўчасна памёр у 1941 годзе, пакінуўшы вялікую мастацкую спадчыну, у большасці сваёй да гэтага часу не даследаваную і не сабраную ў музейных калекцыях, а значыць, не вядомую шырокай грамадскасці.

П. ГЕРАСІМОВІЧ.

Сярод самадзейных драматычных калектываў Гомельшчыны гэты вызначаецца няяснага цікавасцю да народных вобразаў, адметных рыс беларусаў, іх песень і танцаў. Другая прыкметная якасць фальклорна-этнографічнага тэатра «Жалейка», што існуе пры Па-

спектакля пра Вялікую Айчынную вайну, пастаўлена п'еса І. Козела «Над хвалямі Серабранкі», рабіліся агітпрадстаўленні — завітваў на будаўнічыя пляцоўкі, на жніўнае поле жартаўлівы Несцерка. Але яшчэ не хопала нейкага своеасаблівага кроку, адкрыцця ў рэпертуары.

такля на радзіме Янкі Купалы ў час святкавання юбілею паэта. І вось новая прэм'ера — да 100-годдзя Якуба Коласа. Мікола Макарцоў расказвае: — Мы доўга шукалі, як адзначыць юбілей песняра. Хацелася пры гэтым вынарыстаць менавіта характэрнае для «Жалейкі». Шчасліва здагадка: прыезд Янкі Купалы да Якуба Коласа ў гасці. Рэальны факт падарэў фантазію — чаму б не прайсціся ім па кірмашы? Пачалі разам з самадзейным

ідуць па рацэ, і ножная з іх даносіць да нас адметнае. Незвычайныя павароты... Пра «новую ролю» пана Быкоўскага я ўжо ўпамінаў. А вось расступаецца кірмаш перад сямарохамі, ідзе яркая сцена іх выступлення. Потым з жартамі пеўня прадаць, потым замаўваюць, слушаюць срыпачку Сымона-музыкі...

Панахала, маменька, у жупане, Думала, маменька, буду пані. А прыйшлося беднякэй гавараці, Спеленька жыта пану жаці... Сум тут жа змяняе вясёла прыпеўка: Эх, топнула я І прытопнула я! Цэлы бохан хлеба з'ела І не лопнула я!..

Музыка... Тут хочацца проста пералічыць, на чым граюць у «Сустрэчы на кірмашы»: на гармоніку, салуюцы, драблінках, малатках, ражках, бомах, срыпачцы, началках, пілах, косах, бубнах, жалейцы, трашчотках. Акрамя таго, яшчэ і свішчуць. Вялікі матэрыял без драматычна арганізаванага дзеяння, зразумела, распаўсюд б. Але дзеянне, як і майстэрства ацэбраў, цэментуе яго, збірае ў адзін вузел. Нельга

з 6 па 12 снежня
8 снежня, 20.15

«РОДНАЕ СЛОВА».

Аб тым, як змагаўся Якуб Колас за грамадзянскія правы беларускай мовы, яе далейшае развіццё і чысціню, расказвае перадача. У ёй прымаюць удзел дырэктар Літаратурнага музея Я. Коласа Г. Ткачэвіч, навуковы супрацоўнік Інстытута педагогікі Міністэрства асветы БССР Р. Аляхновіч, выхаванцы мікалаеўшчынскага дзіцячага сада; выкарыстаны кадры кінахронікі пра Я. Коласа. Вядучы — навуковы супрацоўнік Літаратурнага музея Я. Коласа Г. Тумас.

9 снежня, 20.15

«ЛЯ РАСКРЫТАЙ ПАРТЫТУРЫ».

Прагучыць кантата Ю. Семянякі «У вянок М. Багдановічу» ў выкананні хору Мінскага музычнага вучылішча імя Глінкі, Дзяржаўнага акадэмічнага сімфанічнага аркестра БССР. Дырыжор — заслужаны дзельч мастацтваў БССР Ю. Яфімаў. Салісты — народная артыстка рэспублікі Н. Гаіда, заслужаны артыст БССР Ю. Смірноў, лаўрэат Усесаюзнага конкурсу імя Глінкі М. Жылюк.

10 снежня, 21.35

ПРА МУЗЫКУ АД «А» да «Я».

Чарговая праграма пазнаёміць з маладым піяністам, лаўрэатам Міжнароднага конкурсу І. Алоўнікавым, з тым вы сусрэнецеся з выдатнай савецкай спявачкай, народнай артысткай Савецкага Саюза А. Абразавай, пачуеце ў яе выкананні арыі з опер і рамансы. Будзе расказана пра творчы шлях славагата Чырванасцяжнага ансамбля песні і танца Савецкай Арміі. Даведаецеся, што такое аркестр, як ён развіваўся, Пабываеце ў музеі музычных інструментаў і пазнаёміцеся з унікальным рогавым аркестрам. Прагучаць у перадачы і песні Юрыя Антонава.

Вядучыя В. Скварцова і У. Шаліхін.

11 снежня, 13.00

«НАШ КУПАЛА».

Спектакль Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы з удзелам усяго калектыву тэатра. Будзе паказаны ўрывкі з «Паўлінкі» і «Раскіданага гнязда».

11 снежня, 14.30

«СЛОВА — ПАЭЗІЯ».

М. Скрыпка чытае сатырычныя мініяцюры.

11 снежня, 23.05

«СУСТРЭНЕМЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦАЦІ».

Музычная праграма з удзелам папулярнай эстонскай рок-групы «Магнетык бэнд».

«Кнігарні ПІСЬМЕННІКА»

АНТАЛОГІЯ КУБІНСКАЯ ПАЭЗІЯ XIX—XX ВЯКОУ. На рускай мове. М., «Художественная литература», 1982.—3 р.

Я. КУПАЛА. Вершы і паэмы. Мн., «Мастацкая літаратура», 1982.—5 р. 70 к.

М. ЛАБАНАУ. Роздум пра літаратуру і жыццё. На рускай мове. М., «Советская Россия», 1982.—85 к.

В. ПЕРАВЕРЗЕУ. Гогаль. Дастаеўскі. Даследаванні. М., «Советский писатель», 1982.—2 р. 50 к.

Г. ПАЖАНЫН. Выбранае. На рускай мове. М., «Советский писатель», 1982.—1 р. 90 к.

Б. ЧАЛЫШАУ. У пошуках франтавых пісьмаў. На рускай мове. Кішынёў, «Карта Молдовеняскэ», 1982.—45 к.

М. СЕРДЗІОУ.

Фота С. ПАУЛЕНКІ.

Запрашае
„Жалейка“

лацы культуры будаўнікоў аб'яднання «Гомельпрамбуд», — масавасць яго прадстаўленняў. Менш за пляч дзясяткаў артыстаў выводзіць на сцэну кіраўніку і рэжысёру тэатра Міколу Макарцоў ўжо нават крыўдна. Памятаю час, калі ставіўся спектакль «Я з вогненнай вёскі...» паводле аднайменнай кнігі А. Адамовіча, Я. Брыля, У. Калесніка. Сялянікі з малымі на руках, дзяды, бабулі, дзеці ў незвычайным адзенні напаялі палац, і здаралася, што ў паноі, дзе ішло якое-небудзь афіцыйнае мерапрыемства, з'яўляўся раптам персанаж будучага спектакля. Міколу Макарцоў выгаворвалі за такія «сюрпрызы», і ён, сам шумлівы, непаседлівы, без асаблівага поспеху імкнуўся некай стрыманасцю самадзейных артыстаў, прымушваў у час між рэпетыцыямі не блукаць па палацы. Але ж калі сабралася столькі людзей, ня проста стрымаць усіх на адным месцы.

Масавасць Рэжысёр не стаў чакаць, пакуль энтузіясты знойдуць яго, сам хадзіў па будоўлях, інтэрнатах. Былі вострыя сітуацыі: «дзужбакі» цягнуць хлопца пасля работы да бутэлькі, а рэжысёр — на рэпетыцыю. Ледзь не да бойкі справа даходзіла, але многіх вельмі так «адцягваў». І гаварыў з імі шчыра, не крывіў душой: «Хачу, каб больш людзей дбала не пра п'янку, а пра мастацтва». Шчырасць падкупляе!

Узрост самадзейных артыстаў у «Жалейцы» ад пяці гадоў да васьмідзесяці. Знаёмы мне вельмі інтэлігентны хлопец рэгулярна возіць на рэпетыцыі свайго малого. «У нас няма родных у вёсцы, — кажа ён. — Няхай сын пабудзе сярод жалейкаўцаў. У апошнім спектаклі яму даверылі мядзведзя на ланцугу вадзіць». І нават не ведаю, якімі словамі перадаць тую пачуцці, калі чуеш ад шмат папрацаваўшага на сваім вяку васьмідзесяцігадовай бабулі, якая ўсяго некалькі разоў выйшла на сцэну: «Я без тэатра ўжо жыць не магу!».

Пяты год існуе калектыв, але пошукі свайго аблічча ўжо многае далі. Акрамя

Склад тэатра, колькасць артыстаў патрабавалі смялей даць дарогу на сцэну народным песням і танцам, звычайна, узорам фальклору. І кіраўнік узяўся рабіць інсцэніроўку, якая б дапамагла раскрыць найбольш характэрнае для калектыву. Быў пастаўлены спектакль «У купальскую ноч» па матывах народнага падання і твораў Янкі Купалы. Любоў да спадчыны і беларускага

гомельскім паэтам В. Окунем пісаць інсцэніроўку... Можна пагадзіцца з думкай аўтараў, што вірлівы кірмаш — тое месца, дзе паэты сустрэлі і «падглядзелі» многіх сваіх герояў. Паступова ўзнікаюць перад гледачамі Міхал, дзядзька Антось з «Новай зямлі», Ядвіся, айцец Мадэст з трылогіі «На ростанях»... А яшчэ палашум Тарас з «Дрыгвы», яшчэ Сымон-музыка... Тут

Спрэчка паміж панам Быкоўскім і Мацейкам.

фальклору, да паэзіі любімага песняра выказаны тут у поўную сілу. Спектакль увасоблен як на сцэнічных падмошнях, так і на ўлонні прыроды. Як гаворыцца, загулі гуслі... А гуслір сядзіць на сапраўдным зялёным лужку, а на галлі па надвадой гойдаюцца русалкі... Падзяку Міністэрства культуры рэспублікі заслужыў тэатр за паказ спектакля на кірмашы і героі «Прымакоў»: Даміцэля, Максім Кутас, Кацярынка з Мацейкам, ураднік. Цікава, што пан Быкоўскі, не дапрацішыўся каханню ў «Паўлінцы», здумае стаць паміж Мацейкам і Кацярынкай. Прыемна ўявіць сабе, як адрагуе на яго шляхецкія замакі вясёлы і свавольны кірмаш!

Спектакль ідзе, нібы хвалі

не адзначыць каларытную ігру будаўніцка Івана Кацэвіча (Мацейка), чыгуначніка Лявона Грамыкі (Максім Кутас), філолага Наталлі Макарцавай (Цыганка), работніка культуры Барыса Пушнова (пан Быкоўскі). З павгай да песняроў і шчаслівым знешнім падабенствам створаны вобразы Якуба Коласа і Янкі Купалы рабочым мзблевай фабрыкі В. Окунем і рабочым хлебазавода М. Новікам.

На афішы спектакля Мікола Макарцоў пакуль што нясмела, у думках, уназаў — «народнае відовішча». Што ж, асцярожнасць зразумела: ідзе творчы пошук.

...Калі людзі чымсьці зацікаўлены, то і прыслуховваюцца да таго, што цікавіць іх. Так пачулі самадзейныя артысты паданне аб каханні тураўскага князя Святаполка да вясковай дзяўчыны Ясі. Гэтая легенда, відаць, і ляжа ў аснове новай работы фальклорна-этнографічнага тэатра «Жалейка».

Фінальная сцена спектакля.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 02583 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзназнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва — 33-21-53, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апаваданні, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, інтэрв'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаванымі на машыцы ў двух экзэмплярах. Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алесь ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алесь АСПЕНКА, Ефрасінья БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Ігар ЛУЧАНОК, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Міхал САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.